

~~С. 3. 1.~~
~~Н 1799-1~~
~~4~~

Ставмуывса пролетаріјас, 6тувтч6ї!

ОРАДЫМ

6-7

1929

КОМІ ЖУРНАЛ.

орја

Сузөдөј, лыддөј

быд төлығын петан коми художествоа література

— **ЖУРНАЛ** —

„ОРДЫМ“.

Леžоны ВКП (б) Обкомлөн Агитпроп да КАПП.

„ОРДЫМ“-ЫН гижоны коми художествоа література быд коми гижыелыс (щөщ коми-пермјакјаслыс). Гижө крیتی-ка коми художествоа гижөдјас-вылө, щөщ төдмөдө пролетаріат-нога роч літературабн.

„ОРДЫМ“ сетө чельдлы література.

„ОРДЫМ“ отсалө гижны бостысјаслы бурмөдны асыныс гижансамнысө.

„ОРДЫМ“ сетө бур отсөг лыддысан керкајаслы, клубјаслы нүдны јүгдөдчан уж, шко-лајаслы, чельдлы література, быд **УЖАЛЫС** мортлы конғи мича лыддантор.

Гіжеан доныс

	Төлыс-кежлө.	6 төлыс-кежлө.	Во-кежлө.
Учреждөңнејаслы да организаціяјаслы . . .	— 60 ур.	3 ш. да 60 ур.	7 ш. да 20 ур.
Гражданагы	— 30 ур.	1 „ „ 80 „	3 „ „ 60 „

НЖК Коми
1-1

Ставмувывса пролетаріјјас, օтувтчօј!

У-24

Гос. Публичн. Б-ка
1929.
Об. экз. Лыгр.

ОРДЫМ

Лезӧны ВКП (б) Обкомлӧн Агитпроп да пролетаріат-нога коми гіжыѳаслӧн ассотсіатсіја.

Комі художествоа література журнал.
Петӧ быд тӧлыгын օтчыд

№ 6-7 (33-34)

ЈУНЬ-ЈУЛЬ 1929 ВО.

ПЕТӧ НОЛӦд ВО

Сыктывкар
Комі ныга лезанін

Ежемесячный литературно-публицистический и художественный журнал на коми языке.

Орган Агитпропа Коми Обкома ВКП (б) и Коми Ассоциации Пролетарских Писателей.

№ 6-7 (33-34).

Июнь-Июль 1929.

Выл шыјас...

Кыланнӱ онӱ тӱ выль тӱдтӱм шыјассӱ?

Кывзысӱј! Кывзысӱј!..

Важӱн, кӱн војтӱвкӱд панлагӱс кӱр;

Кӱн кӱч-вылын пӱслывлӱс ош асгыс скӱр;

Кӱн лебӱгас увјасӱ гуъ чеглӱс борд;

Кӱн вӱј вӱлӱ ывлаыс, кыт ез тувтчыв морт—

Ӗнӱ сетӱ јӱркӱдӱ,

Сынӱдсӱ чашјӱ,

Кӱрт гыркја, кӱрт кока,

Кӱрт вома „звер“.

Кӱрт гӱннас ӱрдалӱ,

Кӱрт горшнас кашкӱ.

Кӱрт гӱлӱм-дыпкӱмыс

Тӱралӱ вӱр.

Кывзысӱј! Кывзысӱј!..

Важӱн, кӱн јӱктывлӱс вӱј вӱзыв ју;

Кытыс сез војјасӱ кыптивлӱс ру;

Кӱн изјасӱ нӱјтчывлӱс кӱӱыд ӱор гы;

Кӱн ез тӱдлыв вочсагӱм ывлавыв-вын—

Ӗнӱ сен: мудӱдјас

Ју морӱс пыкӱны.

Ва-бердын кыпӱдчӱ

Ыжыд завод.

Сурсјасӱн бӱкӱнјас

Јенӱжӱ кӱӱӱны.

Шын сурја катлагӱ,

Бытӱкӱ код.

Кывзысӱј! Кывзысӱј!..

Важӱн, кӱн комӱ-морт пеггывлӱс пыр,

Шорјасӱн кӱстлӱс пӱг-сорӱн вӱр:

Пу-гӱрјӱн пегравлӱс шондӱ-бан му

(дыркод-жӱ, ме чајта, сылӱн оз вун)—

Өні сен: тракторлөн
 Ружтөмыс кылө.
 Бөрөзда нуө
 Көрт вома вөв.
 Веж ежа шөралө,
 Путкылтө, шырө.
 Ружтөм-шы ылө
 Пыщјөдө төв.

Кывзыгөј! Кывзыгөј!..

Важөн, көн лебавліс кокһыдк кымөр;
 Көн сунавліс, ворсліс шонділөн југөр;
 Кыт тувгывліс вылыгаң јенежва-тус;
 Кыт шывгывліс бордјаснас өвтчиг-тыр југ—

Өні сен: тужјастөг
 Јероплан чівјалө,
 Суналө сынөдын,
 Оз шенышт борд.
 Көрт лебач сынөдын
 Гажаа ғылө.
 Пукалө сы-пыщкын
 Вегкөдлыг морт.

Кывзыгөј! Кывзыгөј!..

Выл шыјас локтөны, выл шыјас кылөны—
 Пармаын олысјас, кыланныд ті?!
 Олөмлы вылторјас мір-тырнас ғылөны...
 Өзтөны му-вылө куслытөм бі.

Кокһыдык пула.

(Роч-вылыс ләсәдәс Выл-Паш).

Гөрдјас пышјоны карыг, жеждјаслөн воҗа отрадјасыс пырөны-нын вөлі сетчө, кор комиссар Геров петіс ывла-вылө партком заседанье-бөрын.

Лыҗөмыс век-на вөлі мунө. Көнкө зев матын жүрөптисны залпјас.

— Буракө площадь-вылын,—мөвпыштіс Геров, пыдөжык суҗис шапкасө да мөдөдчис воҗө толаөн тыртөм јөрјасөд, лапкыд пощөсјас-вомөн четчаліг-тырјі. Геров ез мун аслас јөзыскөд. Партия комитет да војеннеј командованье щөктөм-герті, сјјө колтчис карө, Гөрд армиякөд јитөд кутөм-куҗа.

Пемыд јенежын төдлытөг југһитіс ракета. Вылөжык каҗыштөм-бөрын поті, пагкалі җірдалан бікіһөн... Карсө богтисны жеждјас.

Јөрјас помагисны. Геров петіс пагкыд улыч-вылө да сувтіс һеҗыд керка пелөс-сајө. Сылы паныд һөҗјөһик локтө жеждјаслөн вөла дозор.

Пөдөлөн тувјалөм өшіңјас кар-помса ічөтік керкалөн оз вөлі леҗны бі јүгөрсө ывлаө. Ортсыгаһыс керкаыс вөлі зев гажтөм, быттө сени һекөд оз ов. Сөмын пыщкөсыс вөлі лөҗыд. Ічөтік роч пачын өзјө бі, сјјө шыблалө гөрд тіралан јүгөр өтенјасас да куһнаса көлујө. Бі-воҗас салдатскеј пөртјын пуө броса рок. Сјјөс пу паһөн гудралө ыҗыд кі, кодлөн жарысла кыптөмаөг лөзоват сөнјасыс. Тајө кыс вөлі зев ыҗыд да јон мортлөн, коді копыртчөма пач-воҗас да збыль чужөмөн вәҗөдө рок пөрт-вылө.

Тајө мортсө шуоны Горһакөн. Војдөр—робочей Волга-вылын, өні—гөрдармејеч, сјјөс өтлаын комиссаркөд колтчисны карө, кутны јитөд гөрд частјаскөд. Сјјө оз вөлі һинөм ыші-башитө вөч. Ставсө сјјө керө термагтөг, сбылыг. Өні со оз ков һекытчө мунны-да, сјјө аслас уҗөн нокгө. Мыјла вешөрө скөрмыны либө повны: колө вәҗны вынтө.

Өшіһө таркөдчисны. Горһак матыгтчис посвоҗө петан куһна өҗөс-дінө, вештіс өҗөссө пощыг зев ыҗыд шкап, сөгга голсјөдліс калыҗассө да вогтис.

Кіҗассө пөлтг-тырјі, ставыс лым, пыріс пемыд посвоҗөд куһнаө Геров да дыр пыркөдчис. Сек-кості Горһак ігналіс өҗөссө да вештіс шкапсө важ местаас.

— Жеҗыдҗас пырісны,—шуіс Геров кіҗассө пач-дорын шонтіг-моз.

— Кылөны вөлі, асывсаңыс лыҗісны,—чөвтис Горҗак, роксө пызан-вылө лептіг-моз.

— Пукгі. Вај, паңав воҗжык,—воҗө кутіс нуөдны сіҗө да се-тіс паңсө Геровлы.

Рокыс вөлі зев кіҗер. Һаңсө босталөны кіпыдөс-вылас; пон-дісны шөравны тупөс, а сіҗө ставыс чірҗіс, дрөбалі.

— Курітчам коміссар јорт,—гоөм-бөрын вөзҗіс Горҗак куріт-чыны.

Курітчөм-бөрын најө волсалісны шыҗельҗаснысө, водісны да гартчісны на-пыщкө. Колө шөјтчыштны. Аскі Геровлөн ем зев сө-кыд уж.

...Горҗак өтнас пукалө тувҗалөм керкаын, он-кө лыҗді төрө-канҗасөс, кодҗас ловҗісны төрытҗа ломтөм-бөрын. Геров југдигас-на муніс.

Вөчны Һінөм, пуны—Һінөм-жө. Гажтөм... Воҗжык сіҗө віҗөдіс щельөд сеті ветлыг жеҗыдҗаслыг салдатҗассө да кутіс лыҗдыны најөс. Сегга дөзміс. Торкгіс... Прөстеј јөз сөмын морт дас-кымын мунісны—полөны, керкаҗасын җепсағөны.

Кадсө віҗөм-куҗа, Горҗак кыскө коргіс істөг-улыг Һоль көрөб, суҗөдіс суҗыс, вөчіс „доҗҗас“, сегга кыҗіс көкҗамыс төрөкан, доҗ-җаліс најөс кыкөн-кыкөн да Һоҗ час віҗөдіс налыг „доҗҗасөн“ котралөмсө. Сегга-і сетыг дөзміс.

Луныс кысгө зев Һөҗҗө. Регыдҗык-Һін ескө мед пемдіс, секи поҗө гусөҗык петавны кар-вылө.

— Вөліҗті!

Регыдөн вештысгө шкап. Һольскөдчөны іганҗас. Горҗак лезіс кодөскө да бөр ігналіс өҗөс. Пырыгыс кыв оз шу.

— Мыҗ-нө тајө? Кывҗыд-ө-мыҗ кынміс?—јуалө Горҗак, істөг шарсјөдліг-тырҗі.—Ғфу! Мыҗнө тајө?

Сы-воҗын сулалө зөлөтеј погонҗаса, топыда тасмаөн вөҗасөм опітсер. Збылыг-ө тајө Геров? Зымөптіс локтыгыд кокбөрнас, Һаль-скөптісны шпорҗасыс.

Горҗак, важ салдат-моз, Һужөдчөмөн сувтіс.

Ваше превосходітельство! Јуөрта тенө төрөканҗас угкөдчылөм-җылыг. Угкөдчісны мед-бөрҗа Һанторҗас-вылас да ставсө жөрі-тісны.

— Ставсө?

— Ставсө, ваше превосходітельство!

— Со теныд ваі, сој.

— Аҗтө, коміссар јорт.

Горҗак бөгтіс коміссар кыг ыҗыд пакет, когаліс бумагасө да пондіс соҗны. Геров курітө чөскыд дука папірос.

— Öні, другө, чөвт вылад шыҗельтө, бөгт наган да ен пов,— шуіс Геров јортыслы папірос өзтіг-моз.

— Менам өткікис-і, мөдыс пыр ордын.

— Ошкана! Сің-кө ставыс бур. Те адқан таяё винтовка пула-сө? Богт таяс да ну асланымлы—гөрдјаслы. Гөгөрвоин? Мед не-кодлы бокө таяё оз сур. Таяё—зев ыжыдтор. А өні, вај, прөшщайт-чам. Мун те сөветјаслыг Һаңсө сојны, ме татчө кольча—жаркејјас кута сојны. Адқан, ме зев бура кужі вөчны—менө ас морт-пырди богтисны ас-динаныс.

— Поздравляјта!—Горњак кутіс кос-гөгөрыс гырыг кјјаснас ічөткік коміссарөс.

— Лең! Пазөдан менө!—муртса верміс шуны Геров.

Уна тышканан лун нуөдісны најө отлаын, пельпомыг-пельпомө. Öні Горњаклы жал лоі Геровөс кольны өтнассө жежыдјас-пыщкө—еновтны сіјөс да мунны ас јөз-дінө.

— Мунам өтїлаын,—шуіс Горњак.

— Ог. Меным колө колтчыны, ме... колтча. Вај, мун, ен ну-жөд кадсө. сҗелаыс оз відчыг. Ен вунөд пула-јывгыд. Прөшщай!

— Віңа овны, регыд адзыглытөң, коміссар јорт.

Горњак лептис ворогњиксө, јонжыка топөдіс шыңель-вылө тас-масө да повтөг мөдөдчїс өңөслаң. Öтчыд јөткыштөмөн вештїс шкапсө, сөмын друг сувтїс, гусөњїк кутїс кывзыгны да... шкапсө бөр вештїс.

Пөртчїс шапкасө, чышкіс пөгалөм плешсө да кыскїс табак көшель.

Геров лаңтөмөн курїтчө.

— Гор-һын...—шуіс Горњак, чїгарка гумагасө дулнас көтөдіг-моз.

Комїссар һїнөм воча ез шу. Ывлаын шуштөма кылісны гуга кок-шыјас, зуртыштїс лым.

— Гашкө уфїтам курїтчыны,—сїнтасјассө увлаң леңөмөн шпыңмунї Горњак да гөлөмгаңыс кутїс кыскавны шыңсө.

Кодкө гужөдчө посвојас... Со, кутїсны гымөдны, өшіңас. Јїр-көдөны прїкладјасөн өңөсө. Жежыдјас кышалөмаөг керкасө, пыш-јыны некытчө.

— Вај, чардакас кајам,—гусөњїк шуіс Горњак.—Сенї менам винтовка ем да патронјас лөгөдөма. Емөс-ї бомбајас...

— О, да секї мї војужыштам-на!—буркњїтїс Геров, пөтөлөкса роңөд вышка-вылө пырїг-моз.

— Те-нө мыј чайтїн?—сөдтїс Горњак, Геровөс увгаңыс јөткіг-моз.—Ештїс. Öнї кутчыгөлөј тї!

Гымөптїс чардакгаң мед-воңға лыјөм.

— Онжык кут пула-улас пырны,— шуіс Горњак, кор өшің-до-рө локтыг салдат кулөмөн усі.

Пыр-жө кутїсны саркөдчыны винтовкајас, уна пула сацкыгіс-ны керка стенјасө. Горњак чардак-вылыг өдјө когалїс трубасө—востїс өңөс керка-вылас петны.

Јöрын керка-воџас быдмöны кызјас. Öтi ув нужалöма зiк керка жöлöбöзыс.

— Вужны-кö егкö кыз-јылас... Гашкö поџас пемыд војнад зепгыны.

— Чельад ворсöм!—Скöра шуiс Геров,—оз ков олöмнад ворсны кадыг-војдöр. Тан-дорыг пу-јылад регыджык мијанöс вијасны. Пышјыны њекытчö. Кутам агнымöс дорјыны.

Горњак шог-пырыг бöр летчiс.

— Со, бост виңтовкасö да бомбајассö—сујö кырымас Геровлы.

Кöнкö зуртö лымјыс гöкыд доџ-улын. Горњак лажiнтчiс кухнагаң чардакö кајан роџ-дорö да пуктис виңтовкасö бокö. Тыдалö, кызi шкапыс улысас довјалö, рацкöдчö, сөгга гымгысiс пöри. Ыжыд чукöрөн салдатјас пырöны пемыд кухнаö.

— Ем!—жеңыда горöдiс Горњак да шыбытiс бомбасö кухнаас, сөгга четчыштiс бокö—чардакö кајан öзöссö шлапкiс.

Ухңитiс кухнааың... Ојзöм, горзöм...

Пыр-жö дорыв бара шыбытöны кујiм бомба. Бара кујiм жеңыдык взрыв. Жежыдјаслөн чептыс бöрынтчiс вель ылöз. Јöзыс пагкöдчiсны: кодi жытњыкјас-сајö сајöдчiс, кодi јöрас лым-пышкö водiс, кодi ортчаса керкајас-дiнас. Мукöдыс угöмаöг котöртiгас, пулаыс да гранатјаслөн осколкiјасыс воџжык суöдöмаöг најöс.

друг ыжыд бi сурја ыпңитiс гiд-вывгаң. Вiт минута-мыгтi өзjисны матыса стрöбјас.

— Оз төвзöд. Гашкö-i оз-на öзji татi,—пыдi гöлöсөн шуiс Горњак.

Кымынкö метр сöмын торјöдö најöс бiгыс. Лымјыс керка-вывгыс сывны кутiс.

Нора кутiсны јургыны звöңитны вiчкојасын, омлалöмөн пагкалö звöнлөн горшыыс.

— Мыј сотчö? Көн сотчö?—горзöны карын јöзыс. Повзöмыс вунi. Көтöртöны најö. Чардакын пукалыгјаслы тыдалö, кызi салдатјас сувтöдiсны пöжар-вылö локтыг командаöс.

Гыпкыгiсны сотчöмгыс сарајса керјас. Ломтыгыг гöлövна четчыштiс кильчö-бокöз.

— Тöлыс абу. Сотчасны гiдјыс да сарајыс, а керкаыс оз сотчы,—шуалö Горњак.—Важлы бомбатö.

— Абу сөгга. Ставыс...

...Сöмын керкаыс öзjис.

Шыңнас тырiс кухнаыс, пырö костјасöдыс чардакö. Бi кывјасыс зiлöны-ңiн пöтöлöк-пырыс пырны чардакö.

— Лыжы, вај, пемыдас, кодлыкö вегкалас көт оз, мед патронјасыс налы оз сурны.

Геровöс пöдтö шыныс, пырö вомас, ныр роџасас, оз сет ловлавы. Öзjö јургыс... Шынагö пагкöмыс...

Геров сујис наганлыг стволсө вомас. Горњак һинөм ез шу, сөмын журнас мөвкһитис.

— Огечка! Вајлы агғыд.

Горњак ететис. Сујис мед-бөрја патронјассө виңтовкаө да гольскөптис затворнас. Мыш-сајас кыліс лыјөм.. Лыјөмсө пөдтіс билөн трачкөдчөмыс. Горњак дрөгмуні, сөмын ез бергөдчыв...

Наганын патроныс тыртөм. Мед-бөрја зарадсө комиссар лејис аслыс, мед жежыдјас ез іскілајтчыны сы-вылын вијтөз војдөр.

— Часлы...

Горњак кыскіс ічөтік пуласө, кодөс ететис сылы Геров јорт. Налөн кулан помкаыс тајө пулаас, сөмын сіјө-жө вермас чірсышты-ны-і жежыдјасөс...

Ошөдліс кіпыдөс-вылын.

— Кокһи!

Кыскіс виңтовкаыг мед-бөрја зарадсө да перјис піңнас ыргөн патроныг пуласө. Пуктіс сы-местаө мөдөс, кокһысө. Бара зарадтіс сіјөн виңтовкасө.

Рајис морөсса кізјассө шыһөлыслыг да гімнастөркаыслыг, кыскіс улыс дөрөмыслыг пөласө да кәваліс сетыг ыжыд лөскут, сөгга пужіс сөссө шујга сојөыс.

— Тајө пулаыс оз пет пырыс—зев кокһи.

Горњак мыжіс виңтовкасө прикладнас жојас, топыда лычкыөіс пельпомас ствол пом-вылө, вөгкыда лы-вылас, копыртчыштіс... Швачкөптис лыјөм.

Вегіг ез дрөгмун, ез куртчы піңјассө. Горњак виқөдліс ранасө да шпыһмуні.

-- Абу пырыс мунөма...

Артміс лыјөмыс. Ödjө көрталіс ранасө дөрөм лөскутнас. Чунјасыс вөрөны, сөмын кыс һеуна гөктыштіс да јузгөкоф.

Воқө чардакө колтчыны вөлі оз поф. Кутіс гінваыс петны, кызөдны, пөдтыны, лоі зев жар.

— Гетчам!—горөдіс Горњак щын да бі-пыр.

— Четчыштөј!—кыліс буркскан гөлөс улыгаһыс.

Горњак кватітис комиссарлыг шојсө, чукуртіс гінјассө да четчыштіс бі-пыщкө.

* * *

Горњакөс вајисны штабө.

— Шобны!—чорыда равөстіс полковһык да кучкіс пызанө кулакнас.

Салдатјас ускөдчисны Горњакөс шобны.

— Раһны көртөдсө!—гримөдө полковһык.

— Тани рана ваше превосходітельство!

Ез кутны коргны—һинөм ез гур.

— Сің-кө... Вістав, мыј төдан? Чөвтав ставсө...

— Мыј?

— Көнөг тiжан? Мыј вөчөны?

— Мiжан? Рөгүд агныд адзанныд—најө лоасны танөг. Налөн көмкөтыс кутас көгмыны тајө паччөрас...

— Оз! Оз лыгтны!—Равөстiс полковнiк.—Шомполөн кулыны тајөс!

Салдатјас кутiсны лөгөдчыны. Кодкө пөртчiс тасмасө да көс-јө көртавны кiјассө Горнаклыс.

— Нiнөмла, вокө, ме-i сiз сулышта, —шпынмунi сiјө да кiјас-сө морөс-вылас кресталис.

„Med нөјтөны, оз сулав паныдагны, колө нүжөдны кадсө...“—Шуiс аслыс Горнак.

Полөмөн-код, кокныда-пырыс пондiс жвучкыны Горнак пагыд мыш-куза шомполлөн чорыд көртыс.

— Јонжыка, јонжыка!—ез вермы терпiтны полковнiк; четчыш-тiс өтi салдат-дiнө, кватiтiс шомполсө да кулыштiс мыј-вынјасыс Горнаклы мышкас. Горнак неуна дрөгмунi, сөмын ез вөрзыв меса-вывгыс. Кучкөмыс бурещ вегкалi лопатка-улас.

Салдатјасө нащальстволөн кучкалөмыс өдзөдiс. Најө јара кутiсны вачјөдлыны мышкас, пельпомјасас. Горнак пiңсө куртчөмөн сулалө. Тiльөны салдатјас полковнiккөд өтщөщ, сесга друг...

— Вайө меным курiтчыны, —збылыс шуө Горнак.

Полковнiк гөгөртiс Горнак туша-гөгөр да вицөдлiс ескытөм гiнјасөн сы-вылө. Сесга угi сылы мөвп-вылас, докторлөн лөна овыны щөктөмыс—пукгiс креслөө.

— Музтiс, пежыд!..

— Он кужөј нөјтнытө, господiн полковнiк. Кужтөг кулан-ныд... Тази колө...

Горнак чашнiтiс полковнiк кiыс шомполсө да чорыда ерышт-чөмөн жвучкөптiс сылы шылыд чужөмас...

* * *

Кодјөны кын мусө көртзырјасөн. Перјалөны пластјассө лөмөн да гырыс коканјасөн. Куз да пагыд гуран-пөлөн, кытчө радјасөн водасны жежыдјаслы-сурөм өружјөтөм бојечјас,—робочейјас да гөрдармејечјас,—быдмө кын мугыс гөдоват чулк.

— Кутам лылыны дорыв, —шуө поручiк.

— Лөгөдчы—тесаң пондам, сөмын воцжык пөртчыс,—щөктiс Горнаклы.

Горнак кывзөмөн петiс да пукгiс му чулк-вылө. Мукөдыс ужалан-на колiсны.

Рагiс кок гартөдсө, пөртчiс кiггөм сапөгсө, шыньельсө, гiмнастөркасө да ватаа гачсө. Колiс сөмын улысса гач-кежгыс да косаглөм дөрөм-кежгыс. Көзүд, сөмын кокнi. Оз дөскөд, сөмын раңiтөм кiыс гөктөма.

— Ештөдөй ужнытө да ставөн петөй,—горөдiс опiтсер.

Салдатјас топөдiсны кыщсө да бокөжык вештiсны лылыны шуөм војтырөс. Кымынкө морт торјөдчiсны на-дiныг да кутiсны лөгөдчыны вөчны опiтсер щөктөм-гертi...

друг Горңакыд пружина-моз бруңкнiтiс да өтiсдукөн лоi салдатјас-берпад. Кијасыс сылөн кватiтiсны виңтовка да ерыштчiсны сiјөн. Виңтовка кутыгыс журпөвтчiс—мөд салдатөс щөщ ускөдiс кок-јывгыс.

— Кулам бојын!—горөдiс Горңак виңтовканас өвтчiг-тырјi.

— Куламөј бојын!—горөдiсны мукөд пленнејјас.

Зырјас, лөмјас кутiсны лебавны јөз жур-вывтыс. Салдатјас оз вермыны лылыны. Ставыс гудрасiс. Виңтовкајас кыг-киө ветлөны. Сөмын выныс абу өткоф. Бөр кышалөны салдатјас. Горңак пегсө прикладөн.

„Збылыг-ө-мыј ставыс ештiс—сегга кувны лоө.“ Горңак нөшта јона јармiс, ускөдчiс воңө...

Сдук-кежлө раңгылис кыщыс, петiс костөдыс да котөртны...

Гөгөрвоыг төлыг нарогнө сајалi iчөтiк кымөр-сајө... дөрөмгач лимкофыс-жө...

„Вөрө, вөрө“...

Бөрғаңыс гримгөны виңтовкајасыг, горзөны. Быд пу сылы паныд нiмкофа котөртө, сајөдө сiјөс вотчыгјасыг.

„Оз! Пујасыд оз вузавны“...

* * *

Уна вiр кiгтөмөн суңөдөма кокнiфiк пула. Пельшер, сiјө-жө главврач №-скеј отрадыг, кыскiс сiјөс Горңак пельпомыг, а гөрдјас штабын пула-пыщыс перјiсны зев вөснiфiк бумага, кытчө гi-жөма зев колана јуөртөм. Горңак-јылыг пасјөны приказын. Сiјө герөј. Сетөны кык пунт сакар да ноль пачка туретскеј табак.

Командiр нiмкофа топөдлө Горңаклыг ыжыд кiсө, временнеј лазаретын кујлигөн. Öшiнөдыс зарңа колтаөн пырө шондi југөрыс, тувсовја-моз-нiн шонтө.

Нiмкоф Горңаклы. Сешөм нiмкоф, вегiг кывсө оз вермы вiс-тавны. Төрытја уңөм-бөрын—онјылыг-моз сөмын лөөмторсө төдө.

— Јонмөдчы, бурд сегга, дона јорт,—командiр көсјө мунны, сөмын вына чуңјасыс Горңаклөн бөр пукгөдөны сiјөс крөват-дорө.

— Кытчө?

— Отрад өнi петө. Јежыдјасөс тавој ештөдам лiбө... Нөкод мијан-пыщкыг ловјөн оз во.

— Ме тiјанкөд-жө!

— Кујлы да бурдөдчы. Те аггыд ужтө вөчiн.

— Мыј? Метөг?..

— Ме щокта теныд лөна кулыны. Фивө бостө, мыла те татчөсө вермін воньсө—ен туй-вылас кув. Теод ставыс бинт-пыщкын.

— Чөрту щөктөмьд! Чөрту бинтжасыд!

Ешкін, прөстына, журлөсјас,—ставыс лебзисны жождө.

— Вайөј татчө менгым паскөмсө!—горзө Горнак пельшерлы.— Горнак зонвиза, нинөм волпасын туплагны.

— Командир жорт, лең менө фронт-вылө! Ме сузөди тижанлы кокныдик пула, кодөс сетис меным Геров жорт; ме кужа-и лыффыгны жежджаскөд аслам комиссар-понда.

Кельыд көрт.

Шыда парма.

Шондйыс шмынжалө,
Вералө гөрдөн.
Вой-вылыс ыпјалө,
доналө ердөн.

Сувтөмөн копрагө
Пармалы кымөр.
Сувтөмөн оврагө
Рытыввыв југөр.

Ерд-вылын јірдалө
Стансіја өшін.
Пемыд вој југдөдө
Појездлөн кык гін.

Заводгаң вичерјас
Пырөны ылөң.
Јуковтчөм пармаыс
Вьлторјас ылө.

Вичерти веккыда
Нужалө ланта,
Пукгөма гөкыда
Уклада винта.

Төвныр-моз чушнитис
Укладөд појезд.
Гораа окөстис
Арга гөд војө.

Шывгөны туй-куза
Ужалыс гмена.
Шавкөдө шпал-вывти
Инжиңер Рена.

Шондйыс шмынжалө,
Зев јара ыпјө.
Вьл олөм зымјалө...
дорөм-шы гыпкө.

Ҷоріқ.

(Бурџа ҫ. В. I. М-лы).

Туж-бокын быдміс зев міча Ҷоріқ,
Ветлыгылыг, муныгылыг петкөдліс веж.
Мічаа копраџис улө да улөз,
Окаліс унаыг мулыг кын еж.

Ез повлы көзыдыг, пургаыг, төлыг,
Ез кельдыв војјасө, кор угө пуж.
Паскавны, пушкыртны морт ез вөв олыг—
Луныг-лун пыдөжык сујис пыр вуж.

Челафјас, гырыгјас радлөны быдөн:
—Адзанныд Ҷоріқным луныг-лун јон...
Ештөдіс Ҷоріқлыг олөмсө рытын
Ңем ујтөм, шлондајтыг өті том зон.

Ңещыштис, новлөдліс час-мөд ас-кіас,
Ңамраліс, пызраліс—чукыртчіс сырк...
Корісны кевмөмөн зонмыдлыг нывјас—
Лөг-локөн ва-вылө Ҷоріқөс—шурк!

Шемөсөг лоіны віқөдыг нывјас,
Сөмын-тај Ңедыр-мыгт шуісны: „ок!“...
Ҷоріқөс богтісны Ежвалөн гыјас—
Којісны, резісны Ҷоріқлыг бок.

Ез-тај дыр Ҷоріқыд ва-вылын бојав;
Ез-тај дыр ва-вылад долыдмөд гін;
Ез-тај дыр Ҷоқөгөн, уткаөн ујав:
Ҷірсмуні—коргіс пыр ва пыдөс ін.

Зырөдіс корғыгны пыжајас суға,
Пелысөн шердјөны Ежвалыг гы,
Сөмын-тај Ежвалөн, мыј богтас гуга,
Оз леқ-һі, оз сет-һі пыщкөссағ шы.

Гінвајас долсјагө челафлөн, нывлөн:
—Мыјла-нө Ҷоріқсө шыбытін, зон?
Мыјла-нө зумыштчін, он шыаг—кылан?
Он-тај куж мічлунлы пуктыны дон...

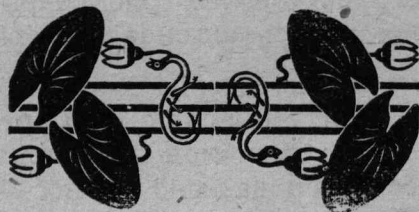
Сөлөмјас җипкөны, гымгөны шога.
 Җоріҗлыг вөјөмсө віҗөддө јөз.
 Ва-дорө чукөртчіс, код вөлі кока,
 Сіңјасныс дульсмөма быдөнлөн—ләз.

—Мыјла-нө ызгөны тан?—Горөдіс кодкө.

—Тудорса җоріҗөс пөдтісны, со.
 Лаңтісны сорҗіјас. Ежва гы жботкө:
 „Ташөмыд тіјанлы мөдыг оз ло“.

Бөрјаыг савкнїтіс југөрсө шонді,
 Ісковтіс вөр-сајө—сајөдіс бан.
 Муежсө, вөрвасө дугдіс—оз шонты,
 Војтырлыг сөлөм-ні, сіңсө оз јан.

Сөлөмјас регыд-тај көзәлі јөзлөн—
 Гортјасө кыггавны пондісны—рув.
 Том јөз, мі шуам јөзыслы кывмөн:
 —Мед ескө җоріҗыд дыр-на ез кув...

ГИЛА.

Опон-Педот-Гила ар 50-ыг-нын петөма. Сижө кулак: кыз рушка, гилиыс өшлөн-код, банжасыс пөлтчөма, пагкыд зор тошка, модажасыс сылөн зик-жө ручлөн-код. Том-дыржыс вөлөма зев гөл, сесга кытчөкө ветлөма да пондис овмөдчыны—шубны-таж вөли, кушчөмкө-пө купеч-ордын вөлөма прикашщикын...

Нурдор-грезд—гөл грездөн лыффыггө. Турун-нааныс сені оз тырмы, торжа нажөткажас абуөг-жө. Та-понда төвпомлааныс гөлжас вузавлөны весег медбөржа скөтнысө, көртмавлөны абутөм вицмунысө, ужалөны озыржаслы вердөм-вылө, богтөны наң гөриг-көзиг да страдна-дыржи ужалөм-вылө. Ставыс тажө вөли мунө Гила-ордө. Сижө вөли мжасныкалө (ферт, донтөм-донөн сижө медалис сы-вылө ужалыг-өс). Јајсө вузалө вөли керлезыг прикашщиклы, вөр лезыг-пуржалыг-јасөс вердны. Тајикөн кыптіс Гила. Бөрынжык вогтіс лавка. Сылөн-і винаыд век вөли тырмымөн. Нурдорса војтыр быд бокгаң-нын лөісны сижө кабыр-улын. Коркө ујездывса управаө вөли бөрјөны шленөс. Кодөс-нө сесга бөрјан, он-кө Опон-Гилаөс. Сижө-өд озыр, суг, дај поп-багушкоыд станөвејкөд щөктөны сижөс бөрјыны. Лоі Гила шленын: управалөн пөдрадјас гырыгөг (тујјас да школајас вөли вөчөны секи)—нажетка шедө. даскык во-чөж (кујім во-кежлө нөлыг бөрјылысны сижөс) шленалис Гила. Ујездын пагкаліс сылөн нимыс, стантсја кутыгјас вөвтө сетны ез небог дыр көсјыны сылы. Ез омөл вөвјас сетлыны: суткіөн 200 верстјас гаркөдө Гила. Колөкө, дыржык-на ескө шленалис Гилаыд-да, револютсјаыд торкіс, ыжыд гыөн өшјіс Гила јур-вөгтө.

Војнаыд Гилалы ез інмы—секи нөшта буржык-на вөли: салдаткајасыд мыјда колө ужавнытө локтөны, сөмын көсјыг налы сетны пуджын-кымын пытө. Сесга-өд на-пыщкын емөг лөгыдөг... Гөтырсыд-өд дырөннад уман-жө.

Тимбылтчис сар, сөмын управаыс колі—Гила век-на сені шленын. Öні сижө „гөрд“, „револютсја-дор мунө“, „свобода, равенство да братство“—пө—вісталө; ме-пө гөлөмөн важөн-нын сотсіалист-револютсіөнер.

...Гора кывјаснад он кут ојдөм јутө: револютсја век ојдіс, да, коркө-некоркө щөщ кылөдіс „нөлөд Öлөксан сартө“ (керенскејөс). Нурдор грездад большевикјас воісны горөн. Сыыг воужык-нын карса большевикјас, улбсјасөн вөтлісны управаөс, шленјасыс разалисны ыж пода-моз быд пельсө—ујезд-пагта. Гила воіс Нурдорө. Сижө пондөма гөгөрвоны: тані кывјастө вежөмөн он мын, ковмас сажмөд-

чивны, кытчöз оз вежгы влагтыс. Воисны гортö салдатјас, вiста-
лöны жона большевикјас-жылыг, сöмын ужсö лöсöдны оз-на гаммы-
ны. Коркö сöветö воöма кабала: корöны губернаö öти мортöс бол-
шевикјас сјезд-вылö. Сöветса секретар (важ правлењнеса писар)
жуны вöли жона магтер, ферт, кор јуктöдöны. Сытöгыд-öд сijö оз-и
гiжышт нiнöм, зугас фелötö. Старшинаыд мыј—печаттö пуктас,
сijö ачыс кабалатö лыффынысö оз-и куж. Граждана собрањне-выл-
ын секретар лыффыс карыг воöм кабалатö.

— Карсањ щöктöны бөржыны комiтет бедноты, сijö-пö һањ сузöдны пондас.

— Бөрјам, бөрјам, һањтö-кö сузöдас, бөрјам-һиң!—ставöн гөр-
зöны. Вегiг Гiла щöщ ракöстiс, јöз-дор сувтiс, мед һањсö сылыг
оз петкöдны.

Бөрјисны комiтет бедноты-ö Гiлаöс да нöшта 2 мортöс лöгы-
да олыг крестана-пыщкыс.

Сегга корöны губернаö öти мортöс большевикјас сјезд-вылö.

— Мамонтовöс, Мамонтовöс!

Бөрјисны Мамонтовöс. Мамонтов вöли һеважöн воöм салдат,
вiставлö большевикјас-жылыг да-и агсö шуö большевикöн, сöмын бу-
расö һиңöм-на оз тöд. Мунiс Мамонтов губернаö. Сени сijöс тöдмö-
дыштысны мыјöн-сурö да богтысны партијаö.

Сјезд-вылыг Мамонтовыд сiктас воiс-һиң прамеј большевикöн.
Локтыс öтлаын Мандельбаум отпадкöд. Мандельбаум пузувтыс став-
сö: сöветыг озырјасöс шыблалiс, комiтет беднотыг Гiлаöс да
мукöдöс вöтлiс. Пукталiс озырјас-вылö гырыг контрiбутсijаяс, нöј-
тöмөн сijöс перјiс, сегга мунiс.

Мамонтов котыртiс большевикјасöс, гöл крестанаöс да салдат-
јасöс морт 100-кымын. Регыд-тај вежгыс Нурдорыд: сöветад да
комiтет беднотыад ез кол öти озыр морт—ставыс гöл јöз лоисны.
Гiлалөн да мукöдлөн сурi уна һањ-сов, вегiг щај-сакар. Мöстöм-
јас—мöскаггысны, һањтöмјас—һањаöг лоисны. Гiла вöсһалi, тош-
кыс векһаммiс, ачыс зормыштыс, гөрбылтчыштыс, паскöмсö омöлi-
кöс кутiс новлыны, горһитö һебыфiка—полiг-тырјi... зiк гöл-код!

Нурдор „мед-бөрја сiкт мијан губернаын, сы-сајын вөр, го верст-
дорыг ыжыд вöлök, а сени мöд губерна. Сен Колчак. Вайiсны Нур-
дорö Гөрд армiјаöс, пулеметјас, пушкајас, кодјалiсны окопјас—лö
гöдiсны фронт.

Гiла керкаын гөрдјаслөн штаб, лавкаас—тсејкгауз. Кыкыг-
кымын жежыдјас волiсны Нурдорöз: öтчыд муртса ез вöтлыны
гөрдјасöс сiктгыс, сöмын Нурдорса коммунистјас щöщ уккöдчысны-
да, вöтлiсны жежыдјастö.

Пöштi во вöли Нурдорын фронт. Олöмыс мунiс гажаа: гөрд
армејечјас да том јöз сувтöдавлины спектакльјас, школаын велö-
дыгјас петкöдлiсны туманней картiнајас, коммунистјас, öтлаын Гөрд
армiјаса агiтаторјаскöд вöчавлiсны докладјас да чуксалiсны јöзöс

доржыны сөветјасөс. Та-вөсна нурдорса-пөвсыг унаон мунисны Гөрд армияө ас-окотагыс.

Гилалон, ферт, ез зев гажаа овгы, сөмын норасны ез лыгтлы, оліс, кыз быдөн вөлі олөны.

Колчакөс вөтлөм-бөрын фронт бырі, Гөрд армияөс Нурдорыг нуисны мөдлаө. Арөзыс вөлі шыңитөв. Арнас војтөв вајис кы рныш-јасөс—Англыјаон быдтөм „Војвыв правітельстволыг“ жежыд а рмија-сө. Гіла да мукөд „глывкајас“ молебөнөн, звөнөн примітісны „до-на гөстјасөс“, гөлјас (унжыкыс большевікјас-нын вөлісны) пышјис-ны, кымынкө морт ез удіт муннысө сөгга еновтчісны, оз-пө гаш-кө вөрчөдны.

Олөмыд вөггіс. Жежыдјаслөн салдатјас пондісны самөкур куль-ны-јуны да вөвјасөс ныр-вылас устөз гөңајтөдны; пагкаліс ныв-јасөс мырдөналөм, лок вөгөмјас разөдөм. Со колөкө-і, „чай-сахар, белый хлеб...“. Мед-бөрја һаңнас да скөтнас лоі вердны „доржы-јастө!“ Большевікјас да војмөстчыг гөл војтыр, ферт, вөла-вылын ез овны: најөс тані бура кулісны-нөјтісны, код-гурөөс јі-улө гујис-ны, мукөдөс коз-јылө өшөдісны. Тані јона отсөгіс-і Гілаыд. Најө отсөгөн сөмын вермісны большевікјасөс кыјны, вегіг вөрын зөбга-гыгјасөс кутавны.

...Гіла муфөр, сіјө оз ләкогт асгыс бөжсө, оз өін-вылад шы-бытчы сылөн жежыдјас-дор ужалөмыс. Јөз-воғад вегіг код-гурөөс доржыштө-на. Со, і вөлөгтувса управаад ез ачыс пукгы, мөдөс зіліс пукгөдны.

Сөмын регыд најө тілөісны власт-бердын. Гөрдјас бөр бог-тісны Кардор, сөгга мукөд карјас да өіктјас. Гілалы да сіјө јорт-јаслы бара воісны омөль лунјас: најөс летчөдісны карө, пукгөдіс-ны турмаө. Фелөсө куза һужјөдлісны-да, кызкө ез лыжыны һөко-дөс—пукгөдалісны дыр-кежлө турмаө. Гілалы өічміс 10 во. Сөмын сіјө пукаліс өті во, а мөд-вылас воіс гортас—амһісөвіјаон! Пондіс шыңитөв овны.

Олөмыд өдјө вежгө. Војна помасіс, воіс НЕП. Куғаон, һөж-јөһкөн, јона поліг-тырјі, пондіс ловзыны шөщ-і Гіла: өтітор-мөд-торјөн—шыллө-мыллөөн (посні төварөн) пондіс вузагыштны. Тош-кыс пондіс пагкавны, тушаыс вегкавны, чужөмыс шылаліс, голө-сыс содыштіс. Бара пондіс вынтор кыптыштны. Öті-мөдлы һаң-сов сетө страда-дырјі ужалөм-вылө, пондіс візму бара көртыма-лыштны, мјасһікавны. Кутіс вөр лезыгјаслы вузавны јај. Öні өіјө зікөз вежгіс. Вегіг сөвет-влагттө радејтө. МОПР-ө да „Комі морт“—һіма самолет-вылө өөм пунктіс. Сөветын служакјас да коммуһіст-јас гөстөтөны сы-ордын: сур-віна век ем Гілалон, һінөм оз жаліт „бур“ јөзөс гөстөтөдөм-вылө.

Овны пондіс поғны Гілалы. Ферт-өскө код-гурө шуагөны: комсомолөчјас стөнө-өшөдан гағетө гіжлөны, сөмын-өд на-кын абу выныс, а вына-јөзыд Гіла-кын-һін, век сы-дор сувтасны. Сөг-

га јѳз-пѳвсад емѳг-жѳ сѳјѳс дорјыгјасыд: најѳс Гѳла јуктѳдышталѳ да њањ сетѳ. Гѳла гачет лыдѳѳ—„Правда“—гачет сылы воѳ.

— Коммунистјас IV ѳјезд-јылыг лыдѳѳс да југылтѳчѳс, сѳмын ез зев дыр шоггы: „мијанѳѳ он-на зев регыдѳн во, а воас-кѳ—вермагам!

Ха-х а-ха!... Ој, пота, пота... Тѳш-жѳ вигталан те... ха-ха-ха... Вермасны шуан кѳсјѳ. Гѳлаѳс вермыны?! Гѳгјыс вѳснѳ!.. Ха-ха-ха!..,—гералѳ Гѳла, дугдыны оз вермы. Рожа-банса кыз јажыс, ѳш-коѳ гылыс, кыз кынѳмыс—ставыс сыркјалѳ герамысла; пѳгыс че-пѳссѳс, ебѳсыс пондѳс бырны. Вигталыг Педѳг-Иван, ар њѳламына, зев јуыг, дыш да сы-понда гѳл,—вѳснѳѳѳк гѳлѳсѳн сы-бѳрѳга щѳц—ес-кѳ Гѳлалы јурнас копрѳдлѳмѳн. Гѳла оз вермы дугдыны:

— Ха-ха-ха!.. Менѳ вермыны, кор менам кѳјын сѳветыс, коперативыс, унжык татчѳс коммунистыс, карын, облагтын, фа-і Мѳскуа-ын емѳг тѳдсајас—отсалыгјас? Менѳ вермыны? Тырмас! Ме-ѳд законјастѳ тѳда, он гашкѳ ѳуг: тајѳ јурас ем-на мыј-гурѳ. Мыјѳн-нѳ сылы вермынысѳ? Њѳнѳмыс абу, сы-дор њекод сувтыг оз-ло. Гѳрд армијаад да совпартшкслаад зев уна тѳдѳм ез-на кѳвјаг, а ме-дор олыгјасыд униѳерситѳтын велѳдѳчѳмаѳг!

— Сѳјѳ вигталѳ,—шыагѳс Педѳг-Иван,—ѳнѳ-пѳ коммунист партија чорыда бостѳчѳс весавны сѳвет-аппарат. Служакјас-пѳвсыг-пѳ став лѳпсѳ весалѳны, дај коммунистјас-пѳвсыг оз раѳѳјтны важла-нѳ кыскысјасѳс да кулакјас-дор олыгјасѳс. Весалам-пѳ щѳц-і танѳ, сѳмын-пѳ гѳлјаскѳд колѳ ѳтувјѳнжык овны да шѳркоѳѳема крег-танаѳс ас-бердѳ щѳц гѳбѳдны, ме-д-пѳ најѳ кулакјаслы оз понды-ны отсагны. Важлањѳ кыскыг Гѳлатѳ да сылыг кампањњесѳ вер-мас мијан выльлањ нуан сѳла—социализм. дыр сѳјѳ тајѳ горњѳтѳс. Сы-бѳрын ѳткымыныс шыгѳсны, збыль-пѳ сѳѳ. Унжыкыс полѳны—те-ордѳ-ѳд ковмас локны њањтѳ да тѳвартѳ бостны.

Тајѳ вигталѳг-костѳ Гѳла воѳжыксѳ пыр-на герамбана вѳлѳ, шпынјалис. Сегга век ѳтарѳ пондѳс зумыштѳчыны; пондѳс ворсны аслас тошнас: шылѳдѳ, топѳдлѳ да бѳр разѳдлас. Сылѳн пыр сѳѳѳ, кор чорыда дѳзмѳмѳн мѳвпалѳ (гѳгѳрвоѳ-ѳд: абу герама ѳелѳыд, гералѳ сѳмын јѳз-воѳад да асѳѳ кѳсјѳ ылѳдны тајѳкѳн). Но... но... сѳѳ-кѳ і, сѳѳ—вермагыштам,—тајѳ ас вомгорулас мѳвпалис Гѳла.

Педѳг-Иван-воѳын пызан-вылын вѳлѳ вина сула да румка. ѳнѳ, горњѳтѳмыг дугдѳм-бѳрын, сѳјѳ јона пондѳс „ужавны“ сы-ѳѳнын, оз і виѳѳд Гѳла-вылѳ. Кутѳс гажмыны.

— Кылан, Иван, тенад њањыд ем?

— Абу-коѳ. А мыј?

— Ме талун мѳдѳда гѳтырыдлы пуд-мѳд, сегга-і воѳѳ ог јѳрт тѳјанѳс... Менам ем выль, бур ружјѳ, те, буракѳ, ен-на видлыв сѳјѳс?

— Ег.

— Вај, видлы талун рыт, есѳјѳ керка ѳшињѳдыс резѳбты... Тѳ-дан-ѳд кытѳѳ колѳ—сѳјѳ быд рыт пукалѳ ѳшињ-дорас, лыдѳысѳ да гѳжѳ. Сегга-ѳд сѳјѳ жырјас њекод абу—бурец вескалан. Рытыд

воо-нын—тагаң-и мунан, Һекод оз төдлы... Ружјөйд лоо тенад, Һа-
Һыд-солыд лоо век, кытчөз менам лоо...

Тақи сорһитисны вель дыр. Рөмдигөн Иван мунис ружјөөн...

* * *

— Кулөма?

— Абу, больничәә нуисны. Пельшөр шуө, бурдас-пө.

— Кодөс-нө чәйтөны?

— Мыј-нө чәйтнысө, быдөн төдөны—Гилалөн уж. Педөг-Иван-
лыг казавлөмаөг ружјөөн котөртөмсө. Милитсиаыд воис-да, ачыс
Иваныс бөрдиг-тырји сылы висталис, коджура-пө вөли-да, ог помһит;
Гила-пө јуктөдис менө да щөктис тајөс вөчнысө.

Нывбабәјас разөдчисны тыра ва ведрајасөн.

* * *

Сөветө, коперативө уждыган төварішществоө—быдлаө пукта-
лисны вель јөзөс. Коммунистјас-пөвсыг Гила-дор синыјасөс веса-
лисны, лөгөдисны һур-көстан да вичму өтувјөн ужалан төваріш-
щество. Став тајө ужас јурсө нуөдисны карыг ыстөм совпартшколь-
һикјас да Гөрд армияыг воөм комсомолецјас да коммунистјас.

Гилаөс суд шуис лылыны. Педөг-Иванлы шуисны дас во пу-
кавны.

Тақи көн важлаң кыскыг посһи да гырыг шыпасөн гижан Ги-
лајас вермагөны вель олөм лөгөдан силакөд—социализмкөд; тақи-
көн-жө налөн жуглагөны гыжјасыс—социализм вермө, социализм
течан уж өдзө!

Ғед ордымөд.

— Јона-жө өdjө кадыс колө,—сөкыда шуіс Ғедө.—Со, бара-нын тувсов југөрыс швачкө, бара-нын лунтөлыс ҠебыҒика кутіс пөлтны. Важөн тајө каднас мі пыр вөлі лөгөдчам тувсов вөрө кайны. Відчысыштан вөлі, кор лымјыс пукгыштас—еща-ещ понтө лептыны кутас, секи і доҒҒагам лыҒ-вылө да кајам верст 80-сајө, вескыда ВелјөҒ. Колөма-тај сјө кадыс... Окота-на-жө егкө відлыны кыҒсанінтө, ош гујастө, јөра оланіңастө, пармаығ уртө вјыштны-да, өні со кокыд оз-нын новлөдлы.

Пөрығ Ғедлөн тајкө сінваыс петас, мөвпыштіс важ кыҒгөм-јывыд-да. Вескыда-кө шуны, Ғерт шогөдас: сјө-өд кыҒсғас-і быд-міс, немсө вөравліс, уна Ғвер да пөтка кыҒс-вјіс. Ғедө јона ра-Ғейтө важға кыҒылөмјассө вјставлыны. Со-і өні пондіс вјставны, аслас сінјасыс быд кадын өзјывлөны кушөмкө бјјасөн. КөҒ-і пөрығ-нын, гөлөсыс сылөн јон-на, лечыд, он-і чајт, мыј пөрығ морт горһитө.

— Менам кыҒсаніныд зев ылын, верст 70 бура лоө,—воҒө ну-өдны кутіс Ғедө.—Сені менам ічітік, аслым төрмөн керка-тор ем, пач-пыдҒі ізығ течыштөма гор, шыныслы петны потөлөк-дінас вөчөма роҒ. Паскөмтө когтыны стөн-пөлөныс вөчөма сорјас. Сажен Ғас-сајын керкасаҒ чөлгө-визувтө ҠеыҒыд ју —Шөр-куз јуөн шуөны. Кырјыс зев жужыд—сажен вт лоө. Гөгөрыс быдмөны гыры-гығ-гырыгө козјас. На-пырға јенежыс оз тыдав, Ғерт, буракө, под-дінас шонді југөрыс Ҡекор-на ез інмывлы.

Куз јуын чері да Ғвер.

— КөҒ јуыс ічөт, а черыд, мајбырөј, ем: Мукөд-дырјыс вөлі гымгајас вөјтавла-да, жынјөҒыс пырас. Ғерт абу гырығ чері, ставыс налім пі, шыла воропығ куҒ ез шедлы. Рөдыс, ме-чајта, сені сецөм—шонді інмывтөм інад.

— Налым-пығ-өтар тајө јуад зев дона да міча Ғверјас рөд-мөмаөс—аҒчаон шуам. Аттө, јона-жө налөн гөныс міча, быдөн југјалө, зарһиөн Ғірдалө гөн-јылыс, інмөдлан чужөмад-да, бытө мајтөга, сјҒ-і шлывкһитө, улјөв-коҒ Ҡебыд.

— Наљкјөс окталігөн да кыҒігөн, луннас втө-квајтөс аҒзыв-ла. Kodөс аҒзылан, быдөн вомас-вомас налым-пі куртчөмаөс, мукөд налімыс ловја-на, бөжнас ласјөдліг-моз аҒчалығ уссө шылө-дө. Мөвпалан волі, Ғік, міга, аҒчаыд уссө шылөдөм-вөсна-і тајө

ичітік жуас оло да налим піжассө өктө. Ферт, аңчаыд чері вылас-і оло.

— Мајбырөј, кыыштлі-жө ме најос! Быд арө кызнад шедлі. Јона-жө муса, кор ловјоннад шедас налкјад. Мыјкө-жө лубујтча, малала кысөөс-моз.

— Өтчыд ылавлі-жө. Воа вөлі налк-дінө, ңеылыгаң адза, налк-кыд тапкыгөма, пыр-і мөвпышти, „шедөма.“ Воі-да збылыгөз шедөма кок лапаас, ачыс трөңвиқө ваас інмө, оз вөрвөдчы. Чајті кө-залөмөн-һин. Лептышти налктө-да, кыз прыһітіс чужөм-бокті да пыріс вужја-улө. Ачыс сөгаң виқөддө: Тушаыс егкө оз тыдав-да, гін-јасыс бытө кык сетөр-туғ зуввиқоны. Ферт, көнкө мездөмгыд аф-төалө. Сетчө-жө-өд-і менам шөјтчанінө порок сурөј колөма.—Та-бак чушкігөн пукті мыр-јылө-да. Көф егкө і пішщальнад-һин лыјін.

— дыр-на, колөкө, ми мөда-мөд-вылө зоргім воча-да, Латкін воіс—понјөј, һымыс сөщөм вөлі. Пессыштім-жө ми Латкінкөд, да ег-өд-і вермөј вијныд—шорас четчыштіс, дај воші.

— Фөдө, мыјла-нө сетчөз өтї-пондаыс вијгаң?,—јуалис менам чојөј.

— Гошајтјас,—арнад-өд горнасжык аңчаыдлөн гөныс зік ту-ланлөн-коф, сек сїјө медча дона—сөщөмыс шоча зев вескавлө. Вөра-лыгыды-өд, піжанјас, пөсытөгыд ңемтор оз шед-һи, оз сур.

Пармаын.

— Пемыд, пыр бытө кымөра,—сөмын төвлөн шувгөмыс кылө. Пујас куфөг, увјасыс пагкыдөг, пошкыраөг, муртса јывјасыс ты-далөны, сы-гырга быдмөмаөг козјасыс. Ен-на-кө вөрад петавлы, зев шуштөм кажітчас. Тащөм вөралан местаыд менам. Керка-дін-гаң гөгөр верст вїтө-квајт, пыр пемыд—гөд парма. Сөні-і эвер, пөтка позјыд. Мөдан лөчтуј пасөдыд-да, быд пу-костыг позгырөн жбыргөны пөткајасыд, сөлаыд, тарыд, дозмөрыд. Парма-пагта кы-щөн-кыщөн вөчалөма менам пөтка кыјан дозмук. Лөчјас: муын-і горја; чөскыд абу-жө еща. Арбыд на-гөгөр нокга. Кајөм-мыгт гө-гөрсө весала-парјала-кагјала, сөгга вежон-бөрын октала.

— Медвоzza кыјөмјаснас сымында шедас, вајнысө өтпырјөн керкаад ог вермы, лөө коллыны да вїдчыглыны зөра поводфа—секі со оз шед-да, вајјассө кыскала. Мыјкө-жө пармагыс көсјыв-лі помавны пөткатө, да ег-өд-і вермы. Век-өтарө воыг-воө сөдө, лыдтөм-щөттөм. дозмөрыд мукөдыс шедас-да, өдва өтїксө нөба-лан,—пудјаөг шедавлісны. Бордсө пагкөдан-да, зік өһїја јероп-лант-кофыд. Вајөн-өд тар-гөла бөжјастө вөлі купеч гөтырјас шап-каас суцкөмөн новлөны, дај сар гөтырыд-на новліс көнкө. Ме-чај-та, сїјө менам кыјөм пөткалыг-і новлө вөлі. Ферт, көнкө шулыв-ліс, тајө-пө Комі муыс, шорјыв сїктса Іванлөн кыјөм-вијөмыс. Сө-өд, піжанјас, кытчөз мунөма менам кыјөм пөткәлөн јайыс да гөн-ыс, ачым көф іқас перїна-вылын уғла-а.

— Өнїа совет-властыдлы ег-һин вермы кыжны-һи, вїжны, пö-рығыд суїс... Јона ескö окота вöли воротһык тыр, лбö шапка-тыр кыжны Ленин жортлы, — совет-властсö пержöмғыс-да, јеремаканыд пöрығыд сетчö талалїс... Тї, чельаф, кыжö да зїк ыстöј.

Лечтуј кыжыс жорт.

— Мукод војаснас вывтї јона öбöдїтö вöли пöтка кыжöмыс ош. Мокастыд велалас пöтка јај-дїнад-да пыр лечтујтö кыжö. Пыр öд ме-возвылын ветлö, бытö прамеј кыжыс. Öтї леч-һи, öтї чöс вїд-лытöгыд оз кол. Зїк-жö морт-моз лечгыд пöткатö богтас, öтї гөн-тöг весалас, бытö-кö һекод абу-ї шедлöма.

— Тешїтчыныд-на кужö-ї. Чöсгыд богтас дозмöртö-да, сы-пыд-дї ваяс мыр да шмот-пуктас. Нöтчыд вöли он паныдагылы, тöдан ескö возвылöдыд мунöма-да. Јона-ї скöрмывла вöли-да, вїжныд го-жöмнад сöкыд. Кымыныгкö ме сылы чöстуј-вылад пїшщальтö октöм-над кольлї-жö, нöтчыд-öд ез-ї мынтöдлы. Пыр менам коктујöд му-нö. Кытөн ме шöјтча, сїјö сен-жö, ставсö һїщсö кујлїгас ламöдас. Јадөн заводїтлї пöрјавны, сöла-пыщкö гујöмөн-да, морыд прöсуж— оз гој јада сöлатö, вїдлалас, дај мунас. Муна кыжныд-да, сöмын јада сöлаыд-ї троньвїзö-öшалö. Көнкö шуö, таяс, муса друг,, ачыд гој.

— Көт јона гуг да муфер ошкыд, а ме пöрјалї-на-жö öтчыд.

Кывлї ме, сылы-пö пуктывлöны, көчлы-моз, пекла. Шуї аслым, вая-жö, мїга, вїдла, мыј артмас. Тöвнас-на катöдлї гез, прамеј кыз, выл гез вöли. Лечтуј-вылö, кытыс пыр гојлывлїс, ме-ї пуктї пеклатö. Зев кыз пöжөм рождї сажең кык судтатї, пырыс гезтö нуї, öгар-помас пекласö вöчї, а мөдарас зев кыз кызпу-дїн көрталї. Самеј пекланас жмїтанїнö кызпу чурка пес-куза рождї да гуї, мед оз вермы пїһнас гезтö орднысö. Лун-мөд нокгї, лөгöдї, öдва-ї октї, ыжыд кызпу-дїныд сөкыд-да, пола вöли, мїга мынö-кö октї-гад, ачымöс жагöдас. Трустыд һекыз пекла-пырыд оз мун, век сетї мунö, кытї-ї ме. Дöзмылї-һин пекла-вылад. Сегга öтчыд-ї ачым пекла-пырыд, вїдчыгöмөн мунї, мїга, дашкö, ме-бöрга-ї сїјö мунас.

— Лун-мөд-мыгтї кајї вїдлыны. Ылынкод-на сетчöз вöли, а мыжкö понјöј зев локыс увтны кутїс. Пыр-ї думыштї, абу-ö мїга, дона јурсö гујöма. Вої матöжык-да, мурзöм шыыс кутїс кывны. Терыба пїшщальс пельпом-вылыс кїјö бостї да котöрөн-сорөн мөдї. Матыгмї. Адза—шедöма, гыжјассö сашкöма да сїзїкөн пыкгö рождорö кыскöмыс. Дїнöзыс вої-да, зев мїстöма ме-вылö вїзöдлїс—бу-кышөн, плеш-пырыс. Көнкö шуїс: „Ак-те звер лов богтыс“. Ізја пїшщальс зарафїтї-да, мыжкөжö голскї, ізыс омөл вескалöма-да. Коркö-ї лыс, а ошкыд лыжöмгыд ез-ї тїркһїтлы, бытö нöрјөн код-кö бок-кузаыс вачкыштїс—со кушöма мöртчїс менам лыжöмыд. Мыжкө-жö лылї сетчö, а сїјö сöмын мездысö. Јурсö, вомсö паскөдöмөн ваялас гез-дїнад да вом-улас кызпу чуркаыд вескалö. Лапанас за-водїтлас гезтö кабыртны-да, пыр-ї бөр богтас—кыскыны кутас рожд

лаһыд-да. Выныс бырны кутіс, һөжжөнїкөн век матысмө роз-дорад. Кыскіс, жмітіс, дугдіс мурзөмыс, кокјассө өшөдіс-жағалї.

— Понјөј ме-вылө віқөдлас да пельјаснас лап-лап керас, бөж-нас луг-лег вөчас—щөщ радлө.

дөдө вігталө-да, бытөө век агсө вөрғыс чајтө, зев, һімкод-сылы, горш тырнас серөктас.

— Тазі ме, піјанјас, пакөгөтчыс ошкөс вілі. Уна ескө оштө кыјлі-да, сөмын ег пекләөн. Час, сы-жылыс бөрынжык вігтала, а өні вігтала, кызі мї урјастө кыјлім.

Ур кыјөм да капканасөм.

— Уртө кыјны важөн воқ заводїтлывлім. Мыјөн һеуна урыд лөзөдас, пыр-ї мөдам кыргғыны—лыјлыны.

Өһї-өд сөвет-влагтыд оз щөкты гөнтөгыс віјны. Збылыс-кө сіјө сізі-ї ем-да. Өтї-кө—лөз урыд гөнтөм-пондаыс дөнтөм; мөд-кө—жеждытөзыс бырө—сыыс зев ыжыд урон аслыным-жө лоө, дај гө-сударствоыслы щөщ. Мї Латкїнкөд вөлі лунтырнад 25 урөз кы-лывлам. Латкїныд-өд зев мудаера корсө урсө. Ур дукуыс воас ны-рас-да, пыр дукалас, кытчөз урыс оз кај пуас. Мыјөн кајас, оз-на пырыс-пыр увт, сувтас пу-дінас-да, гыжјаснас шур-шар керас пуад. Урыд вөрғас, секі-ї увтны кутас. Оз-кө вөрғы—өз-ї увт, төдө абу. Һөтчыд ме сылыс ег төдлы тыртөм пу увтөм.

— Бөрја војаснас пельөј гөктамміс-да, ог вөлі гөгөрво кода-рын увтчө. дыр өтарыс да мөдарыс кывзыса. Латкїн відчыгысө оз кут вермыны-да, корсас менө. Ог-ї төдлы, мышкө воқ-лапајаснас тапкас, а ачыс бөр кутас котөртны ура пу-дінад. Ме сы-бөргә-ї муна. Тазі со, пельтөм морт, ізја пішщальөн өтї арнас кыјлывлї куїмго урөз, уражык вонад—ї вітсонансө-на кыргғыштлим. Ег төд-лы урыдлы кыкыс лыјөмтө: пыр өтчыд лыјөмөн гартыштчөмөн уг-лывліс. Угөм-бөрас, оз-ө јөз понјас-моз менам Латкїныд кутө ур-ыдлыс когавлы, лїбө пышјөд, пыр кырымөзыд ваяс да сетас, ачыс зев рад, бөжнас өтарө-мөдарө өвтө.

— Јона-өд мї мөда-мөдөс радејтлім. Өтї здук-кежлө торјөд-чывны огө вөлі вермө. Ме-өд сіјөс өтчыд ег чїрыштли-һї, кучкыв. Аслам гоан дозгыс-ї вөлі верда; мукөд-дырјыс өтїклаын-на гој-лывлім. Оз-өд узөд, кыз ме паһышта сіз-жө-ї Латкїн лакуыштө. Кыз-һө ескө тащөм понтө он радејт. Сїјө-өд менгым вөлі сїн-вы-лыс төдө, мыј щөкта сіјөс вөчны, лїбө кытчө вөлі мөда сіјө лунө. Бывтї бур вөлі пон.

— Сегга капкан бө-кымын менам вөлі: кодї Кажымса дөрөм, кодї-ї Гогкаса. Гогкасаыс буржык вөлі, сіјө кабыр-улө-кө сурө вө-лі зверыд—оз-бара-мын. Арга вігданыс Опонасејөз 600 көчөз кы-лывлї. Көт көчыдлөн сїнјасыс бокө віқөдөны, а капканад јурсө оз-на суј. Кужны-на колө капкантө пуктыныд, мед шылыда вөлі пук-төма, мед пуктөм тујыс оз вөлі төдчы. Капканыд-кө сімөма, ылы-

гаң бергөдчас көчид, либө воас да кушөдас, а ачыс бокөдыс бран-
 зөдас—мунас.

— Лөпта вож-костын көчид вывти жона олө: Трөпажасыс бы-
 дөн мөда-мөдсө креставлөны. Көт лытөгыд ветлы, оз-і вөйт—бы-
 дөн віж. Кытчө вөлі пукта капкантө, кажа кыжытө-да, көчид
 тирбыльвізө вывлаң кокөн.—Піпутө вөлі пөрөда-да, өти војөн жежыд-
 өз вилөдасны. Міча поводданад вајавнысө ог вермы,—сы-мында
 шедө. Керка-динө вөлі чіпасө-і теча, мукөд воө пес чіпөсгаыд жу-
 жыджыка кајлас.

— Мукөд-дырјыс ручыд-на пырас көч трөпаад пуктөм кап-
 канад. Сіјө өд зверыі зев-жө радејтана: бөжыс ыжыд, гөгрөс, гө-
 ныс ңебыдік. Аслам немөн 15 руч кыјлі. Сылы капкантө пукты-
 ныд шочыс кужө. Он вермы төдны, кыті-і мунас; пуктан кокту-
 јас, а сіјө оз-і воы. Зев шоч өтпөв мунөм коктујад вегкалыгыд.
 Ме вөлі адза руч коктујтө да лун-мөд тужала назөнікөн, мед оз
 повзы; відлала кодаргаң волөма. Сіјө-өд аслас гугаң кор петас,
 вожжыксө трөпаөн мунө, ылысмас да кытчө-гурө резөптас, кодарө
 думыс богтас. Век вөлі сіјө трөпасө-і корга, да шылыда пукта
 капканөс. Зөң лун вөлі кык капкантө пукта, ылөз-өд лыңычаөс
 шылөда. Зылтөгыд-өд ңемтор оз шед. Мортлы быд уж колө гөлөм-
 гаңыс радејтны, сөмын секі мыјкө вермас артмыны.

— Отчыд шедөма гөд руч-да, понөль улө-і ңыскылтчөма. Оз-өд
 сіјө коксө асгыс дојд, оз ылөз капканнад мун.

Воі-да, ловја-на. Кокјассө вывлаң лептіс да левтітчө, мезды-
 ны щөктө. Дыр ме сені малалі, зев жал аслым ловјатө начкыныд.
 Дыр-мыгті, гугөнікөн, зырјөс лепті-да, кыз шоқышти кымөсас, ре-
 гыд-тај ңужөдчіс.

— Тулысја-вывнад капканөн кыжывлі-і урөс. Урыд шоныд
 лунјасө, ңебыдік лым-вывтыс зев радејтө гөна туңинас ласјавны.
 Көчлөн-моз-жө козжыг-козјө трөпа мунө.

— Кыжывлі-і гөд бөжөс. Тајө зверыд капканыс көчөс сојлыв-
 лө, даг кыјөмсө гугавлө. Радла вөлі кор соас: јаж-дингыд сіјөс ре-
 гыдөнжык верман кыжынысө. Коди вөлі воас, сіјө-і кучіксө ворсөө.
 сивө-код-өд сіјөс кыјөмыд: Кытыс соас, сетчө аршын-судта-кымын
 лым гу кодја. Шөрвыјаас сацка көч задсө, увдорас капканөс ок-
 та. Воас-да, велдоргаңыс сузөдны кутас јажсө, сегга оз суз да-і
 увдорас летчас; сегга-і кутас четчалөмөн сузөдны; сетчөз четча-
 лас—капканыд мынө да коскөдыс-і кватітас.

— Отчыд летча вөлі гортө вөраланінгыд-да, воі Ізја шор-до-
 рө. Вужі-да, пукөі шојтчыштны. Табакөс муртса лөбјө пукті, друг
 матыныкыс зев містөма чірзөм-шы кутіс кывыны. Котөрті сылаң да
 візөда—көч. Кыкыс четчыштас да сувтас, быгылтчас-да—өјзө. Зев
 дыр візөді. Шенза, міга, көчыс јөјмөма, алы мыј? Ңемтор ег гө-
 гөрво. Вель дыр сулалі, дінас муннысө ог лыст, міга, дашкө ме-
 нам омөлтөр-возын вежлө-да.

— Сегга көч-вылас друг бытто жежыд лента лыблис. Нөшта жона куті виқодны. Вөлөм-кө—көч-вылад гөдбөж кышасөма. Теры-ба пішщальос зарафиті да гымгі-лы—гөдбөжыд турбылтчис көч-бокө. Муні-да адзі: го-мокагыд көчтө матө-воштөма вөлөм, гыли-вывсө зікөз-нын орөдөма, өдва-і лолыс-нын колөма, көчыдлөн. да-рөм ічөт гөдбөжыд, вермө көчтө өбөдйтныд.

Пылөмасөм.

— Оні, со, тулысжавыв. Важөн тајө-каднас жона пылөмөн кыж-ывлим. Тајө дивөыд пуыг артмө. Оні тајөн огө-нын кыжө. Секи капканыс ез-на вөвлы. Пөрөдан вөлі шөркоддем піпу, дінсө орө-дан өніја метр-кужаыд-кымын да поткөдан. Пу-дінө-і вөчан сетыс чом-кодөс. Шөрас карнан-кодөс вөчан, сы-вылө сувтөдан һеыжыд краж; карнансө-і октан піпу увјөн. Гөгөрыс сашјөдлан піпу жы-јас, мед көчыд велалө, а ачыд быд воөмө октөм увјас, белөгө-моз, асмогаган.

— Тулыснад шонді југөрөаңыс сеті вижөдас-да, бытто көчтө вильшалө, сізі-і гинмас пырө, а сіјө важ-да, пырыг-пыр-і октөм ув-тө јірас, зікөз орөдас, сегга кыз-тај коскөдыс ламөдас карнаныд, регыд көчыд һужөдчас.

— Оні тулыснад совет-властыд оз лез кыјны көчтө. Өті-кө—секи самеј сіјө рөдмө; мөд-кө—куыс һем-вылө оз туж, којмөд-кө-і—јајыс һилөг—абу чөскыд.

Ошкөс гуыө вијөм.

— Көч кыјөмыд меным ез вөвлы гера уж, либө вывті ас-јур-над кознагөм. Вот, ош-дінад прамеја ыпјалыштан. Сіјө-өд зев миг-төм, пыр плеш-пырыс виқөдө, сізі-і көсјө кагјавны куз гыжнас.

— Ме оштө 15-өс вијлі. Унжыксө өтнамөн, сөмын понкөд. Ар-нас кор лымјыс угыштас, секи ошјасыд пырөны төвјыны гуө, му-көдыс коз-бокө, либө вужја бөжө-і ласкыгыштасны. Секи коктујыс төдчө-да верман заптыны төв-кежад вијныд. Кор адза вөлі коктуј-сө, тужала, сегга кор төдмала кытчө пырас, гөгөрсө пасјала увјас чегјалөмөн—кыщ вөча. Тулысја-вылыд шонді југөрөаңыс лымјыд һапкалө-пукгө. Секи ош гу-вомыс воггө. Понјасыдлы вогса гугыд дукуыс тувсов төвнад ылөз кылө, секи і вөлі оштө кыја.

— Воа гу-дорас-да, воқжык гу вомсө крестала шыөн, либө зорјөн, мед оз пет ошкыс. Ачым һеылө гу-дінсаңыс бед-јылө лаз-јөс да шапкаөс өшөда, петас-кө, мед сы-вылө ускөдчас. Та-бөрын ізја пішщалөн өтторја швычһита—лыја. Петас мукөд-дырји да вом-сө пагкөдөмөн ме-вылө воны кутас, да ладнө понјөј кутас бөрла-дорөаңыс задсө тракјыны.

Кор еща слабмыштас ошкыд, шыөн ускөдча-да, кыз гырк во-мөныс шоқышта—регыд путкылтчас, сетчө-і көқөда вөлі.

— Өтчид өтi гуыг кујимөс кыјли. Мамсө, кык поснiдик пи. Пи-жансө лаз Һептын гортөз вайли. Төвгаһыс арөзис виқи-быдти. Вевжалисны да, һөтi вөли оз повны јөзгид. Һирја өшиһ-пыр-i волi ветлөны гожөмнас. Кымыныгкө пөрыс мамыдлыг һаһшомөстө брус-вывысд путкылтлисны-жө. Лун-лун жөзасны увгаһ да паччөрө, паччөргаһ-да улөз; керкагаһ—ывлаө, ывлагаһ—керкаө.

— Гожөмнас празһик лунө Митита пижан катөдөмаөг тукач-сајө-да, вөлөм пу-јылө лептасны, а агныс пусө пөрөдасны, куз лун Һешитчөмаөг. Сегга пөрыс мамыд кайлис коргны; чукөстөма һимјасна-да, өдјөн-i воөмаөг. Асланым семјалыг гөлөссө вөли өтiтөг төдөны. Пакөгтiтчыны кутисны-да, лоi вузавны.

Ј ө р а.

— Вөравныд ескө важөн морт-жө вөвли-да, пөрысми-таж. Мөдөдча вөли јөра бөрга вөтлыгны-да, вежонөз, шөйтчывтөг, лыз көв-јөс разлытөг ветлөдла. Јөраидлы, кодкө һимсө ас-гертис пуктылөма: „поводней јөра сiјө, мортлыг кок ебөс богтыг. Кокјасыс сылөн кузөг, ачыс ыжыд, зик сiбырскеј вөв-код сөмын сурјаса. Ачыс зев јон да ыжыд, а һищ да пипу гөјө.

Сулаланингыс пипусө жынјөзис јiрас, Һерт, сөмын корсө. Гөктанас 25 пудјөз емөг. Мукөд-дырјис көчлы пөрөдан пипутө-да, вегкаласны сетчө јөрајасыд кор, һебог оз жалитны, вуштасны быттө. Капканад кокјассө сурјасны-да, ылөз-өд чужјасны, бурөн оз-i сур.

— Өтчид Куз-ју-јылыг, лөпта сотчөмлаһыг кыкөс вөрөдi. Кык вежон-чөж вөтлыгi-да, ег-i вермы вiнысө. Өтiлаө зик-һин чајти сувтиг, мыкө тажјасны кутис-да. Кор јөраидлөн кокгыс ебөсыс ставнас бырө, быттө щамја сувтас да һекодарө оз вөрөдчы. „Сувти һеылө, а ачым зев-һин јона вөли музөма. Шөйтчыштан-моз кутi табак чушкыны. Виқода-да, друг бөрла-доргыс мыкө угi. Вөлөмкө пијанасө. Ег-на удит лыжны, кыз-таж мөдiсны муса вокјасыд кыргыны—бөжјассө ег адзв. Со, чужөмгаһыд налөн кок-јөрыс кущөм. Мамгаыс терыбжыка кокјасыс вөрөны, ачыс муртса-на војтыштит. Сiқи-i лоi вијтөгыс колны.

— Важөн јөраид уна вөвли, а өни јона вијисны-да, зев ещакөлөма. Та понда-i јөрајасыд совет-власт-динад шыөдчөм сетөмаөг: мед најөс вијөмыг дугдасны, мед сетасны налы рөдмыны. Совет-власт һылыд мунөма налы—лезөма манифест, јөраөс вијны-пө һеког оз поз, вијыгјас чорыда мыждыгөны совет-власт закон чукөргертi. Тајөс төһқи меным вiсталис чуқла-Педөр.

Һен вад.

— Һен вадјыд јона ыжыд, ты-модаа, оз-жө поз шуны тынас: сыгаһ петө һеыжыд ју—Висөн шуөны. Черыд, мајбырөј, сенi мыјд-

та. Пёткаыд ем-і: уткаыд, қоғогыд, жуғыд сені пөжсөны. Вад-гөгөрыс јөнөд. Мунны кутан-да, он-і тыдав сы-куға туруныс сені. Јон-өд-вылас тулыс-арнад-којтөны тарјас да дозмөрјас. Ме сетчө чері кыјөм-вөснажык кайлывлі.

— Кор вескалан гоан-каднад вуграснытө, либө крукасныд, черитө, он удит весіг лептавытө. Муртса на ва-бердас вугырыд матыгмас, пырыг-пыр угкөдчөмөн кватитасны. Ставыс-өд зев гырыг, өдва лептан, чайтан-нын астө кыскіг-да, кутчыган баф кустјасас да он-жө сетчы. Быдсама черыс сені ем. Јоқышыд шедас-да абу тан-моз чуң-куға, а куйім весга; лыбас-да, бытө төлыг-мөдга һөһпон порг-пі. Јодыд, бытө плака пом воө, лажјалө отарө-мө-дарө.

— Отчыд крукағи-да, крукас шедөма аршын-куға сір, а сійсө нылыштөма нөшта ыжыд сір, сөгга абу төрөма-да, вомтыс вес-куға тыдалө бөжыс—ачыс жагалөма. Рушкуас аршын-куғаыслөн вөлі утка. Отчыд кыбігөн ізја кыркөщ-дорғыс аңылі өтө сірөс-да кыбыштнысө ег лыт: повзі, міга, пыжтө пөрөдас да ачымөс нылыштас. Пыж коғыс-жө қик вөлі. Сы ыждатө сөгга немөн-жө һекыс ег аңыв.

ҫедө, кытчө-нө прөмыстө вузавліныд? — Јуалі ме.

— Важөн-өд коперативыд ез вөв—купечјаслы гетавлім. Ме Варсон-пілыжык пыр вузавлі. Сіјө-өд арсаңыд-і гетас ужөн өвнөч-пороктө, сөгга быт ловө сылы нуны. Медга бур арнас отчыд вөравлі 25 шайт-дон. Варсон Піыслы-жө вузалі. Сы-ордө секі локті-да, воі-да, пыр-і шай пуктіс. Празнык луныс вөлі-да, оз төргуйт. Пырім керкасаңыс лавкаас, прөмыс доныд кайс 25 шайт. дас шайт-доныс һөбалі төвар, мукөдсө гетис зөлөтаөн. Стојка-дорас-на јукталіс полуштоп роч вина прөмыс геттөғыс. Сөгга петкөдіс шайтө јуны, а менам гажа јурнад дасвіт шайт зөлөтаыд стојка-вылас-і вунөма.

— Вігталі, кор шай јуөм-бөрад кватитчі деңга колымтө... Ачыс сійө отарө-мөдарө лавкаас да керкаө ветлөдліс-нын. Петім-да, стојка-вылад абу, гөгөр корсөм—һекыс ез гур. Сіјө быд-ногыс кутис соггыны, кызыг-кымын весіг јурбітіс. Оз-өд-і гет. Сіқи-і лоі вөргөнваөн мунны.

— Со, кызі важөн купечјасыд вөралыгыдлыс сөвасө китліс-ны. Отчыд шай јуөмгыд дасвіт шайт кулыштліс пөж горшнас. Сөгаң пыр лөг петис на-вылө, кула-да, кытчөз ог өгмы—петас-на. Тырмас талун-кежлө сөгга. Водөј, вай. Мыј ег вермы вөгтавынысө мөдыс вөгтала. Аскі-өд воғ ковмас школаад котөртны,—пөлынтчіс-паччөр-вылө ҫед.

Менам мөвпјас ҫед вөгтаөм-бөрын да медвоғза эверөс вөјөм.

ҫедө вөгталөмгаң колі-нын кымынкө во. Сылөн вөгталөмыс топыда јурө пуктіс. Сөтыгаң јонжыка куті рафөјтны вөрсө, сук

пармасо. Гажөй бырө черіја јујасыг, радејта понјасос. Зев веж петны кутіс відлыны дедлыг вөраланінсө, окота пөткаос да зверјасос кыјны. Аслым шуі кыв:

— Коркө көт өтчыд дед овмөсөз кајла-да, өті ошкөс вја.

Мед-воzza звер-вылө ветлөм да вјөм лоі Чуکلөмын. Вөлі ар. Уна пакөгт вөчис ошкыд. Гоіс кымынкө мөс, вөв, чаңјас да ыжјас. Рака шор-дорө вөлі гоома вөв да мөс. Сетчө мөдімөј војколөн кыјөдчыны, ошкөс вјөм-вылө. Асывгаң-і мунім. Ставөн пишшалаөг да чераөг. Травежөз воім. Козја вөр бокө-рошщіө қімла-лөма мөстө. Төлкујтмөј, кызі-мыј вој-кежлас лөгөдчыны. Шуім козјас-јылас вөчны жаж да сыгаң-і кыјөдны ошлыг воөмсө.

Еща мі клонгім-жө сен, коркө рытја-вывнас ештис. Каім-јылас да њужгөдчім көкјамыс мужік. Горһитам...

— Мікајлө Іванөвич татыг те мјјанөс он гој,—Збојмім, козјылад каім-да.

Рөмдыны кутіс.

— Лаңтыштлыны колө, дашкө регыд-һин воас-да,—шуіс Лева-Микал.

Агным ставөн полам, быдөн тірғам. Олыштім лаңтөмөн да медбөрјаыг курітчім. Пес-кызта көкјамыс чігаркаыд, быттө кымөр-пласт шыныс лоі, дөрт, көнкө верст-мөд-сајөз дукуыс кылө.

Војшөрө матыгмө. Унжыкыс-һин ныргорөн шкоргоңы. Менам оз уғғы, кымөм-һин кутіс бөстны. Недыр-мыгті, војшөр-бөрад, һеылын трущ-тращ муні. Матөдчыны кутісны, торјалө кујім кокшы. Мөвпышти: „кујімөн“, аслам шапкаөј журғинас вывлаң кыпавлө, тірала быдөн. Пыр кылө воzө мунісны. Еновтісны, тыдалө, важ јajtө,“ свежејөс корсөны,“—мөвпышти. Көт егкө југыд војыс-да, а вөр-пыщтіыд мунөмыс оз тыдав, лыјны һекытчө.

дырна ез садмавыны. Коди садмө сјө-і шуө:

— Ок, ојбыртчыштгылөма-тај,—сінсө паскөдас, а југыд һин, ачыс век шуө „ојбыртчыштлыгөма.“

Со, мі кушөмөг вөлім ош кыјыгјасыд. Аттө јешщө колө шуны ошкыслы: ез лок-да, тракһит козсө, ставөн егкө ош вомас-і киггім.

Асја-вывнас довгыны кутім гортлаң. Вужім јусө да ставөн өтпырјө зараднымөс леқім сезас.

Асывнад, војбыдтө уztөгыд, јона уғгө. дыр-на егкө дашкө уғи-да кодлөн-кө гора гөлөсыс палөдіс шуіс кылө:

— Тіјан-нө талун мунас оз ошсө кыјны? Четчис ез-һин?

— Уғө-на, домө-пөч—кыв вјіс чојөј да јуалис.—Кытөн-кө мыј бара-һин һималө ошкыс?

— Ті-мыјнө ен-на кывлөј, Іјон-Микал-дінө-өд комын ыж жу-гөдөмаөг ошјасыс. Мельһыкыд мельһычаас летчигөн адқылөма тујывыгыс ошсө, ыжсө-пө гоө-да, вегігтө оз-і кеж. Сјө со-і јуөрсө мө-дөдөма, ставыс-һин летчалісны.

Терыба волпас-вылыг ырһиті, термасөмөн мыггышти, пагтагі да туп-тап гојышти. Термагіг-тырјі зарадітчыны куті; пункт-һин

пістонсö, суі-нын порок, пуласö асывнас сезас mödödi, а möдыс-і абу.

Котöрти Мітрöпан-Степан-ордö пула-вылö свічеч корны. Степан шмонітö:

— Ош туша-жынтö-кө көсжыган сетны—пула лоö.

— Сета... Көт ставнас богт,—шуіс воча.

Мыжөн вöчгіс, пыр-і жöз-бөрғаыс котöрти—кыт воглөн, кыті котөрөн.

Воі да унаөн-ныні чукөртчöмаöс. Гөгөр понјаслөн увтчөм кылö.

Морт квајтымын-кымын-нын чукөрміс: горнітöны, ставыс вігталöны, быдөн уна тöдöны—кодлыг-і кывзыны. Öтк шуö: „Сіјö-öд көнкö важөн-нын möдла-пöлас вужіс,“ möд горöдö: „дашкө-і, Ыбöз-нын весöптис-да.“

Мургыштөм-бöрын, шуісны богтны адассö Волла-дорғаң да топöдны грездлаңыс. Квајтымын мортыд жаг-вомöныс öкүрат тырмө, сесга-і понјас сен-дај.

Mödöдчім... Гөгөр шум, асывнад-да, вель ылöз кылö. Жаг пагталаыс ыж шож. Унжык нывбабаыс, коді адзис асгыс ыжсö, бөрдöны. Помагіс жагыд, һемтор ез сур. Ошјас, тыдалö, із-улö пырöмаöс.

— Ме-тај шуі, міга, сіјö пышјіс möдлапöлас, колі сетыс корғны,—дöзміс öтi.

— Möдпöv колö мунны,—кодкө шуіс.

— Сізі-і ем,—лöдсыштісны унаөн. Венісны. Бара выльпöv мунам.

Со, бара-нын ме-дінöд öсекеыс воіс, возö мунны һекытчö. Пукгі мыр-жылö-да, курітчыны куті. О-jo-jo-joj!!!—Чілөстіс кодкө гораа. Сы-бөрға möд, којмөд, кыптіс шум, коді мыј вермө горш-тырнас равзö...

Укөдчi ме котөрөн шумлаңыс. Вöрыс шоч да ылöз тыдалö. Со, возын лөзов мөс котөртö. „Тыдалö, ошкыс төрөпітöма“—мövпышти, а ачым век возö котөрта. Зік-нын ме-дінö матысміс, сöмын мыјкө зев мігтöма котөртö, зік-жö порг-моз четчалö. Сувтышти, јонжыка візöдлі-да, самеј ачыс ошкыд—ме-вылö вескыда вомсö пагкөдöмөн локтö. Повчи, курокас лепта, а оз лыб. Зік-нын, со, талалас. Қағалис менгым пішщальнад нокгөмтö, сувтіс пу-дінö да гыж-јаснас сур-сар вöчис—повзöдіс думгыс, а ачыс möдöдчiс увлаң. Сесаң гөлөсыс зев уна кылö-да, бөр мелаһö сетчіс.

Сіјö öтарö-мөдарөасігөн, кызкө курокад лыбіс. Прамеја віскытөг јурлаңыс коңнышти... Пырыг-пыр-жö ныр-вылас сущнітчіс да пыдыгаң ружөктіс.

Візöда—бөр четчö, котөрөн бöрыңтчыны куті. Колөкө ескö ылöз пышјi-да, ладнö Мітрöпан-Степан матын вөлöма. Неуна гөлөм сетіс меным сіјö.

— Ен пышјы,—шуö,—менаң шы ем.

Ошкыд пу-куға мунöма-да, кымына морт-моз водöма—һужгөдчöма; воз лапаяссö возö чургөдöма, а бөрјассö—бөрö.

Воисны унаён, кымыныскö нöшта-на гымгисны-лыјисны. Ічөт-Јогор черсö кырымас бостöма-да, пінсö кигтö-жуглö, мед оз бөр ловчы да ставнымöс сој, быдөн би-чирјас пінгыс резö. Кодкö кылö шуіс:

— Колö гөлөмсö перјыны. Вөлöма ошкыскöд сещөм-тор, сөлөмсö абу перјөмаөг-да, кульöм-бөрас четчөма, сегга мунöма.

Ме лапајассö видлала да герала.

— Чінтыш, Јогор-даф, көт ічїтика,—шуа гөлөм перјыны көс-јыгыдлы. Сöмын сіјö век аггыс долö.

— Збыль-öd колö.

Бара ставөн чукөрмим. Јарö-Павла повчөма-да, горнитнысомöла вермö, сіјö-öd медвоз адчөма ошсö—вөлөм поснїдик понела інын кулö. Сегга сы-возö сажөн-сајö кык-кокјыв сувтöма-да, гыж-јаснас саркөдчö вөлөм.

Оштö лажкјөн грездöчыс катөдїм. Кульöм-бөрас јассö јукїм. Јеремаканыд порг-код-жö щöга. Гылі-вылас ківомлөс-кыза щöгыс. Тајö вöлі менам медвозза чверөс кыјöм.

Медвоззаыс ылі вөрö кайлөм.

Ош кыјöмгаң колї во. Бара-нын арыд воіс. Тајö арнас шуї вескөдчывны дед ордымөд. Гожөмгаңыс пыр-нын өтї-мөдлыс јуасї, кодї каяс сылаң-да, оз-ö щöщ менö бост. Гожөмгаңыс-нын вöлі заптöма сукар.

Горнитим сугедкөд, Петыр-дафкөд, лөгөдчїм кайлыны, видлыны жужыд пармасö. Коркö кыпалїм јоз-бөрас вежон-мөд-мыгтї. Міјанкөд кайны щöщ вескалі менам воча вок—Јогөр. Наяö овмөдчöны матö дед вөраланінгаң. Јогор вöвнас каяö, ме-быдөн раджык лої, мїса, көт менчым ноптö катөдас. Јона-нын тешкод Јогорлөн Буланыс.

Воласны-öd зев лок местајас, кытчö вöлыд рушкуөзыс пыр њайтас вöјалїс, а Буланлы вескод. Јогора пуктас ортчөн кык пощ, а Булан сы-куфта, бытөтö көза тощөдас, оз-ї вільснїтлы. Аттö-жö вöv.

Кык лун мї, куїм друг, кыссїм даф овмөсöчыд. Пельпом-вылын зев ічөтїк ноптор-ї вöлі-а, а куфта мунїгад јона музтөдїс. Каїгөн куїмөн 20 ур кыјїм. Шенчыны ог вермы, кызі дедö сы-мында урсö кылывлöма ізја пішщалнас. Мї, со, öнї централкаа пішщалаөг—лыјам-да, урыд возö четчалö, оз-ї көсјы угныд. Каїгөн Јогоркөд өтї урыслы дасөтїыс лыјїм—ме вїтыс да сіјö квајтыс, а урыс воші, сенї-жö нöшта куїм пон. Мыкө-жö каїг-тырјї јенежсö гвїнечнад козналїм, дерт, дедлы-кө сіјö запасыд дас во-кежлö тырмїс.

— Вөралөмнас ег-жö удајтчөј. Кайөм-мыгтї понјас вїгмїсны, нөтї ез кутны корны, сöмын асланым коктујö талалöны. Весшөрö места төдмалөм-ї лої. Сегга вöрыд гырыг-да, дас ур-пыщыд,

сöмын öтiос вермам вiјныс, мукöдыс пыр-і вошöны. Öтчыд понјö менам увтiс öтка козјыг урöс. Коз-гöгöрыс куш, њемтор оз быдмы. Вöјим-да, пыр-і адқи урсö—ув-јылын вöлі пукалö. Ме пыр-і гымыштi-лыі. Урыд ез уг-һи, оз тыдав. Петыр-дад лазсö пöрчiс-да, јылас каіс, сöмын ез-жö адқы уртö. Менам оз ескысгы, мiга, кайлан-кö сесаң верман-жö уртö адқыны.

Кай ачым. Јылас-һин воi-а, урöс век ок адқы. Қик туганöзыс каі—бара ег адқы.

Кымыныскö летчылi да кайли-жö, сiқи-і ег вермы адқыны. Туган-јывсаңыс гöгөр зев ылöз тыдалö. Пујасыс быдөн герам-банөн сулалöны, кöнкö менö гералиг-моз шуöны: „Аттö, парма пи! Öтка козгыд уртö ен вермы кыјныд“.

— Го морö олөм! Пујас-жö емөг Коми муад!

Петыр дад полыг-жö мортыд вöлöма. Öтчыд урöс вöлі кыјам сiр-чумана вож-костын. Урыд лыјöм-бöрад угi понельјас-улас. Копыртчi сiјöс богтны-да, адқи кодкö һищсö ставсö кулöма, қик-на выл богтöм. Мөвпышти, мiга, тыдалö, матын ош гу ем. Кыщ гетiм, ош коктуј воiс, кыщ-пыщкад гурöма, а петöмыс абу. Петыр-дад повзiс, шуны кутiс:

— Вай, талун-кежлö еновтчылам кыјöмгыс. Аски нуöдам Петыр-Öлöксанöс да вöлыгтi...

Менам њеокота колныд оштö ловјöннад, колö кыјны-і ставыс. Ег ескы шуöмсö Петыр-дадлыг. Кежыштим бокö сiјö местагы, öтка пулаөн зарафiтчыны. Бијасiм-да коркö-і зарафiтчiм.

Матысгim ош гу-dopö, куроқ менам лептöма, сöмын пездöd, сöмын лыјнысö оз тыдав, зев щöкыд понела iнын гуыс-да. Петыр-дадлы шуi:

— Вай-жö понөлјассö сöтыштав, мед вöлаыс лыјнысö лö.

Керышталiс. Тыдалö, гу-вомыс вогса.

дыр ми сени сулалiм, њекод ог лыгтöј матысчыны гу-dinas да вiқöдлыны, ем абу ошкыс. Көт ескö-і кыкнан понјыс сенөг, Сöмын најö щöтјассö лептöмаөг—оз увтны-һи, гу-dopö оз матысчыны. Лаз зептыг перјi кос сукартор да понлы мытчöдлi, сеса гуад шыбытi. Понјöј һаң-бөрсаыд гурс пырис гуад. Ачым быдөн повзi, мiга, ем-кö, һамгылалас сетчö понтö.

— Нөрöвiтыштим-да, понјöј бөр петiс, ок, абу-тај, мiга, тыдалö. Трасiчаыд зарафiтчiг-костыд пышјöма.

Ош гутö медвоқ-на адқи-да, јона-і вiдлалi. Кужö њебог кытчö вöчнысö: перјöма ыжыд козувкарјö. Пыщкөссö быттö стружiтöма, гöгөр колöма кiвомлöс-кызта. Увдортыс һöшта-на мусö кодјöма. Гöгöрыс му кiггöмгыс гартöма понель, вылысас волсалöма һищ. Ег-і вермöј кыјнытö, мöдыг-кежлö колiм. Вöралыгыдлы көт јона лö лысвасö келавны, сöмын мöдыг кайла на.

Бөрја кайлём.

Төв... Жежыд ешкынөн муыс шебрагёма, көзид шонди жүгөр-
гаң зарһиён ҙирдалё. Сөлөмөј җипка-кылё, бара-һин вөрланё кыс-
кё. Гортгаң егкё оз-һин леҗны-да, мырдён кая.

Асыв воҙ... Петукјас мёдыг-һин чуксагисны. Менам оз уҗгы.
Талун бара пета тужё, Гәедкоён гөһита җаҗ овмёсөз. Төнлунгаң-
һин кламјасёс дагтi да доҗдё течали: капкан 15-кымын гез пом-
ён көртәли, кын һаң мешөкё лөди, лыҗёс доҗдё мед увдорас пук-
ти. Гоҗышти һеуна да мөдөдчи. Бергөдчылөмөн доҗгаң шор-јывлы
шапкаёс лептыштли, прощажтчөм-могыс.

Со, тыдалё-һин җаҗлөн жужыд гөраыс, мичаа петкөдлө асгыс
нырвомсё. Медвоҗза кык лунсё шожтчи, сөмын гөратыс ислалышта-
ли, лыҗёс весалөм-могыс. Рытјаснас дыр вөли җаҗкөд горһитам,
кодәрөжык капканасны сөтчыны. Кымынкё лун-бөрын-и муним Пар-
ма шор-јылё, рупё сөни вөли өлө-да. Регыд-и аҗим руч коктужтё-
да, җаҗ күтис шуны:

— Вай-жө кыщө лыҗһичанад богтам, ручыд-өд лыҗһичасё оз
вуж.

— Кыщө-кө-и—кыщө, ме-пондаыг көт мыј, сөмын мед шөди
кыҗкө-а,—шуи ме воча.

— Кык вежон виҗим,—да, ез-өд-и шөд: ручыд лыҗһичатё ми-
жанлыг ез пыҗди пукты, повтөг веҗиг лыҗһича-вылөдыд һеуна му-
ныштис. җаҗ гералөмөн меным шуө:

— Унаыг шулывлөны; сөвет-влагтыслөн-пө жүгөрыс омөла-на
инмө пемыд пельөсјасад, сы вөсна-пө-и вежөрыс јөзыслөн омөла-на
кыпалё...

Ручыдлы-тај, мајбыр, пармаад инмөма жүгөрыд—ҙикөз, вельмы-
ны күтис, быдторсө төдө.

Тасаң кайим лөпта сөтчөмө, сөни ҙверыд гемјанас олө. Кыҗ
капкан шыапким, мед, мича оз еласны мукөдыс, өтi-кө кытчөкө
пырас. Витөн сөни вөли олөны, өтi гемјаын—налы ми быд көкө кап-
канөн—и пуктим.

— Трагичајасыд-өд оз-и шөдны, быҗтө нарөгнө вильшасөны,—
дөзми-һин ми кыкыг кыјөм-бөрын һинөм ез шөд-да.

җаҗлөн понјыс вөли зөв лок, уртө оз увт, сөмын һаң гојны
суг. Ми сiҗёс виҗим да јайсө, кулөм-бөрас, ручыдлы-и катөдим. Мед
дукыс ручыслы кыласжык лыҗһичаөд кыскөмөн катөдим да лөпта
сөтчөмас поҗөмө, улыһикө-и өшөдим.

Унаыг егкё сы-бөрын кыјлим-да, ез-и шөд. Каям-да, век-на
мјјан пон-шојыд өшалө. Мича, тыдалё, омөл сорт јайыс, оз туј
налы.

Мөдөдчим воҙө. Куза-һин кажитчис кысгөмыс капкан тырнад...
Век өткөҗ јагыс, дорывы поҗөма вөр да парма. Волис зөв жужыд
кырја шор—Болгана шорөн шуөны,

Та-гөгөрын уна тар койтлө,—шүис дад.—Важөн го тароэ койт-
вывгыс кыжлывлім.

Пемдыны кутіс, а Велжыд век-на ез во. Колө-нын узмөдчыны,
кокјасным јона-нын муқисны.

— Веккөдчам жө жум шорас, шүис дад,—да нодја вөчам, се-
ні-і узыштам.

• Сіқи-і вөчим.

Аскінас војім Велјө. Тани медга дона эверыс олө, чув. Мөвпа-
ла вөлі міга, гоз-мөдтө татыг чінтам-жө-өд. Пуктагім да агным
бөр дад-ордө летчим Кымыныгкө кајлим-жө сетчө, ез-өд-і нинөм
шед. Петалас, капкан-вывтыд мунас-да, оз шед. Сіқи-і нинөм бара
ег кыјөј.

— Велјад ветлөдлігөн, туйсө мјанлыг пыр вөлі вужлывлө пар-
ма шор-жылөд—тулан. Пыр вөлі вөтлыгам-да, ог суөј. Кыкыг на-
рогно узөмөн кыжнысө кајлім, быдөн гөрыс вөлі,—вөг ботан богт-
лім. Сөгга вөлі кајам бөрјаыг Велјө капканјассө богталөм-могыс.
Воім парма шор-жылө-да, бытө нарогно бара мунома талун асыв
туланыд. Вөтчим ңеылө да стөч репас-шөрас веккалім, кытөн ун
жыкысө сіјө олө да сојансө кытчө заптө. Понјөј пырыг-пыр-і ку-
тіс перыны колода-увгыс. Кывзам-да, шарјалө-ветлө колода-улө-
дыс туланыд. Гөгөрыс лымсө талалім, мед оз вермы лым-пырыс
пышјыны да пондім топөдны. Кок-увті кыкыг пондыліс лымсө ко-
гавны—зыр-ворөпөн зурөдны кута-да, пышјас мөдлаө.

— Со, бара-нын кылө чашјө, час-жө пельөс пуктөмөн төдма-
ла,—копыртчі, матыгті пельөс лым-бердө, кыла: кыкыг јөткыштіс
вывлаң, сөгга-тај, кыз прыгнітіс пель бокөд—быдөн гөныс ңиртыш-
тіс чужөмөс.

Јона-жө егкө зырјөн өвтышти-да, ез өд сур—пышјс. Сы-бөрын
ег-нын адылөј, вешјіс туй-вывгыд кытчөкө бокө.

Кајліг-чөж ег вермөј кыжы ңекущөм эвер, омөла шедіс-і көч
ыд. Кыгно көчөс кыјан, кор гырыгжык эверјас ылөдлөны-да; сөмын,
кыз шугө, кужан гамыс абу-на мјанлы сурөма.

— Оз-на поэ ошјыгны өні меным—дедлөн висталөмыс ез-на
вермы вужны зікөз.

Тащөм вөлі менам ветлөдлөм дед ордымөд. Нөшта-на көсја
ветлыны. Сөмын секи, ме-чајта, куажык ңін кыжынытө. Олөмыс
петкөдлас.

Ми төдам сїјө лунсө.

(Имперіалістјас бөрја војналы дасвіт во тырөм-куџа).

Сөд кымөр кыптис јенөж-шөрө,
Өд сїјө кадыс дыр оз вун.
Со, дасвіт во-нын колі бөрө,
Кор лоі ыжыд војна лун.

Пөс вїрөн тырліс мулөн баныс:
Јон лыјсөм кыліс лун і вој;
Пөж озыр јөзыд војна панліс —
Кыз муө коліс уна шој.

Став веретө јөзсө сїјө чїрсис,
Шөщ чїрсис ембур—озырлун.
Вај кывзы, кывзы муыв мырґыс,
Өд тајө луныс дыр оз вун.

Гаж-пїрјас вөчалісны сарјас,
Кор кіссис ужалыелөн вїр.
Куџ җепсө тыртисны кыз барјас.

Сек шыҗис, сарїҗ-моз, став мїр.

* * *

Тырмас-нын, војутїм дыр,
Сар-понда вїрнымөс кістїм,
Кытчөз вын-ебөс оз быр
Кашїтал подувсө кістам.

Кыптисны ужалыс јөз
Жугөдны важ-нога олөм.
Ез повны озырыс, ез—
Сїҗ вөлі вөчнысө колө.

Гөрд бїјөн өзјис мусар,
Шеныштчїс гөрд знамја-вылө.
Кыпөдчїс сїктыд і кар..

Јурөптїс выл-нога ыслөм.

Власт-понда кістисны вїр,
Мырґысјас корсїсны вөла.
Сы-кадын ужалыс мїр
Оліс-өд вывті-нын гөла.

Озыр јѳз пырыгѳм-пыр
 Сувтисны мыреылы вѳча.
 Тышкасѳм мунис зев дыр—
 Тащѳм тыш вѳвлис-на шѳча.
     Озырлѳн лакејјас сек
     Пышјисны гѳль-дѳные бокѳ.
     Најѳ-і ѳни-на век
     Нещкѳны мыреыгѳс кокѳд.
 Таз лоі војналѳн пом.

Квајтѳд му-јукѳнын јургѳ:
 Кыпѳдчѳ—дарѳм-тај том...
 Олѳмыс выль тужѳд шургѳ.

* * *

СССР даскык во зымвѳзѳ. олѳ—
 Выль ужѳн олѳм сен ѳзјѳ.
 Мугарса мыреылы ыстам мѳ чѳлѳм:
 Барјастѳ мѳ-моз-жѳ лѳсјѳ.
 Налѳн ѳд абу-на тырѳма горшные,
 Бара-на панѳны војна.
 Вылын-на шенагѳ озырлѳн бордные—
 Кѳсејѳны рѳч муѳс еѳжны.
 Мувывса војтыркѳд ѳтвылые, повтѳг
 Ужлые республика дорјам.
 Волѳј-жѳ, кутчыелѳј мѳ-дѳнѳ—нолтѳ,—
 Жугѳдам, пасјамѳј торјѳз!
 Југыд гѳрд козулѳн СССР ломзѳ...
 ѳтувја уж—сылѳн выные.
 Ставмувыв мыреысыд кыптѳ-нѳн, ловзѳ—
 Регыд-нѳн озырые мынас.
 Зѳрдав-жѳ зарнѳн вѳт-пома козув,
 Савкјы жѳ му-паста југѳр.
 Гѳрд знамја мугарас выль кѳјдыс кѳзѳ—
 Паскѳдѳ выль-нога вужѳр.

Келыд кӧрт.

Воӧ.

Ӗгралӧ гӧрдӧн
Асја кыа,
Саӧмисны быдӧн,
Мунны пӧра

Воӧ!
Мунӧј воӧ!
Гожӧмыс шӧӧӧ,
Чуксалӧ тенӧ:
—Зила, зила комі војтыр
Палӧд тувсов ојбыр!

Мујастӧ, виӧтӧ
Шондыс нӱлӧ,
Гожӧмыс ылӧ,
Му-вылын кісмӧ.

Воӧ!
Мујас кӧӧӧј,
Зильжыка вӧрӧј,
Плугјасӧн гӧрӧ...
Сӧкыдсӧ ӧтувјӧн вен—
Кокныдыс тӧдӧмыс сен.

Гожӧмыс гӧрлӧ,
Чивкјалӧ, орлӧ;
Кӧјдыстӧ корӧ,—
дыш јӧзӧс јорӧ

Воӧ!
Кӧјдыс сӧӧӧд—
Тријер-пыр лез.
Сек вӧтчас те-бӧрса грезд...
Формалінӧн јона рез,
Вигӧмјас сјӧ оз лез.

Нумјалӧ парма,
Шмынјалӧ збылыс.
Боссамӧј вылыс—
дорнытӧ гаммам.

Воӧ!
Руӧдг кӧӧа виӧӧј,
Ӧг-загӧн шылӧдӧј,
Небыда молӧдӧј.
Видлав кыті шыкӧӧма—
Јурге сылӧн ӧугӧма.

Оз топӧд јӧрмӧм,
Нинӧмыс повны.
Кӧӧа ен гормӧд,
Кӧсјан-кӧ овны.

Зук-Јогор.

„Оз зев дыр курксы кырныш-чүкөр,
Мі регыд індам оланін“...

Зук-Јогор-ордө вежон чөж-һин быд рыт чукөртчывлөны, шыш-јас-моз, Педот сиктыг кымынкө морт. Бытөккө кыјөдөны кодөскө, зев јона кодыккө полөны-лы—ветлөны сінјасныссө козлөдлөмөн, јөрјас-пыр да карта сажјасті, өткөн-өткөн.

Талун најө ставныс-һин чукөртчөмаөг бара Зук-Јогор-ордө да мөвпаліг-тырјі варовітөны самөвара пызан-сајын. Зук-Јогор талун нөшта-һин лөгт мыјлакө, вывті-һин бур лөма гөстөтөдө быдгама-торнас пукалыгјасөс, Габыров-Вагыс вајөм сојан-јуанөн. Габыров асывнас Зук-Јогорлы сетіс быдгама гоан-јуаныс өтар, віт парта роч віна. Сетігас сіјө шуіс Зук-Јогорлы, мем-пө абулөгыд чукөрт-ны гөстјассө гортө да те-пө-һин старатчышт... ог-өд өбөдіт, ме сажө оз вош...

Сы-вөсна Зук-Јогорлыг краскаа пызансө-і мічмөдөны талун кык гырыс јоді черіңаң да сола пөк закуска. Сакарыг-өтар пызан-вылын емөг нөшта мукөд чөскыд гоан-торјас: кампет, көлач нөк-кашнык, а медга колан-торјыс—віна парта булкөдчө Зук-Јогор кыын.

Пызан-сајын, јенув пелөсын зушвізө-пукалө куз кіа Міт да сінсө лапһитлытөг былгө віна сула-вылө. Сыкөд ортчөн пукалыг Коһтөј-Гріша зірјылын-моз бергалө—места-вылас оз өшјы далөк-шітө віңдымөныс чөскыджык торјассө. Кырныш-Іван пукалө сылы паныдөн да шензө вомсө паскөдөмөн Коһтөј-Гріша соөм-вылө. Гөрба-Педөр богтөма аслас ныр-улө нөк кашнык да чуңалө гөд чуңјаснас. Быд чуңыштигөн нөкјыс лувкһитө рыжеј тош-кузаыс да візувтө чуң-костјасөдыс, ләкөгтө рочној жылетсө да гөрд са-һин дөрөмсө. Пызан-сајын пукалыгјас, тајөјасыс өтар, емөг нөш-та морт кујім-һоль. Најө полиг-тырјі һөжјөһикөн сојөны, јөжгылт-чыштөмөн кывзөны мукөдыслыс горһитөмсө, өткымыныс журнаныс ләккһитлөны да ошкыштөны „бур“ көһаінөс. Зук-Јогорлөн нылыс—Анна сојан-торјас вајалөм-бөрын пукгіс пач-дінас улөс-вылө да кутіс мыкө кіас гебләвны зумыштчөмөн, ачыс зев јона кывзө горһисө.

Гөрба-Педөр сінпөвсө чіткыртліс да Зук-Јогорлы вашкөдіс пһ-пырыс назгөмөн:

— Нылыд дырјі-нө позө горһытныс... Нһнөм оз петкөд?..

— О! сыыг ен полөж... Сижө оз-і кывзы мїжанлыг сорнїтө, — вомсө чышкыштіг-моз шуө воча Зук-Јогор.

— Кодыг-нө мї полам!—Пельөсө пыкгөма да ставныс-вылө віқөдлөмөн мурөстіс куҗ кїа Мїт. — Зев-на тај лөгыда зырыштім бөржыган собраңне-вывгыд Ладїмер-Вагөтө да Віттор-Прокөтө. Мыјөн-тај өшіңөдыс көсјїм лөзны—регыд најө весагісны... Јөзыд-тај ескө төдлісны да—ез на лыгтны нїнөм шунысө.

— Төдлы-көт ен, а мїжан-тај наперво селсоветса шленад Јогор Мөкөјевїч веккалі-а,—кодысла крукаглан кывјөн нурбыльтїс Коңтөј-Грїша.—Јогор Мөкөјевїч-кодыд Педот сїктад некод абу да кодөс-нө сегга бөрјан.

— Віттор-Прокөтө небог он бөржы јурад зон вөлөгтнад бергөдлыны, аслас овмөсас-на дышлаыс оз куж ужавныс-а: өтї керкапөв вөчліс, дај сїјө кїггөма... Ка, ка, ка!..—Лесвітчїг-тырјї Зук-Јогор-вылө чатөртчөмөн вомсө калкјөдлө кырныш-Іван. Сегга јурсө бергөдіс Godop-Јепїмлаңө да јуалө сылыг:

— Тїјан нө Јепїм-Герапонтөвїч Кырув сїктад кушөмжыка му-нїс бөржыгөмыс?

— Кытчө?—вуграланнїнгыс сағміс Godop-Јепїм.

— Сөветө бөрјөмыд!.. Кодјас, мїга, веккалісны селсоветад Кырув сїктгыд?—бара сїнкымсө өшөдөмөн скөрыг јуалө Кырныш-Іван.

— Мїжан, зонмө, ез до кыҗї шулім... Менө ез бөржыны... Гемен-Іван ме местаө веккалі Турї-Ваг-Өлакөд,—нуртөмініка, сїнсө лазгөдөмөн вігталө Godop-Јепїм.

— Мы-ыј?!—повыс Зук-Јогор.

— Гемен-Іван?!—шенчїг-тыр, өтї вомыг-моз, артміс Коңтөј-Грїшалөн да куҗ кїа Мїтлөн.

— Мыјнө те, тан-моз-жө скөд-вылас уҗїн, алї мы?—Скөрміс Кырныш-Іван.—Гемен-Іванөс лөҗїд бөржыны... Нөшта сегга лыгтан-ї мїжан-дїнө локны гөгтїтны,—соөн песовтїс сетчө Кырныш-Іван.

-- Мыј-нө тї ме-вылө ускөдчїнныд, бара нуртөмыніка кутїс воҗсагы Godop-Јепїм.—Злөј-Трїсанөс тајнө Чојжыв сїктын абу-жө бөрјөмаөг-да, сїјөс нїнөм он шуөј, өткофөг-өд...

Ставныслөн сїнјасныс веккөдчїсны Трїсан-вылө, а Трїсан бытө нїнөм оз-ї кыв—термагтөг куралїс черїнаң пыдөс, коркасө вештїштіс пызан шөрөҗ да чуң-помсө нулыштіг-моз нурбыльтїс:

— Слабог пасїбө—сегга јурсө лептыштіс, гөгөр віқөдліс да кутїс вігтавны:

— Менө-тө-көт-ї ез бөржыны—абу на дївө, буржыка олысјас-тө өнї оз-нїн бөржыны-да. Гурө-Мїш гөла-на олө-да, оз бөржыны-а...

— Менө-на-тај скөд-вылад шуїсны, тајө-пө озырјаскөд јїтчө-ма, најө-дор-пө-тај олө-да, сөветад бөржыныд оз туж. Он-на, буракө, сегга накөд тышкаг өткөннад скөд-вылад,—еласөмөн шуїс Гурө-Мїш.

Зук-Јогор јона жугылтчис тајо сорњјас-бөрүн. Сіјө вөлі чај-тө агсө сельсоветса јуралыгө бөрјыны, зонь төлыг-чөж-нын сетчө лөгөдчис да ставыс весшөрө лоі: Сельсоветө Зук-Јогорлы колан јөзыс вескалісны сөмын вѳтөн, ачыс квајтөд, а став шленыс сен кыз өтѳ морт.

Вѳна сулајас пач-вожө бөр нуігөн Зук-Јогор адзіс өшің-увтѳ муныс Чѳкыш-Степан-Мѳшөс—да, зев өdjө ускөдчис сы-днө. Ачыс мөвпыштис: „тајөс-өд щөщ бөрјөмаөг сельсоветад, колө щаж јуны корлыны.

— Мікајлө Степанөвич,—кѳлчө-вывгаң горөдіс Зук-Јогор Чѳкыш-Степ-Мѳшлы,—лок пыр щаж чашка јуам, гортөзѳд-өд ылында, пыр шожтчышт. Вај, пыралам, збылыг-өд шуа, ен ыждав...

Чѳкыш-Степан-Мѳш ескө ез көсјы пырныс-да, лѳст кывјыд-тај Зук-Јогорыдлөн верміс—регыд-і вескалі чашка вѳна-сајө.

Кор ставныс гажмісны Зук-Јогор пукзіс улөс-вылө да кутис јуавны вашјаліг-тырјѳ гөттѳаслыс, ѳебыдѳк лѳст кывјөн:

— Но, муса другјасөј, кодөс-жө ті кутанныд бөрјыны сельсоветса јуралыгас?..

— Јуралыгад, ѳерт, ковмас прамөјжыкөс коргны,—тошсө малалөмөн шуө воча куз кѳа Міѳ.

— Коди ас овмөсас оз куж ужавныс, сещөмыд вөлөттнад ознын вермы вескөдлынытө...

— Сіјөтө, ѳерт, сіз,—отсыштис Мітөс Кырныш-Іван.—Буржыка олысөс-і колө пуктыны...

— Нѳнөм тан весшөрө кывнымөс бонзөдны,—торкіс Кырныш-Іванөс Коңтөј-Грѳша.—Јогор Мөкөјевѳч кыңзі буржык, да шогманажык јуралыгыд, көѳ сіска бѳөн корс, оз сур...

— Вернө, вернө!—гажа-пырыг гөрөктисны мукөдыс.

— Вѳттор-Прокөөс, лѳбө Семен-Іванөс-өд сетчө, буракө, он пукты,—пыскыла кывјөн мургылтис Чѳкыш-Степан-Мѳш щаж јујѳг-тырјѳ.

— А мукөдыс-кө оз бөрјыны,—назөңікөн шуө Гидөр-Јепім.—Јогор Мөкөјевѳч-вылад-өд јона-код-жө-нын шуагөны-да.

— Шыагасны-кө-өд тенад да менам вомјасным емөг-жө,—скөра торкіс сіјөс Злөј-Трѳсан —Мѳ-өд Јогор Мөкөјевѳчтө-і ошкыштны-на вермам.

Гурө-Мѳш четчис пукаланінгыс, кыкнан кѳнас летчыгіс пызан-вылас-да, шуө:

— Тѳ-бара ганѳ көѳ-мыј сорнѳтөј, а јуралыганыд Мөкөјевѳчыд оз вескав--Семен-Іванөс сетчө пуктасны...

Гурө-Мѳш, быѳтө, вундіс став сорнѳсө, бырөдіс став гажсө—шынѳтөв лоі керкаын. Недыр-мыгтѳ керкаө колісны сөмын Коңтөј-Грѳша, куз кѳа Міѳ да Злөј-Трѳсан. Зук-Јогор ыстис асгыс нывсө кытчөкө „могөн“, локтис пызан-дорө да кутис вашкөдны пукалысјаслы:

— Тіжанлы-öd зик өткөд көт кодөс бөрјасны селсөветса јура-лыгад, а мјан-кодфөмтө, Гемен-Іваныд-кө сетчө вегкалө, зикөз по-малас. Со, Габыров Вагыдлы-пө көсјөны вотсө кујим со шайт пук-тыны, вывті-пө уна јөзсө ужөдө-да. Либө оҗеч Мікулајыдлы-пө кык со шайт-жө тапкөны, бытө сјө мырдөн кутө казакјассө...

— Ферт мырдөн оз віз најөс, мед оз локны-дај,—сујыштіс Коңтөј-Гриша.

— Батушкоыдлы ыжыд вөттө сујөмыд-өд сјө јен-вылас сме-кајтчөм лоө,—скөрміс Злөј-Трисан.

— Ферт сіз,—челады-моз бара кутіс тоткөдны Зук-Јогор.— А ставыс сјө Гемен-Іван-вөсна. Сјө-кө егкө ез вөв, јуралыгад ферт-нын ме вегкалі-да, сек егкө быдтор шылыда муніс. Тіжанөс егкө ег вунөд-ні. Габыров-Вагыд-на егкө отсыштіс тіжанлы. Со, өні-нын тед чаңсө көсјө сетны...—Індіс Злөј-Трисан-вылө.

— Гемен-Івантө-өд абу-на зев гөкыд вештыныс мјан туж-вы-лыс, прөстө-моз шуіс Злөј-Трисан.—Быдлун тај шлонјалө сіг јоль-бокөд. Сөмын-на-өд талун јольсө вужігөн гібөддлыны сетчө...

— Тед, Міҗлы,—шуө Зук-Јогор куз kia Міҗлы,—көзкө лоө-жө торкышты талун Віттор-Прокөөс... Енө полөј, мјан-сајө оз вош...

— Сјө мјан фелө, оз-нын ков велөдны. Мөјму-тај лөкшітлім Лаҗімер-Вагөтө-да, некод ез төдлы-а... Вөчам. . Ен шогы...

Зук-Јогор өтнас колі керкаө. Аслыс зев нмкод—фелаясыс „шылыда,, мунө-да, вашјалө быдөн да віна румкајас шочініка пөр-лөдлө.

* * *

Зук Јогор-Анна керкагыс петіс да нөжјөнікөн тапөдіс гікт-помлаң. Аслас морөсыс пуө, гөлөмыс четчалө, јурас војтөв-моз-жө жувгөны мөвпјасыс. Анна зев лөгыда гөгөрвоіс, мыјла талун сещөм бура батыс гөгтитөдө „бур“ гөгтјассө да мыј көсјөны најө вөчны. Анналы өніөз пыр-на жаль вөлі еновтны гортсө, пышјыны бур овмөс-вылыс пріданнејтөг, пыр вөлі корө Гемен-Іванөс міріт-чыны батыскөд да јөз моз-жө бура свафбаөн да пірөн өтлаагны. Сөмын Гемен Іван медвозгаңыс матө ез гібөдлы тащөм горнөсө, пыр өтмоза шуіс сјө Анналы:

— Те-кө менө радејтан, торједчы баф-дінгыд дај өтлаагам выл-ногөн—попјастөг-ні, пірјастөг, а батыккөд мірітчөмјас менам оз ло. Меным өд баф овмөсыд оз ков, ме баф озырлун-вөснаыд тенө ог радејт. Мјан колхозлөн баф овмөссыд ыжыджык овмөс-ным.

Кор Анналы тащөм кывјасыс Іванлөн төд-вылас бара воісны, вірыс нөшта-на јонжыка пуҗіс, вегіг муннысө зев өдјө кутіс, бытө кокјасыс пружіна-јылынөг лоіны. Кодкө бытө Анналы горөдіс пыщгаңыс: „Мун өдјө, дорјы аггыд Івантө, мед оз удыт віјны сјө-өс лок батыд ..“ Анна вөлігті збыл-вылө гөгөрвоіс кущөм дона

сылы-вөлөма Иваныс, вөлөгтү кутис гөгөрвоны Иванлыс кывжассө, вөлөгтү адзис багыслыс локлунсө...

Недыр-мыгтү Анна журсө лептыштис да вичддліс—воөма-нын мујас-сајө, вөр-дорө, ачыс ез і төдлы. Кызі сы-ылаөзсө мунөма. Быдөн повзис—ыркмуні гөлөмыс. Көсјис мунны сис-јоль-туј-вылө, а воөма зик мөдарө. Öнi бура дыр тырмас мунныд бөр сис-јоль-тујө-зыд.

Веж жождөра-вывтi-моз Анна јопкан гөлөмнас кутис сугјыны мујас борјөд сис јоль туј-вылө, асгыс донаторсө мездыны.

Јенеж-вылас өтiк кымөр-чiр абу. Гожа шондiыс зiрдалө, быт-тө вомтырнас нумјалө—оз лез шоггыны Аннаөс, вочасөн когтө кельд гинјасгьс гинвасө аслас жарнас.

— Кытчө-нө те сы-өдјөсө шердјан,—друг шуө су-му-бокган Анналы Зола Сандрө.—Но, те-тајнө бөрдан, мыјнө лоi?

— Нинөм ез,—нурбылтыштис Анна, ачыс повзөмысла тiравны быдөн кутис.

— Прөста те абу тащөм... вiгтав, вај, ставсө,—збылыс кутис јуагны Анналыс Зола-Сандрө.

Кашкiг-тырјi, лолыс тырөма-да, Анна вiгталіс ставсө мыј төдө, кытчө мунө-i.

Вiгталiгас-на-і кутисны кыкнанныс мунны сис-јоль-тујлаң, пө-жар-вылө-моз.

* * *

Нуглеј-моз везгөдчөма сис-јоль-пөлөн чукулөг ордым. Ордымыс кајө чом-кост-кымын вылө, Гидөр-Пөлө ласта-вылөз, пыр пода туј, ва-да вөвнас ветлыны оз шогмы. Ордымыс пыр нуө сук вөра, гырыс козја интi. Мукөдлаас бафдыс зкөз кыгөма туј-вомөныс, быт-тө нылыштөма тујсө. Сещөм бафдөг интi-жө öнi лугјө-мунө ордым-куза- сис-јоль-пөлөн Злөј-Трисан. Баф кустјас-пөвсас быт-тө суныштлас сiјө, зикөз вошлө, сөгга бара былк петавлас—пыр зуц-јө возө, гинјассө козлөдлөмөн. Гинкымјассө сiјө өшөдөма, виж пиң-јассө векуштөма, шапка-ни, нинөм—звер-коф лок. Ки-пөлас чабыр-төма сыв-куза ул лөмпу зор.

С-г-јоль вујас-дорын Злөј-Трисан бара суныштис сук понөл-пијө да лажгөдчiс сетчө. Регыд сис-јоль-сајгаң кыліс кызөктөм да реу увјаслөн трачкөдчөм шы. Злөј-Трисан нөшта-на јонжыка јөжгiлт-чiс, вегiг оз лолышт прамеја, быт-тө каң кыјөдө шырөс. Со, куст-јас-пөвсөд мытчыгліс, быдөнлы төдса пелкiнiк тушаа морт—Гемен-Иван. Со, вујис-нын сис-јоль поссө, матын-нын...

Гемен-Иван журсө копыртыштөмөн мөвпалө гырыс мөвпјас колхозын ужалөм-јылыс да сөветө бөрјыгөм-јылыс, гинсө вегiг бокө оз чөвтлы, тапсөдө гортлаңыс.

Мыјөн Гемен-Иван сук понола ингаң өтчыд воковтис—Злөј-Трисан брынкнiтис места-вывгыс да когыштис Гемен-Иванөс јурас, сөмын оз вегкав: Гемен Иван шаркнiтөмсө кыліс понөл-пөвсгыс

da жүрсө бергөдыштіс сојсө лептіг-моз. Зорјыд шлочкыгіс пельпо-мас. Гемен-Іван катөв-муні—кутіс пөрны. Гін-воғас сылөн кельдө-діс, вомғыс петіс чорыда ојјөстөм шы. Злөј-Трісан бара зорсө лептіс—ырыштчіс кучкыны...

— Чөвт зортө!—Гымыштіс ыжыд гөлөс. Куст-пөвсыс бінөв-моз вірдыштіс-петіс җола-Сандрө, шапкыгіс вартіг-моз Злөј-Трісанлы кіјас. Сетчө щөщ уфтіс воны Анна.

Злөј-Трісанлөн повзөмысла езыс чөлкөвей-кофөс лоины гінјас-ыс, чужөмыс лөзөдіс, ачыс тіравны кутіс. Очмытөзгыс-на сылыс җола-Сандрө кіјассө шыркытіс, косгыс бечева разіс-da Анна ук-көдчіс Иван-дінө, чашытіс дорөмсө. Иванлөн пельпомыс гөрдөдөма, пыктө. Анна котөртліс Иван шапкаөн јолө вала da кігкәліс көчыд ванас Иванлыс жүрсө. Сіјө гінјассө вогтіс da Анналыс вігталөмсө кывзөм-бөрын шуө:

— Быдлаын өткөфөс озырјасыд. Віјөмөн көсјоны повзөдны воғмөстчысјастө. Сөмын сіјөн-тө вөчны нінөм он вермы. Гөл да шөркофдема олыс крөганаыдлы уклад-коф чорыд јітөдтө озырјасыд сіг піһнаныс оз-һін вермыны јірнысө. Өзјөм бітө он-һін кусөд.

Сегга һедыр жујвізөм-бөрын Иван візөдліс Анна-вылө зев збы-лығы:

— Те-нө, Аннуш, он пөрјав бағыдкөд торјөдчөм-јывгыд... Суд-вылад ставсө вігталан, мыј вөлөм бағыд вөчө... Овмөсыд оз жал-өн көл, ме-дінө-кө локтан?

Анна веккыда, тыр гіннас һімкофә-пырыс візөдө Иван-вылө да шуө воча:

— Ог-тај ме вөлі тағсө сорыт, кор меным ставыс-на жал вөлі. Ег-тај ме та-ногөн нінөм шулы, кытчөз ставсө ег гөгөрво, кытчөз ачым ставсө ег ағзы. Суд-вылад һекуш та-јылыс да батө-јылыс ме вігтала, а мукөзјассө-на нөшта петкөда, најө пыдынөг-жык лөһны...

Злөј-Трісанөс көрталөм кінас җола-Міш нуөдіс ісполкомө. Зар-һі шондіыс јанөдө мыж вөчыгөс,—лөкыс сотө сылыс јандыгтөм бугылјассө.

Віз-вылын.

I.

Асывоҕаҥыс рытөҕыс Сыктив-пөлөнса Куржа-бөж візјас тырөмаөг јөзөн. Куржа-бөж візјас шылыдөг, бытто гумлајас, быдмө сені пыреј да бобөҥаҥ турун! Гожа шонді асгыс ужсө төдө—гырыса воглалө асывсаҥ лун-вылө, оҥалөмөн ворсө, сотө віз-вылын ужалыс јөзөс, чорзөдө турунсө.

— Го траҕича, туруныс зік желнөг-коҕ лојі,—косасө муө шыбытөмөн шуіс Опоҥ-Көгта. Лок куриҕчам, Мітреј!..

Гемөн-Мітреј сіз-жө локыс шыбытис гөрбушсө да муніс Көгта-дінө.

— Ҥајтыс-тај зев кыза кутіс пукгыны косаас,—чөвтис Көгта-дінө пукгігөн.—Лечтав көҕ ен—беҕ-коҕ ныж.

— Менам кіөј лечталөмысла зікөз-һин лоталис.

— Тенад-нө уна-на ыцканыд, Көгта?

— Ен сорһит, Мітреј, жынсө на абу угкөдөма.

Куриҕчыс. Бара бөгтисны ыжыд гөрбушјас, лечталыштисны да воҕө... Гөгөрыс сіз-жө мөвкјыгөны отарө-мөдарө, вешталөны лоззө-моз пыреј турун... Быдлаын кылө лечтан шы: діллі, діл... діллі, діл... Гөгөрыд зірдалөны чардбі југһитөм-моз чарла-коҕ чукла гөрбушјаслөн банјасыс.

II.

Шондіыс вескөдчіс луншөркадө. Візјас-вылын ыцкөм лаҥтыштис: Коди муніс куртны, коди пукгіс сојны ыжыд шыд рач-гөгөр. ҫруг перевоз-дорҕаҥ кутіс кывны ғылөм... „Меным мамө доліс пыр кытчө мунан“...

Сылөм-костөд кывлө шуҕлалөм да вөвјас вөтлөм-шы. Ҥеҕдырмыҕти бадјас-костөдыс тыдовтчісны кык вөла. Јөзсө локтыҕјас ловзөдісны візјас-вылыс. Том јөз соансө еновтисны да четчыштисны локтыҕјаслаҥ. Локтыҕјасыс вөвјассө доҕдалөмаөг ыцқан машина-дінө. Машина-вылас пукгөма Габө-Миш да паскыда сералө:

— Ошкөс, алы мыј адзінныд; сојанінгыд угкөдчід.

Јөзыслы быдөн јаңзім-коҕ лоі—гөрдөдыштисны.

— Кытчө-нө, Мішө, мунан?—Јуалө Опоҥ-Көгта.

— Он-ө-мөј адзы,—індө Мішө віз-вылө.—Татчө ыцкыны локтам.

— Те-нө, Мішө, јөјмін алы мыј, тајө віззыс-өд Піла-Іванлөн.

Тіјан-өд віт віз-сајын-на.

— Төдәм кодлөн,—гералөмөн шуө Мишө. Сегга кыткө кинас лычкыштіс. вөвјассө өдқөдіс межа-пөлөныс. Ми-өд абу-һин өткаөс—дасөн артелө өтүвтчим,—шутлаліг-тырји Мишө кутіс пөрөдны ту-рунсө сегга бара горөдіс сывны. „Өні олөм, абу важ“... Јөзыс чу-көрмісны скод-вылө-моз. Быдөн шенңоны:

— Со-тај көні олөмыд!

— Абу-тај сылы туруныд чорыд!

— Мајбыр, сөмын чірскө!

Мишө өти здукөн вің-гөгөрыс муніс.

— Адзылінныд, јортјас, кыңи ыщкө Мишөыд—гераліг-тырји сувтөдіс вөвјассө Мишө.—Мыјнө, Васө, Ољөк, Грїша, ті віңөданныд, щөщ онө өтүвтчөј. Таңи-жө кутам ыщкыны.

— Öтүвтчан-көт-да, кытыг тащөм машїнаыс сурө,—јувалө Ва-гө,—ыжыдө доныс сылөн?

— Кытыг! Уждыган төварїшществоыс. доныс дасыдлы кың-шажтөн сувтас, сегга кың шажтсө куім во мынтан.

— Збыль сіңи?

— Ог-өд пөрјас. Но, Герко!—Мишө воңө муніс. Ыщкысјас мөвпаліг-тыр разөдчалісны. Мишө горажыка ылө, вің-гөгөр вет-лөдлө—ыщкө.

III.

Рыт. Јагыс воалөны мөсјас. Кычан-шор өіктын, уждыган тө-варїшщество-дінын нөкгө јөз.

— Опоң-Көста! Тїжан артелад кымын олыг?—Јуалө төварїш-ществоса јуралыс.

— дасөти.

— Кор пангіс артелыд?—Гїжыштөм-бөрын бара јуаліс јура-лыгыд.

— Талун өбөд-бөрын, Курја-бөж вің-вылын.

Ставыс герөктісны.

— Кущөм машїна-нө колө—ыщкан, вундан, алі кыкнаныс.

Көста јурсө гыжыштіс. Бокгаңыс сіјөс тувкөдөны шленјасыс: „Јуав донаөс-ө“.

— дона-ө-нө?—Јуалө Көста.

— дасөти олыгыдлы зев донтөм сувтас. Сетам кујім во-кеж-лө ужјөзөн.

Көстаөс бара тувкөдөны: „Шу, кыкнаныс“.

— Кыкнаныс.

Јуралыс востіс складсө.

— Бөрјө татыс.

Ödjө бөрјісны да петкөдісны, ставыслөн герамыс петө. Көста гїжөіс да кутісны лөгөдчыны мунны. Јуралыс пондіс ігнавы, складсө.

— Ен-на ігнав—шуө Јагдорыс Кіршін-Мікул.

— Мыј-нө тенид колө? Јуалө јуралыс.

— Меным машинајас.

— Кодлы?

— Аслым.

— Өткајаслы ңекущөм машина татыс оз сетчы, дај тенад выныд ем, ыцкан-і гөрбушнас. да-і ңөбнысө верман—летчы да ботт карыс; зев-кө колө.

Кіршін-Мікул скөрміс:

-- Тајөјаслы-нө мыјла сетін.

— Налөн артел, дај најө гөлөг.

Мікул јортчө, в дчө. Көгталөн артелыс сы-вылө гералө. Сіңі мунисны јортчиг да гералиг-тырји кырувса артел да јагдорса кулак.

Сук-Парма.

Јортлы.

(Том, комі гіжыөјаслы).

Сыв-жө, јорт, сафмөмсө тулыслыс сыв,
Ылөзжык ловзөдан ғылөмыд кыв.

Кевмы щөщ козпукөд вој мулы вын,
Ловөдчы ңебзөдны пармалыс кын.

Мичлунсө ывлалыс шор-дорын мојд,
Щап лөмлыс гөлөмсө ғылөмнад дојд.

Асыв, кор ломтысө кыаөн, гөрд,—
Гажысла веж лудын лысваөн бөрд.

Розјалан су-вывті ветлө кор гы,
Веж ешкын борјасө зоріңыс кы.

Шыбытчы, боттас мед шепталан су,
Вегтасав коккөмті, олөмсө су.

Лебав-же парматі, збој-тенад борд,
Вылөжык, вылөжык, козпулөн јорт!

Тырмытөм Һаһ.

Немнымос гөрам да көзам,
дугдывтөг му-вылын жөзам...
Сөмын-тај оз сузгы һаһ;
Тырмас-кө рөштвооҙ шаһ.

Көзигөн сөлөмгаһ чајтан;
Кок увгаһ—һырвомоҙ һајтчан;
Кватитчан локтө-на төв—
Јөртөдлөн тыдалө пөв...

Һимкода вундан да течган,
Оз узгы—пемыднас четчан...
Муртса-на помагас ар,
Јөртөдті быгылт-көт шар.

Гожөмбыд лун-і вој пегган
Өзімјас-гөгөрыд кесјан.
Төкөтө угыштас лым,
Һаһыд-һин јөртөдад жыһ.

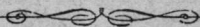
Тазиқөн уна морт шуө.
Сөлөмыс һаһ вөсна пуө:
Оз-пө-һин помаглы шог—
Һаһ-понда кувны-көт вод.

Збылыс ме, јортјасөј гіжа:
Пемыдлун зік ставгыс мыжа.
Сы-понда војтырлөн мог—
Весавны көјдысыс јог;

Еһ леэөј скөтһытө јөрө;
Став көза плугјасөн гөрөј;
Му-бокад піскөдөј шор;
Паскыд-кө—векһөдөј бор.

Мыј вермад пагкөдөј мујас,
Когталөј матысжык һурјас.
Весалөј поһоль-і мыр—
Адзад сек бур оһан-дыр.

Сіктјасөд агроһом ветлө,
Пемыдлун јөз-діһыс вөтлө.
Сы-һог-кө оһад-і—шаһ...
Тырмас сек во вужһы һаһ.

Љежнӱг куст.

Аржавыв. Сынӱдыс кӱзыдӱн лолалӱ. Ӗткымын војјасӱ вел-јона пужјавлӱ. Мујас-вылын шочыныклӱн вундан-на љеввјзӱ, пӱсасасӱма ӱтарӱ-мӱдарӱ, тӱлыс гавкјӱма-да. Љыста пујаслӱн серамбаныс таво-кежлӱ вежгыны-нын пондӱма. Љыс-тјас кӱмӱмаӱс, вјжӱдӱмаӱс, пујывсаӱн шлывгӱны да вољсасӱны пу-гӱгӱр вјж еш-кынӱн.

Тажӱ каднас Пома ӱктын овлӱ сура празнӱк. Уна сјӱ луннас јӱз горш-пыр мунӱ сур да самӱкур. Весшӱрӱ-ӱд оз шуы: арга празнӱк-пӱ ӱаӱа празнӱк. Арнад ескӱ таз шуӱны, сӱмын гожӱмыс воас-да, мӱд-ногӱн сылӱны: арга праз-нӱксӱ мыждӱны; ез-кӱ-пӱ сјӱ вӱвлы, ескӱ, гожга-каднад ӱаӱаӱс вӱлім.

Арга празнӱк-вылад јуыг мужікјаслӱн да нывбабајаслӱн вомјасныс пельӱз-ныс стӱкан-вина-вылад. Ӗбӱд-кежлӱ ӱкт-тырыс јӱзыд чукӱрмас. Војжык керка-ыг-керкаӱ ӱктыгасны румкаӱн да стӱканӱн. Кодӱс сетасны—пыдӱсӱзыс чурсны-тасны, вермасны-кӱ ескӱ пызыр-тасны, ӱуласны стӱкансӱ. Пӱттӱз сурӱм-бӱрын, кутасны туж-куза, вӱра номјас-моз, жӱзны. Богтыласны горштырнас ӱывны, мӱс-тӱма крукасӱлӱмӱн. Оз вун-і јортчӱм-вӱдчӱмыд, зорјыд, палычыд да мукӱдтор. Матыд секи медвозза „молӱтва“.

Ведеӱ-Прокӱ тајӱ празнӱктӱ вӱдчынысӱ оз вермы. Вежон-чӱж војывыв пыр-нын лӱбӱдчӱ. Тошсӱ шылӱдӱ, јурґсӱ јуклӱдлӱ, бытӱб бурлак-морт ыртјыны лӱ-сӱдчӱ. Ӗтнасӱн-кӱ гортас колӱ, пыр аслыс репетӱсја вӱчӱ: То кодкӱкӱ зфор-вајтчӱ, то прӱшцајтчӱ, асгыс бура олґмсӱ вӱстала, сорнӱтны јӱз-ордын велӱдчӱ. Весӱг тајӱ вежоннас гачетјас лыдлӱ, коргӱ сетыг мыј-кытӱн вӱвӱтчӱ, мед ескӱ мунас јӱз дӱнад-да, вермас-жӱ мыјкӱ вӱставнысӱ.

— Мудер-ӱд Прокӱлеј Олӱкґејевычыд. Тӱдӱ, празнӱк-дырјӱыд мјжжӱн овны абу шаӱ, сӱзнад вина румкаыд озжык сурав.

— Кыз-жӱ... Сјӱ-ӱд абу кылытӱм кӱч.

— Мајбыр, ветлас-кӱ, оз јӱз-моз тыртӱм рушкунад да вегкыднад лок, пыр Љӱны-Васка-код.

Мужікјас чукӱртчасны скодјас-дырјӱ да Прокӱлыг јуагалӱны:

— Мыла-нӱ теныд ӱтнадлы пыр јӱзгыс унжык сурӱ?

— Менам татӱ ужалӱ,—ӱндӱ Прокӱ кӱнас плешсӱ,—ме-ӱд војывыв гортын велӱдча, кызӱ самӱкурсӱ корны. Ог ескӱ кор-да, сорнӱ да тӱдӱм-радӱ јукталӱны.

Мыјкӱ-жӱ мужікјас серавласны Прокӱ вӱгасӱм-вылӱ. Дыр-на, ескӱ, гашкӱ-і кувтӱзыс, Прокӱ тајӱ празнӱксӱ зурјалис Пома ӱктын, да морттӱ ӱемторјыс зу-гӱма. Јона-жӱ коӱеранӱј вӱлі повзӱма. Вӱставны јӱзыслы кутас-да, быдӱн тӱр-тӱр мунлӱ. Дыр ме ег ескы јӱз сорнӱ-вылас Прокӱ повзӱм-јылыс. Мӱвпала вӱлі, мӱса, ӱемторсӱ болӱдчӱны, мӱга, мыла-нӱ мужік морт вермӱс повзыны. Мыјкӱ јона сорнӱтӱны-да, шуі ветлыны да буржыка тӱдмавын. Горувнас-і котӱртӱ. Прокӱ-ордӱ пырӱ. Чолӱм, мӱса, тјанлы. ӱнекод ез шыаг. Пӱлатгыс ружтӱм-шы Прокӱ-лӱн кылӱ.

— ӱнекод-ӱмыј абу?—јуала.

— Кодкӱ-нӱ воӱс—шыагыс Прокӱ.

— Ме, Прокӱ-дад, горулавны пырӱ.

— Лок-но... Пукгы лабӱчас, кламјассӱ вештышт-да.

Коркӱ ружтӱг-лӱвтӱг-тырјӱ летчӱс-да, лабӱчас ме-дӱнӱ пукґсӱг. Ачыс тӱралӱ, тыдалӱ пӱкмӱльаыс абу-на петӱма-лы, повзӱмгаӱныс-лы.

— Вісан-өмыј, Прокө-дад? Мыјкө-тај јона ружтан.

— Чөв-һин!.. Тајө празныкыд став вынјөрөс нем-кежлө менгым һоһыштіс,— пыдысаһ муркһитіс Прокө да өблыштіс жојас.

— Нөјтісны алі-нө мыј—бара јуалі, ачым бытө өг-на кывлы һинөм.

— Ез!.. Кушөм-алі нөјтөм. Өтчөд-кө зорјөн шһапкисны, поһисжык-на тер-пітны. Повзі ме зев јона. Өні-на со өблөмөј ставнас четчө.

— Збыл? Кыңи-нө мыј өлі, вај өгтав?..

— Мыјнө кыңыс, сіңи-жө-і лоі. Ветлі ме Пома өктад празһичајтны-да, һе-уна јуышті. Гормысөма менам локнысө, қик өтнамөн вегкалі. Арға војыд пемыд. Локта-да, понөһјасыс, мајсгјасыс быдөн өрөшітчөһы. Ставсө мортјасөн чајта.

Прокө чігарка өзтіс, ружтыштіс да бара кутіс өгтавһы.

— Матысмыны куті поскашорлаһ-да, дум-вылө уөі, міса, тати-өд зев гажтө-мөн местасө шуөһы. Аслам кырымын суслан мајөг. Локта туж-пөбөһыс, друг өн-вылө уөі: қик бытө кык морт сулалөһы да вашкөдчөмөн горһитөһы. Матысми-да, кың-тај коһышті налы суслан мајөгнад... Видлі-да, кык понөһ өлөмаөс. Та-бө-рын нөшта јонжыка куті повһы.

Сөгга поскашор-дорас воі-да, друг паныдагис зев міча һыв. Менө һимөн шуис, дај кісө здоровајтчыһы чургөдіс. Зев міча: кык көсаа, көсајасыс кузөс, кы-зөс. Јуалі ме сылыс, кытыс-да, көдлөн ачөд лоан, мыјла-нө војнас ветлан өт-надөн?.. Нылыд меным в.ча шуис: тајө тужөдыс-пө ме гортөз мөдөдчи. Ме ны-лөн-і чајті. Сөгга меным сој-бордјө кутчис-да, шуө, ме-пө тенө гортөзыд коль-лөда. „Кольлан-кө-і—кольлы. Мор текөд“,— шуөс менам.

Мунһы кутім сој-бордјөдһым кутчисөмөн. Меным бара шуө: „ме тенө вег-кыда јөрјас-пырыс гортад нуа. Матынжык тати, дај һајтыс оз сур“.

Јөрјас-вомөһыс менө катөдіс поскашорјывлаһыс. Керөссө кутім кајһы-да, јывлаһыс өті здукөн кык суда, гөгөр өшіһа, керка лоі. Нылыс шуө: „вај тани шөјтчыштам, тајө мијан керкаыс, окобітан-кө, уған мијан-ордын да аскі гортөзыд муһан.“ Сөгга менө вылыс судтаас катөдіс. Пыртіс-да, пыртіс-да—кымын жыр-сајө-і һуис.

Кымын пыдө пырам, сымын гажажык керка-пышкөсыс. Гөгөр рөһпөштан-јас, өтеныс шһалера, пызанјас уһа, пызандөрајасыс лөбө кушөм мічаөс, абу-ө мијан-коф кыз дөра плавгөмаөс. Улөсыд, диваныд, шһапыд—лыдтөм. Керка-пыш-кас ставыс садјас. Чөскыд-жө дукус! Горһичаас пыртіс-да пружинһеј улөс-вылө пукөдіс, лолыштан-кө-і, лајкһитө. Сөгга мамсө чукөстіс. Мамыс, һыв-кофыс-жө, міча да том пырис. Сөщөм-жө көсаа, мічад пастасөма, жужыд сапожкіа. Зев улөз копыртчыліс ме-возын-да, һошта-һа вичаліс, атө-пө пырөһыд-вылө, Прокөһеј Өлексејевич. Сөгга меным пызаныв-тырыс сојан-јуан вајисһы. Віһаыд, јерөма-каһ, кымын сорт, һаһыд кымын-өикас, прөһыкыд, кампетыд, сөгга пөс блыһ вај-ис да һатөн кутіс шуһы һылыслөн мамыс.

Кушөм-һын јуөһ да сојөһ, сөһын-һын мөвпала, мыј міса л.ө-а, код мор, міса, татвајөдіс менө. Ачым повзі-коф. Еһа-һыла шөктісһы менө сојһы, јуһы, а аһныс петисһы кытчөкө. Друг југһитіс јурыһ: „тащөмјасөһыд он-і мыһ, тајө гашкө һуыс-јасыд—чөрт семјаһыд-да“. Повзөһмысла палавһы куті. Кымынкө молітва лыдһи, сөһын ез отсав. Сөгга адһа—өзөсас роң ем. Сені кык өн ме-вылө вөзөдөһы. Улөс-ывөһыд четчи-да, өзөс дорад-і муһи. Вугјас кутчисі, јөткышті өзөссө. Өзөс-ыд оз воһыс. Бара куті молітвајас лыдһыһы. Којмөд-пөвсө кор лыдһи „да вос-крөгнет бог“ мыјкө кырымөј зөлітһы кутіс... Чорыд-жө, трасічаөј ме, өзөс вугсө тракһиті-да пыр-і шөдіс. Вөзөда-да, кырымын лөжһөг позтыр. Ачым пукала пас-кашор мујас борјын, лөжһөг кустан-боқын. Пемыд, һөкөн һинөм оз кыв, вегіг пон-јас оз увтчыһы. Бытөкө садһи. Терыба четчышті, сөгга ог төд коклабөрој муас һнмыліс алі ез, котөрөн гортө. Сөггаһ со век-һа віса...

— Со, вөзөдлы кырымөһыс лөжһөг јөсјассө, кі-пастала пырөмаөс. Јем-јылөн пыр-һа перјали-да, оз-і быр—петкөдлө кісө аһыс Прокө. Та-бөһын он боет менө Пома өктад јуһы муһһытө... Нем-кежлө каңтылантор лоі.

Идрасаниныг Прокёлөн гóтырыс пырис. Губóникөн шпынжалó. Сесса гора, киткит-герóктис:

— Аггó-жó лежнóг кустлы,—велóдис менгым мужикóс...

Сетысан Прокóс гóтырыс пыр шмонитó: талун-пó бара-нын, мужикóж, тен-гыд пукалан местатó видлó, кустó гөн нылыдыс малышти. Мича нылыс-ны, блын-ыс-ны—нынóм ез сур, кóт-ескó блынсó-и сойштын-нын.

Прокó-пó гóтыр серамгыс зев жона скóрмó.

Кельид кóрт.

Кывзы, бур вок!

—Кывзы, бур вок!

Зынгыны тагi оз поф,—

Регыд-нын олан-ног вежгас;

Сóд, мiстóм кырнышлөн óгмóма поз...

Петан туй аслыным весжам.

—Кывзы, бур вок!

Абу-óд горзóмын могоыс.

Ылын мi, воj-вылын олам:

Вылмас мед пармалөн важ олан-ногоыс—

Ужавны чорыда колó.

—Кывзы, бур вок!

Пармаыс корó тенó,

Оjбырó ен сетчы, ен уф...

Сóкыдторсó óтвылыг венóж—

Туй-помыс мiжан зев куф.

—Кывзы, бур вок!

Туй-вылыг конжагыс бырó;

Сóд,—мiстóм кырнышлы вóчамóж пом.

Сóлóмыг! Зильжыка! Пемыдлун jрам

Вужнас i кутóднас кырныш поз гóрам.

—Кывзы, бур вок!

Шогыны нинóмыг теныд,

Шудыд-óд ставнас те кiын:

Óтувjөн сувтамóж óбкыдлы паныд

Созтырөн пержамóж шуднымóс асным.

—Кывзы, бур вок!

Оjбыртó. Савкjы, кушóф те коj...

Шмынжалó долыда парма.

Зjрдалó зарнiөн—кольма воj

Востчамóж дорны мi выл олóм jара.

Розјалом.

Ме гиктса олөм вьль-ног ыла,
Тан ыла сөмын өтитор:
Мыј аҗа гинмөн, пельөн кыла
Том нывлыг гажа ылан гор.
    Јог гөлөс җолгө визув шорөн,
    Ме ывны сы-ногөн ог куж.
    Век ылө Анук шыа горөн,
    Көт гөкыд, ыжыд сылөн уж.
Гөрд вөрөн банјө гөгрөс банҗиб,
Кыҗ гожөм кигмө өмиҗ туг.
Век банјө бан, көт төвга көҗид,
Көт зера, банҗиб-би оз кус.
    Зев зумыд роз-коф розјө төлын,
    Өд сылы өткоф төв-көт ар.
    Том Анук розјалө том вөрөн—
    Өд сылы җик дасөкмыс ар.
Кыҗ арга војө југыд козув,
Сіҗ өзјө сылөн лечыд гин.
Көт жөһик корлас уна коҗин—
Бөр леҗас, сек, кор аҗас гин.
    Быд зонлөн јона петө вежыс:
    —Зев шаһ мем тајө гөтыр пу...
    Сек мусмас меным мувыв ежыс,
    Сек менө һекод-һин оз су.
Сез јенеж-шөрөд кывтө төлыг,
Кыҗ бытө сјө жөһик-модт.
җик өтнас бурлак петис гортыг
да кинас лычкіс гудөк көрт.
    Чөв ывла саҗміс гудөк шыөн,
    Өль кын гудөк јона пельк:
    Бур ворсөм јургө сынөд гыө,
    Оз дөзмы ворсөмыг вьль мек.
Том Анук ворсөм зонлыг кыліс.
Пыр төдіс:—тајө менам Оль.
Вьль чышјан чөвтис ылі-вылас—
Пыр мөдіс сылаһ, кыҗи төв.

* * *

Jöktigаныд, нывјас, ті
 Лажкыдөг, кыз бадјас.
 Сіктын гажаа ті зев
 Кольанныд том кадјас.
     Анук варов, перыд, збој,
     Чужөм гажөн өзјө.
     Мусук-јылыг абу шог—
     Пөрјавны ез көсјы.
 —Медым мусук менам гөл
 Сіјө комсомолеч:
 Сы-понда мем муса Ољ—
 Радејта кыз вола.
     Өлө чүјдіс гөльлыг сад...
     Сы-дор гөл јөз сувтіс.
     Озыр јөзлөн потө гаф,
     Чініс налөн вығыс.
 Гөріг-көзіг-кежлө Ољ
 Колхоз сіктас течіс
 Шөркөфдемакод сен гөл
 Өтвыв јон уж вөчіс.
     Вежсө мулөн чужөм-бан
     Выл-ног ставыс мунө.
     Розјө гажөн Ољкод Ан—
     Важыс, лөкыс вунө.

Жданов.

ПЫЖЫН КЫВТИГӨН.

Пыжын кывтiгөн
 Гажа серавны.
 Нузвiж зорiзөн
 долыд лолавны.

Пыжыд мөвкјалө,
 Ачыд пукалан
 Лунтөв пөлыштас—
 Нылөм когмыштас.

Берөг-дор-вылын
 Уна зорiзыс.
 Јулөн куз-на туж,
 Ылын помөзыс.

Вірыд пузыштас,
 Јона сыныштан;
 Сөлөм өззыштас—
 Сывны горөптан,

Олөм-вылөмтө
 Аггыд сылыштан,
 Сөгга музан-да,
 Пыді лолыштан.

Кытчө сыныштан,
 Сетчө муныштан.
 Гажа пармаөн
 Сені лубујтчан.

Четверт вiна.

Вагӧ ужалӧ жона. Некущӧм муӧдм оз тӧдлы. Јортјасыс шульвласны:

— Вагӧ, кӧтӧ ӧти здук шожтчышт, ебӧсыд таӧнад бырӧ.

Вагӧ сӧмын јурсӧ кыпӧдлас да гораа еерӧктас, бытӧ чорыд гым гаркнiтас.

— К-с... Уж-пондаыд бара ебӧсыд оз быр! Со, виӧдлӧј, мыј-ыжда менам выныс.

Ыжыд-жӧ ескӧн-i вын. Пуад сӧтас да ыжыд лeкан-і чуктас. Шпалтӧ лӧс-јыны богган-да, бытӧ ворсӧ, чача-моз-і вӧдiтчӧ чернас. Ачыс кодкӧдкӧ адзы-гас-да, век шуагӧ:

— Уж-пондаыд некор он омӧлтчы. дышыд мијанӧс еоӧ. дыш-пондаыд ми омӧлтчам. Со, менам сојын мыјдта выныс! Сӧнјасӧј бытӧ пружина. Ставыс тајӧ уж-понда. Кымын жона ужалан, сымын жона крепалан.

Вагӧ iчӧтыган-нын ужтӧ рафејтлiс. дас арӧс-на ез вӧв-а, батыс век ас-бӧрсаыс новлӧдлiс, век ыжыд мортӧс-моз ужӧдiс.

А эескӧдӧмӧн—нинӧмыг ез эескӧдлы. Мыј Вагӧ корас, сiјӧс-нын-і сылы ет-тӧ; мыј Вагӧ щӧктас, сiјӧс-нын-і вӧчӧ. Празник-дырјi ачыс керкаыг-керкаӧ вет-лӧдлӧ, вiна куршалӧ-ӧкто, дај Вагӧӧс щӧщ новлӧдлӧ. Кодзытӧзыс щӧщ јукталас. А кодзасны-да, јӧз-вылӧ нӧтчыд оз воны, когӧ оз пырны.

— Когад, пiӧ, некущӧм гаж абу, нырвомтӧ сӧмын разасны... Нӧтчыд те, Вагӧ, ен когад. Гыв да јӧкты—сыге бурис нинӧм абу. Секi ставыслы гажа: теd гажа, дај јӧзлы гажа,—шуд Вагӧлы батыс.

Сiјi-і Вагӧ быдмiс. Ӧрлы-коф мужiк лӧи, эiк ошгама. Ошкыс-на виӧднысӧ локжык. Мышкыс паскыд, пельпомјас крепыд, сӧмын кукаӧ-коф рам. Горнитны кутас-да, бытӧ улјӧлӧн мавтӧ, нумдыштас-да, блын бытӧ пӧжагӧ, сiјi-і небыд шоныд пӧсӧн руагӧ, ӧдлӧмӧзыд-і пырас. Бур-вылад—ставыслы бур, сӧмын ен скӧрмӧд. А скӧрмӧдан-кӧ—секi i видчыс-жӧ: Орӧдӧмӧн-і орӧдас. Нинӧмтор оз кут, ставсӧ пасјас, став ебӧссӧ лезлас, ӧдлӧм бурмытӧзыс песгас. Скӧрмас-кӧ, луш-ше-нын ен шыаг. Чӧла ов да мыј щӧктас сӧмын-нын вӧч. Став ебӧстӧ пукты, а вӧч. Он-кӧ-ӧд вермы, ачыс-жӧ сегга бӧртiнас отсалас, сӧмын шу:

— Отсышт, Вагӧ, вынӧј менам оз сузчы,—Вагӧлӧн ӧдлӧмыс пыр-і небыс. Нӧшта-на кыв-мӧд вомгорулас дурснитас, сегга небыдӧз раммас. Став ужсӧ ачыс пуктылалас.

Мукодыс Вагӧлы жона зев завидтӧны. Унаӧн орфӧдчывны заводитасны.

— Нолтӧ, Ваг, вај, мекӧд орфӧаслам. Ме ӧнi выл чер богтi, зев лечыд... Регыд на-і орфӧа,—ӧтчыд ошјыгӧ Паӧтил.

Вагӧ сӧмын еерӧктлiс.

— давај... Мыјнӧ-ӧд орфӧан-кӧ... Те-і мортыс лоан...

Богтiсны лӧсјысны. Паӧтил мыј ебӧссыс еiздыгӧ. Тургӧмӧн визувтӧ пӧгыс. Јурсӧ весiг оз лептыс, ӧтторјӧ сӧтыштӧ да сӧтыштӧ. дӧрӧмсӧ-кӧтӧ пызырт, ставыс кӧтагӧма. Кујим шпал лӧсјiс, дај ебӧсыс мортыдлӧн бырi. Ачыс-ӧд рад-коф лӧи: „Со-ӧд кущӧм регыдӧн кујим шпалтӧ лӧсыштi“—мӧвпалӧ. Јурсӧ лептiс-да, Вагiл-вылӧ виӧдлiс. Гiнмыс чашкалӧмӧн чашкалi. Оз ескы, касытчӧмӧн чайтӧ, кiпы-дӧснас гiнсӧ тiлыштiс-і быдӧн.

— Ешщӧм, труктӧ, збыл-кӧ-а!..

Збыл-ӧд-і ем. Виӧдӧ Вагӧ-вылӧ, а сiјӧ квајтӧд шпал-нын ештӧдӧ. Паӧтил гуӧдник матыгтiс да виӧдӧ. Вагӧлӧн черыс сӧмын ворсӧдчӧ, уна-гiкас шыјасӧн

тронго, көт жокты. Ачыс торја: абу-и выныштчөма: вомсө ичөтїка пöлынтыштöма, шынгөдчыштöма да быттö нумжалö.

Пантыл дыр виқөдїс. Гөлөмғыс виқөддö да шенчö. Лубö весїг кажїтчö. Гөлөмыс радлö. Шпаллөсјан помалїс да вöліг сегга шыагїс.

— Сувт-көт-да, лунтыр тајї виқөд. Јона-жö лöғыда те лөсјыган. Гөлөмыд щöщ вөрö.

— Виқөднытö бара быд морт вермас. Те бостчы-да, ме-моз-жö ужав, секи-и морт лоан...

— Ферт... Вијин ју-мында кїсгїс-нын менам пöгöј-а, кујим шпал-на-и лөсјї. Со-и вөтчы те-бөрса. Тенад квајт, а менам кујим... Ташöм Ваглөн выныс да ужалан-ногыс.

Быдөн еөкөн бур-да сöмын öтїтор јона зүгö. Көсјылас-нын еөкö дүгөдчывыны. Нөкор-нын оз көсјыв јулыны-да, кыг-нö со верман төрпїтны. Сїн-воқад сен былвиқö-да-нö јулöм мортыд кыг видчысныд верман. Он-нын көсјы да ачыс-и мыр-дөн кыскас.

Васöлы шпал вөчöмыг өм локтö уна. Јона зїла ужалöмнад уна-и нажетка вайлö. Уж ештöм-бöрын гортас локтїс. Празык лунö вöv дофдалїс да вöлөстö өм бостны шуїс ветлыны. Бабаыс еща-нын і кајталїс.

— Васö, ен-нын-көт јусы. Ен-жö-көт воштыс. Вај, лїбö менö щöщ бостлы да öтлаын летчылам.

— Чöv-нын-те!.. Јöз серам-улас, алї мыј летчан. Ог-жö-öд јусы... Кытчö-нö вошта... Вескыд јурнад-öд ог-жö вошты... Ме регыдөн-и локта...

— Төннад-тај ен-жö көсјы јулыны-да, зон вежон ветлөдлін-а Бара-на-öд јусан. Бост менö да гашкö ме-көт кута.

— дүгды, мїга, ем лөвт. Фегдыныс, алї мыј ме тенö боста. Адқан ывлаыс кушöм көзыд. Меным со весїг мөртчымöнја кылö-а, тенö öтї здукөн турдөдас.

Ывлаыс еөкö көзыд-и вöлі. Шöштакјас толькö-и грїмөдчöны. Туј-ежыс зүртö. Ывласа сынöдыс горшад сащö, подтö быттö.

Васö дофлагїс керїс, пель шапкаагїс, шоныд кепыгагїс да ывлаö петїс. Ывлаын вороныс ставнас гыдртöма, жеждöма быдөн:

— Но, ворон, ај-да!..

— Фенгатö бостан-да, пыдöжык зөб. Рузумөн гартышт да сапöгад-и сүј. Пырыс-пыр жö-и зөб.—Бөрсагыс велөдö гөтырыс.

— Тöдам, зөбтög-öд ог ов...

Ворон öдөптїс воқö. Воқжык котöртїс рөттöмөн, а керка-пельсгагыс шарк-нїтїс—бергөдчїс да мөдөдчїс скачөн.

Ваглөн гөтырыс дыр-на виқөдїс. Нөкөн-нын вöлыс оз тыдав, вөжөн-нын сај-алїс, а век-на виқөдö. Кынмытöзыс виқөдїс. Мөвпалö ачыс: „оз вермы төрпїтны, бара-на јусас.“

Васö вöлөстад регыдөн-и воїс. Јон, чож вөвнад регыд-и тырмїс. Воронөс јона вөтлөм оз ков. Öтчыд-кө горөптылан да плетнад öвтыштан скачөн-и нуас.

Рајконтораын тырыс јöз. Быдөн өм бостны локтöмаөб. Щöтајтчыгас щөт-кї моллөн сöмын голскöны. Васö гөгөрбок виқөдлїс да щöщ сувтїс. Дыр сулалїс. Керкаыс јöз лолалöмнас пөгөз шоналöма да кынмөм морттö регыд-и шонтїс. Коркö сегга пызан-дорö матыгмїс да нїжка чүргөдö.

Щöтајтчыс бостїс да шемöсмөсөн Васö-вылö виқөдö. Сөгга нөжјөнїк калькалөмөн вомыс век паскалї да паскалї. Дыр виқөдїс, сегга серамыс петї, јумола зев шпынмунї.

— Тајö-нö ставсö ачыд вөчїн?.. Öтнадөн, алї артелөн?..

— Тенö-тај артельгыс ег адчыв-а... Пїлїтчыныс тај пїöј отсагїс.

Вїт со шөјт-сајас кајїс. Ваглөн весїг аслас серамыс петїс. Нөбыда, шоны-да нумжалö. Ставсö гетїсны. Ставыс выл мїча бумага фенга. Öшїн-дорö локтїс да рузумөн көсјö гартны. Бї-ваыс кыскїс да мїчаа вескөдлö, мед-нын нїөтї чукыр-нї, пақыр ез вöv. Сүмгыс унатор көсјö нөбны: сїтеч да матерјö доф-тырыс көсјö катöдны. Чельаөс-и гөтырөс, ставсö көсјö пастөдны, мїчаа вөччөдны. Ас-

Васё сынысаң уџо. Өти кырымас кутџо вџжжі, а мџдарас плет. Кырымјасыс кынмџмаџе жежыдџа, да-і чужџмыс щџщ жежыд. Вџтасџ да аџаџ, бытџџкџ гџгџрас зев џебыџык жежыдыџык ру; бытџџо кодкџо зев мелыа жежыд ешкынџн шебрџџџ.

* * *

Во-чџџ болџнычаын лоі кујлыны. Ҙоң во лоі лџчитчыны. Јона егкџо рад вџлі кувны,—да, ез-тај кув. Ловјџн-на лџісіны. Јамскеј вџлџн гортас вайџџісіны.

Гортсаџыс став семјаџн паныд угкџџџісіны. Гџтырыс мед-воџвылас. Гџтырыс угкџџџчыны кџсјіс ғылас... да друг сурја-моз кынміс местаас... Сывтырсџо паскџџіс да сіџі-і еновтџіс. Сінјасџо сувтџџіс да арыша сінмџн-і вџџџџџ. Вџџџџџ да аџаџ, Васлџн кок-пыџџыс тојінјас, а кыс бытџџџо шмака бед. Кџсјіс егкџо, тыдалџо, мыјкџо шуны-да, нінџм ез артмы, кывјыс космџмџн космџма, весіг оз бертовтчы.

Ҙырыежык чџлаџјас ылџ сувтџџмаџе да вџџџџџны, матыгтчыны быџџн полџны. Сџмын џти ічџт Віктор бат-воџас кайџма-да тевзџо:

— Бат, а бат, кџннџо те таџырасџо ветлін?..

Васлџн сінваыс гольгџо. Кывјыс оз артмав. Вікторџс кџсјџо кутыштлыны, дај кутнытџо нінџмџн. А Віктор џтторјџџо теребітџо:

— Батџо, кытџџџнџо чунтџо те воштін?.. Кытџџџнџо кырымтџо җебін?..

— Ој... сі—сітукџџџ... Че... четве... ві... ві-вінаџо...

Мітрук-Јак.

Тулыс.

Бура пуксан пызан-сајџо,

Нига-дорын колыны лун.

Кодкџо јурад мџвпјас вайџо,

Бытџџџо шуалџо тед: „мун“.

Сінтџо чџвтлан ывла-вылџо,

Воас јурад мџдкоџ дум...

Пџлыд суға тенаџ кылџо:

Ызгџо, јџктџо тувсов шум.

Маті вџрын уркај ғылџо,

Пышкџо лапнас пожџм, коз.

Јурсџо лептџмаџе ғылџо.

Јылас сені урлџн поз.

Баџјас-пџвсџџ гажа гольгџо,

Стеклџо-рџмџн вџзыв шор.

џџџо кывтџо, ваыс боргџо...

Нінџм туж-вылас оз сор.

Вылі тужџџ кылџо—таргџо,

Кывтыд гџрны мунџо морт.

Вџрладорсаџ џыв дук локтџо...

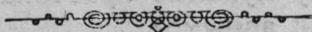
Ывлавыв сек—гажа горт.

Тувсов гажлы абу помыс...

Кыџлџн, баџлџн потџо кор...

Майбыр, овлџо быџкоџ гажыд,

Сылы абу пом-ні, дор.

Сандрік-Јогор.

Малањ.

(Лөгөдөма роч-вылыг).

Лунтыр көбрөг гуын пукаліс Малањ. Лунтыр гымаліс кымөртөм гымөн, тіраліс муыс. Шонді летчігөн лөңіс, бытөкө езі вөвлы. Тыла-сікт, Малањлөн оланіныс бөр ловчіс. Лыжөмыс вөлі чомкост-увсајын да өті пула абу волөма. Малањ көбрөг гуыг мытчіс јурсө:

Господі благөслөві ісуге-крігтө, көн-бара менам Гөрдањөј, вердыгөј-јуктөдыгөј.

Бытөкө төдіс јуалөмсө—карта өзөс-дорын нораа дівөстіс Гөрдањыс. Лунтыр сулалөма сені; кыг-нө тазі лыжөгөн верман јірғыны.

— Матушкаөј, ҳөввіза-жө-на-тај вөлөмыд!—гылыөдыс кутлө, окалө гін-дорјассө. Мелыалө пөрыг Малањ аслас мөскыслы. Не-кө Гөрдањыс-өд—ез вермы пөткөдны кынөмсө.

* * *

Мужікјас чукөртчөмаөг Gidör өшің-улө, мыјкө јона венчөны ас-костаныс.

— Көт те мыј шу, тащөм кадыд оз овлы... Белеј-ні краснеј... Паметнеј кад-өд, нем оз вунөдлыны.

— Но, тругтө, гымаліс-жө,—рытја шондігыс кінас гінјассө сажөдөмөн вічөдө јенежлањ. Век-на, буракө, оз верітчы гымалөмла, алі лыжөмла тазі тіраліс муыс.

— Кодныс бара вермісны-а?.. Колі егкө Јөнөдаөзыс ветлыны-да, уна-ө јөзыс угөма..

— Мыј сіјө ветлөмыд... Вај, кывзөј, мыј ме глаголіта тіјанлы!.. Міга мөдыс челафнымлы тајө кадјас-јывгыд мојдны кутам... Челафјас—бара челафјасыслы... Белеј-ні, Краснеј... Агным ыжыд-јас... Некод воттө оз перы...

— Ме-чајта, жежыдјасыд вермісны. Німавліс, налы-пө Англіја јона отсагө-да.

— Мед-көт кодныс вермісны... А вот Мітіпер-Јаковлы мојдан-кывжыд!.. Вот тајө-і мојд... Мојдан кывјаса-д-өд тащөмторјассө-і бог-талөны. Öні богтасны мојданкывјад: дубја пага краснеј богатырөс да англіјскеј тулупа белеј богатырөс...

— А мјанөс-нө, му мукалыс крестанасө?..

— Чөвлы, воам-на-і агнымөз...

— Робочејсö-пö?..

— Робочејыс-кө-і лоасны дубја пага багатырыс-а, нинөм-жө-на-тај он вежөрт... Но, најö русскеј поле-вылын öтлаасны да көрт палычаснас вачкывтöз Краснеј багатырыс гөрд чышјан перјас да чужөмсö чышкыштас. Белеј багатыр асгыс перјас-жө жежыд чышјансö да чышкыштас чужөмсö...

— Сегга-нө?..

— Мыј теныд сеггаыс, пельтö лапкөд да кывзы.

— Јөнöдаö-кө ветлан—уна пантрон поғас öктыны...

— Жежыд багатырыд јуалас: «мыјла-нө тенад чышјаныд гөрд?»

„Тажö менам чужигөн тенад пөганеј понјыд менö пурлөма да тајö чышјанас вёрöс чышкавлөмаöг.“

„Те миçажык кывјөн сорңит, сетышта-пö көрт палычөн да öс-татки вёрыд пылснйтас.“ Ныылын сени сулалис вечнеј му лyкалыг—багатыр-ныгö, гедун-ныгö. Кijas выл нөр богтöма да мөвпалö: „Кодсö ескö швучнйтны.“ Кор кык багатырыд заводитчасны тышкакны, кор најö сецöм чорыда зевтчасны, некоднысö оз кутны вермыны—секи сijö му лyкалыг багатырыд кодсö швучкас нөрнад сijö-і уö: гөрдсö-кө—гөрдыс уö, жежыдсö-кө—жежыдыс уö.

— Код-нө сецöм багатырыс?

— Коди?.. Те да ме, ми ставным... Виçöд, краснеј да белеј пургöны, а ми тани пукалам, кывнымöс песам.

— Тышкаккис-нин-да.

— У, тајö-ö-мыј тыш... Тајö-öд сöд гыж-ыжда местаын... Те да ме-ö-мыјнö јөз-жө... О, јөзыс-öд, крестанаыд абу çик еща. Жежыдлы-көт, гөрдлы—крестанаөн јона-на ковмас лыдфысны. Кодыслы крестанаыд отсалас—сыладорыс-на-і жермас. Öни со оз-на тöд јещö кодыслы отсавны.

— Еј, лөнлөј!.. То-нө верçöма гөнч локтö... Гөрд салдат-кө-а.

Верçöма сувтис мужикјас-динö. Вöлыслөн кыкнан бокгыс шматкө жежыд быг. Кыкнанныс чушкöны.

— Јортјас,—шыагис салдатыд,—жежыдјасöс öни-кежлö тајö местасгыс вöтлим.

— Ковмас сöветјас органiзујтавны, кодлөн ембурыс лышнеј, колö јукны гөль јөзлы, абутöма олыгјаслы.

Верçöма гөнитис воçö. Мужикјас шемöс колысны. Мојдыг дафö журçыб-јылас пунктис шапкасö да довгис гортлаңыс.

— Мыјнö тајö? Кыçи јукны? Щöктис озырјаслыг ембурсö јукны!..

— Кыçи јукны?—Шыагис бура-коф олыг Јепим-Јогор.—Öнтип-лөн со неважөн мöскыс кули. Чельадыс керка-тырыс. Мöстöг олöны. Вајö Малаңлыг мöссö петкöдамöј сылы. Сijö öтнасөн олö, дај бур мöскыс, мортлөн мијан öктыг оз гур сецöмыд. Со-і тiјанлы јуклөм да ембуртöмјаслы вермана јöзлыг ембур геталөм.

— Оңтп Һимкод-пырыг петис јӱз-чукӱрӱ, копыртчылис Јепим-Јогорлы, сегда став јӱзыслы. Ышмӱм јӱз ез-Һын лезны сылы кыв шуны—ставӱн зев збылчужӱмӱн мунисны Малаӱ-ордӱ.

* * *

— Тӱлӱ, матушка, тӱлӱ,—идрагӱ Малаӱ пӱч. Мӱссӱ гоӱдӱма веж турунӱн. Гӱлӱмыслы долыд. Вомгорулас шӱпкӱдӱ мӱссӱ ыж-дӱдлана кывјас. Друг зул-золь муні килчи ӱзӱсыс—посвоз-тырыс кылӱ зоркӱдӱисны сӱкыд кок-шыа јӱз. Шай-пай муні Малаӱ пӱч. Гӱлӱмыс ыркмуні, јонтыштіс. Һедыр-мыгті керкаыг бӱр гузӱбтіс-ны-петисны... Карта ӱзӱс гурјыв вогсис да сені... Сетчӱ виӱдӱлӱм-мыгті Малаӱлӱн кигыс топкыгис пӱдӱӱчаыс... Куза, нораа дивӱстіс Гӱрдан.

Медвоз пырис Јепим-Јогор, богтіс мӱстӱ пельӱдыс, шыркӱтіс гола-гӱгӱрыс гез-помӱн, кыщлӱдліс нырвом-гӱгӱрыс да гетис Оң-тплы:

— На, богт да ну... А ті мужікјас локтӱ щӱщ вӱтлӱј мӱссӱ.

— Мыјнӱ ті прӱгті господі, керганныд?.. Менгым мӱскӱс!..

— Щӱктисны да нуам, Малаӱ тӱт,—кодкӱ шуыштіс петіг-мозыс.

Дојмис гӱлӱмыс. Шемӱс пукалӱ идраган жек-вылын. Карта ӱзӱс гурјыв вогса, бытӱкӱ жерјалӱ Малаӱ шог-вылӱ. Тыртӱммис гӱгӱр, шуштӱммис.

— Еща-на, век-на еща вӱлӱма. Кык пӱӱс пулаӱн гӱтралисны... Јещӱдӱ-на мӱстӱ нӱбалисны,—курыда-пырыг пычкӱптис пӱрыг гин-гуранјасгыс гинваыс.—Гӱрданӱј, матушкаӱј!..

* * *

Тӱвга шондӱ кельда мытчӱма асгыс бансӱ. Музӱм гӱрд шондӱ-возын зарнӱӱн пӱртмагӱны лымчирјас. Гожвоза инјастӱ волаӱлӱ додгув тујјас чукул-мукулӱг векнӱдӱк ордыма мӱртујлӱн. Туј-куза бедфасиг-тыр лашіктӱ Малаӱ, мӱдӱма вӱлӱгтӱ гырысжык чина јӱзлы норагны.

— Гашкӱ-і бӱр гетасны-да, мездасны щыг кулӱмыс... Гӱрданӱј!..—Вашнӱтлас муніг-мозыс вомгорулас.

Вӱлӱгтӱ воӱм-мыгті пырис первојја керкаас шонтыгны. ӱдва-Һын сетчӱз воис. Кӱзыд. Сені пӱг самӱвар-дорын бурещ шай јуӱтӱд-тӱм ныв. Малаӱ паккӱм-сертіыс гӱгӱрвоыс: „тајӱ тыдалӱ настав-Һича“...

— Шӱјтчы-жӱ бабушка!.. Мыј-Һын мог суис рытӱ-бурӱ?.. Пук-сы да шай јуам.

— Шонтыгыштны пырі муртса-кежлӱ.. Ферт бара та-ылаӱ-зыд тащӱм кӱзыд каднад мӱгтӱг ег лок.—Малаӱ вӱсталіс, мӱјдӱс наставнӱчаыдлы асгыс шогсӱ.

— Бабушка, нораган гӱжӱдтортӱ ЛӱеҺинлы ыстылам... Гетас-мӱстӱ,—бурмӱдӱ Малаӱӱс наставнӱчаыд.

Нуммуништиґ Малаң, герам банөн виґөдліс наставниґа-вылө...
пукґис щаж јуны.

Уна, унатор-на најө толґисны, сорґитисны. Кыкнаныс өтлаө
паччөр серегө водисны да дыр-на нума-нама кылісны.

* * *

Лунвојыд колө. Зев регыдґик-кежлө петавлас кельыд чужөма
лун. Зев гугөңик нумдыштлас, јандыгана чужөм банөн виґөдлас
шемөс угөм му-вылө да бөр тубыртчө гөд шал-пјјө. Дыр лоө вид-
чыгны сылыг шал-улыг чужөм бан мытчывлөмсө.

Оз уґыны Малаңлөн тајө сап-пемыд војјасыс.

Бокјасыс јукавмөн кујлас, кывзас шырјаслыг гужөдчөмсө, ас-
лас јур серөггыс жиңгөмсө. Сјнјассө куңлөмөн сјјө адґывлө Гөрд-
аңлыг мелі чужөмсө. Четчөм-мыгґи дыр-на, дыр-на оз југды. Пук-
гывлас лун, бурмөдлө мукөдлыг жугыльмывлөм сөлөмјассө, а Ма-
лаңлөн некор оз бурмыв. Том-дорґаыс-моз-жө төкөтө кыпјалыш-
тө сылөн јамөм морөсыс. Оз тырмы мыјкө сылы...

Өтчыд водіг-кості кодкө тракґитіс оґөссө.

— Код-һин-нө, прөґґи-господі, вој-улас ветлө, — повґыштис-код
да ыжыда чөвтис пернапас. Керкаө пыріс лымсурја-код төдтөм да-
дө, пыркґитіс шапкагыс лымсө оґөс куричө, һырґитіс кјнас ус-тош-
гыс гыөрсө да щөкґитыштөм-бөрын шыаґис:

— Малаңһаыс те лоан?

— Ме бара, ме... Кущөм-һин мог?

— Корөны тенө вөлөгтө, ісполкомө. Аскі-жө-і лоө ветлынытө.

— Мыј прөґґи гөспоґла-нө корөны?..

— Ме ог төд. Мем щөкґисны да вјгтала-тај со-а... Ветлы.

Мөд-луннас Малаң бара кысґис вөлөгтөґ. Наставниґа-ордө
пыравтөг вескыда муніс ісполкомө.

Ісполкомса јуралыг букуыша виґөдліс Малаң-вылө. Кјас гөгөр-
бок бергөдлө кабала.

— Тенө, төтка, могөн корлім... Те-тај Лөңинлы нораган гі-
жөд ыстылөмыд. Сы-куза јуөр воіс.

— Баґушко, ме ег нораслы... Сјјө... Сјјө...

— Но, мун сөгса. Мөстө бөр сетасны.

Малаң помґиттөмкод јурөн петіс іполкомыг. Ез сјјө адґыв,
ез лыґфыны сылы Лөңинлыг гјжөдторсө, кытчө вөлі еща да бура
гјжөма: „Малаңлыг мырґфылөм мөссө бөр сетны һөти һужөдлы-
төг. Лөңин.“

* * *

Шуґлалө војтөв, омлалө. Стын бөжјасө пуктө гырыг толајас,
шылк кыскө кык пощөс-коста тујјас. Војвывса олысјас ґебгөмаөс
паччөр серегјасө, шонтысөны сјзімөд керјө кокјассө мыжөмөн.
Телеграм-сутугајас ґјжөны төвсорыс, разөдөны видчыгтөм јуөр.
Гырыг карјасын бөрдґис став фабрік-заводыс. Норміс сјндорјасыс

став ужалыг јөзлөн, шај-пай муні өлөмјасныс. Норміс щөщ Комі му. Нораа вурзалө, ылө Парма. Пожөмјас куснагөны муөҕыс, бытөкө кевмыгөны кодлыкө, копрагөны.

Малаң кујлө паччөр серөгын. Шочыніка, сөмын рыт-асыв да лун-гөмөс петавлас мөс-dorө, сөгга керкаыг оз петав. Шына-кылө олө, кывзө каңыслыг мојдөмсө. Прөст кадө јенлы кевмыгө, ме-дым јен сетас Љеңинлы куҕ нем да бур шуд. Пыдөҕ мөртчис гөлөмас Љеңинлөн һымыс. Тајө рытө водігөн-һын пырис Анна төт. Пыріг-моз-на һимкоф-пырыг горөдчис:

— Љеңин кулөма, коді-тај сарыдлыг местасө мырфөма... Јентө абу верујтлөма-да, верасө ҕоңнас вөлөм көсјө бырөдны. Јөзидлы быдгама налогјастө пукталөма да ез-кө кув—кок-черјад гүмөд турушка гартны да өзтыны кутісны, коді налогтө оз кут вермыны мынтыны.

дојміс гөлөмыс Малаңлөн. дыр шемөс сулаліс, һемтор ез велав Анналыг бырөмсө, сөмын кывліс, Љеңин-пө кулөма.

Мөд луннас бара-на—којмөдыг-һын—лашөдө вөлөгтө. Оз ескыгы сылөн сіктса бырөдчөм-вылө.

Бөгкыда пыріс нывбаба велөдыг төдса ordad. Пыріг-мозыс гінјаснас јуаліс сылыг. Гөгөрвоіс нывбаба велөдыгды сылыг могсө. Нөм шутөг јашщікыс перјіс да гетіс Малаңлы Љеңиныдлыг портретсө.

— Тајө-і ем Љеңиныд.

— Кувгөма, мыјтөм ескө буртор ештис-на вөчны ужалыг јөзлы,—гінвасорөн шуыштис Малаң наставһичалыг дыр кывзөм-бөрын.

Сук - Парма.

* * *

Кор мувыв төвга-код-на чорыд
 Оз гажөд гінтө ывла сер,—
 О, кущөм дона тувсов ҕоріҕ,
 Веж ҕоріҕ томиһік да нер.
 Мі адҕам кельдыһік корјыг
 Сук лапта тувсов гажа сад,
 Мі ставным выл петасөс dorјыг,—
 Med, giam, волас гожја кад!

Момі комсомоллөн војеннеј поход.

Тајо бөрја онас Комі комсомол организација чорыда бостчиё војеннеј ужё. Комсомолчјас таво төвбыд војенно-стрелковей кружокјасын төдмалисны војеннеј дела. Сіјё велёдёмсё, төвнас војеннеј теорија төдмалёмсё колё вёлі виçдлыны практика-вылын. Сывёсна комсомол организација шуё нуёдны комсомоллыё војеннеј поход. Поход-кежлё лёёдчёмыё мунёс быд уездын. Сыктывкарын бөрја каднас пöштё быдлун велёдчисны.

* * *

Походё вёлі шуёма петны јуң 12-d лунё. Сек-кежлё локталисны том бојечјас Виçиныё, Јемдиныё да Кулёмдиныё. Сыктывкарса комсомолчјасыё да наыё вёлі лёёдёма Комі комсомоллыё своднеј баталлон. Јуң 12-öd лунё ставыё-нын вёлисны казармаын. Бојетсјаслы сөталисны виңтовкајас, протівотазјас, зырјас да походын колана мукёд војеннеј кёлуј.

Јуң 13-d лунё, асјавывнас савкнётис кымөрјас-костёдыё шондй жүгөр, һебыд бёсерён малыштитё Совпартшкола жоҗын учыё бојетсјасёс. Најё быгтё гёгөрвоисны сылыё чуксаёмсё—ставныё четчалисны. Отё здукён, кыçй колё бојетсјаслы, мыеёисны, лёёдчисны. Кымынкё минут-мыетё вёлисны стројынёё-нын.

Баталлон мунёс краснеј плöщад-вылё. Сенй митинг-парад. Зарнја бй-рёмён çирдалё шондыё виңтовка штыкјас-вылын, куçлентаён сувтёмаёё бојетсјас стројё. Трибуна-вылын Обкомсаң, Обисполкомсаң, Гарнизонсаң да баталлонсаң представителјас. Најё индёны, кушём условјејасын лёё ужавны мйжанлы, кушём мөгјас судалёны комсомол-возын војеннеј уж нуёдём-куçа. Налы воча јуңг-штурма бојетсјас ура горзёмён сөтёны кыв—ковмас-кё, сувтны дорјыны СССР-ёс.

Митинг-бёрын трибуна-воçд том бојетсјас мунёны торжественнеј маршён. Представителјас трибуна-вывсаң којёны ёзтана лозунгјас, воча уна вомыё чорыд ура, сылы отсалёны баталлонса пушка да музыка. Виңтовкаа комсомолчјаслы быдёнлы долыд, најё зумыда тувтчалёмён мунёны трибуна-воçд.

Һедыр-мыетё петим походё, кежим Вильгорт туй-вылё. Куç гезён һужалй комсомоллөн взводјасыё. Јургёмён кылё бојетсјаслөн сёлёмыё, мед-возын гримё музыка. Һеуна кымёртчыштитё, төла-код, мунны абу сөшём жар. Сёмын велавтёгыд сёкыдҗык, кокад јонгё, виңтовкајасыё лйчёны, медеа-нын томҗыкјасёс. Прёјдйтим Вильгорт.

Kod-cyrö кутисны-нын норасны кок-зыртөм-вылө. Сен-жө санитарка. Шойтчанінжасын сійө көрталлө кокжаснысө. Сөмын колтчыны некод оз мөвпав.

— Тажө-өд велавтөгыд,— шуоны аеныс.— Лөзымөзид-кө кајам, „звер“-кодөе лоамөј.

Том јөзлөн һаргөмыд оз овлы. Мунам воҙө.

* * *

Карсаң вөлі воҙжык ыстөма һеыжыд отрад. Сіјө отрадыслы вөлі колө мунны, бөрынтчыны кыз протівниклы. Вылгортые петөм-бөрын воҙө ыстисны головней застава. Налөн мог вөлі, төдмавны-корены һепріјателөс. Упшорө воігөн кажалисны һепріјателөс, разөдчисны чептө. Воҙға отрадјаслөн вөлі һеыжыд лыжөм.

Упшорө сувтім шойтчыны. Сени ыжыд привал да өбөд. Велавтөгыд јона муҙөмаөе бојетсејас. Унаһн чотөны, көмтөгыс ветлөны, кокжаснысө зыртөма-да. Сөмын быдөнлөн чужөмныс серамбана. Унаһн шуғитөны, мукөдыс чукөртчөмаөе-да ыылөны. Упшорса төткөјас вәјөмаөе јөв, колк да гөсөитөдөны (дөрт, дон-вылө) комсомолөч-јасөс.

Ыжыд да сөкыд туж-бөрад ывлавылад зев чөскыда сөјсө. Ödjө кутисны рекмавны бақјас. Öбөд-бөрын кутисны ворсны гудөкјасөн, ыывны, весіг јөктыны. Бығтө најө ез вөвны походын, быдөн-һин вичөдчө воҙө мунны. Том јөзөс сөстөм вөрыс өdjө шойтчөдө, өdjө музсө налыс вөтлө.

— Баталлөн стројса!

Бојетсејас здукөн сувталисны радјасө. Віт мінут-мысөтө вужисны-һин Упшор пос. Лөзымөз мунны вөлі зев сөкыд. Рытја-вылас ставөн музисны. Унжыкыслөн кокжасныс зыртисны, чотіг-тырјі мунөны. Сөмын некод оз көсөјі колтчыны бөрө, кок дојмөмысла піһсө куртчөмөн мунөбы воҙө. Со, Моров прөјдөитім, сөсө өтка керка. Күтім матыстчыны Лөзымө. друг: зым, зым, зым!—кутисны лылыны. Чагтјас разөдчалисны канавајасө, кутисны сөреөн-бөреөн мунны. Міјан головней отрад зураөма һепріјател заставакөд. һепріјателлөн заставаыс маскүрүтчөма-да, тајкө головней отрадсө плөһө бостас. Сөсө һепріјател бөрынтчөс Лөзымө.

Лөзымө пырам музыка шы-улө. Ыжыд і ічөт һетисны паныд баталлөнлы. Быдөн шөмөстөмөе, кыс-пө бара тамында јөзыс, да-өд ставыс пішцалаөе, сөсө музыка грімгө. Политрукјас регыдөн виставлөны јөзыслы, мыјла пішцала јөзыс лөктисны.

Лөзымын шойтчөг. Ödjө разөдчалам воҙыв лөсөдөм патөра-јасө. Сөмын воҙ-на-да оз узы, быдөн асыс деласө лөсөдө. Унаһн котөртөны санпунктө көртавны кокжаснысө. Лөзым ловчыс: быд керкаың, быд бокын довјалөны вөж јунг-штурма бојөтөјас.

* * *

Главней штабын шөщ санпункт. Зев унаһн сетчө волисны кок-јаснысө көртавны. Поход-чөжөн ставыс волөма морт 300-кымын.

Сөмын походеыс пöштi некод ез колтчы, кык мортöс сөмын бергöдiсны. Мукöдсö врачыс щöктiс бергöдчыны, а најö шуöны: „ми бергöдчöм-вылö походас ет петöј.“

Горөн-нын водалисны уэны. Сөмын главней штабын да походса газет редактсияын бијаё. Сени леэöны медвоэза номер газет. Коди лёёдалö гижöдјасё, коди рiсујтчö, коди химическеј чернылаөн гижö оригинал шафiрографөн леэöм-вылö. Асја-вывнас газет леэыс-јасёс личкiс унмыс.

Тани колö пасјыштны кыв-мöд походса газет-јывыс. Походын ас газетыд вöли зев колана-тор. Бојетсјас петöмсö сылыс оз вермыны видчысны. Сетчö гижöны походын лöмторјас-јылыс (локсö i бурсö), жеңыдiка—походса морјас-јылыс да с. в.. Сетчö-жö рiсујтöны карикатурајас. Газет петöм-бöрын, виэöдан-да, быд öшиң-улын чукöртчöмаё кымынкö бојетс да лыдööны газетсö. Сени-жö мукöдыс гижöны заметкајас. Ставсö вит лунөн вöли леэöма ноль номер. Походса газет асыс нiмсö вештiс, сiјö кужiс чукöртны ас-тöгöрыс лыдöые-јасёс да гижые-јасёс.

Јул 14 д лунö, 6 час асылын став бојетсыс-нын бара вöлисны кок-јылынö. Свјачiстјас лёёдалöны быдлаö телефон, бојетсјас мысööны-пастасöны, командiрјас видлалöны асыныс частјассö, редактсия ештöдö газет леэöм. Лёёдчам мунны воэö.

Противник мунiс Пажгалаң. Луншöр-бöрын петiсны-i мукöд частјасыс (мöд-жыңыс). Зерö. Тујыс век-öтарö најтмö. Мунны нi-лөг, сöкыджык. Колi Пажга, воiм Гарјаö. Сени непријательлыс кымынкö мортöс боетöмаё пленö. Мунамöј нөжжöник, сувталöмөн, видчысам, мыј јуöртас разведка. Гарја Чојјывсаң кутiсны мунны туж-бокса канавајасöд. Ставныс лёёдчöмаё паныдасны непријательлы. Öтi взвод торјöдöны Разгортö, боксаңыс непријател-вылö мунны. Бжыд выныс мунö туж-пöлöныс Жуöд сiктлаң.

Разведчикјас јуöртiсны, непријател-пö Сөп-ју-сајын, сетчö-пö сувтöма. Жуöдö вотöз частјас кутiсны паскöдчавны. Разгортсаң летчiс взвод да паскöдчiс виэјас-вылö. Сiјö кутiс мунны Öнö-Опон мелнычалаң. Фронтыс верст-паста лöi. Кiсöб сöд зер. Виэјасыс васöдöе, мукöдлатыс ваыс пiэсöзүд калö. Сөмын бојетсјасёс зерыд-нi, ваыд оз кут. Најö котöртöны воэö, водласны-да—бара. Со, шујга-вывсаңыс Разгортсаң локтыс взводсö кутiс лыјлыны непријател. Сылы воча залпөн-залп кутiсны леэавны наступајтыејас. Блын шујга-вылын јуöртiс пушка, сесса дорыв кутiс еöласны. Сiјö ловчöдiс бојетсјасёс, пыбытiс воэö. Налы воча кылö пулеметјаслөн саргöм да виэтовкајаслөн дорыв гымгöм. Быд-помын пуркјалö щын. Лысёмыс öтлаагiс öтi шыö.

— Урра!—јурöптiс зера сынöдын. Уекöдчiсны бојетсјас воэö, мöдарсаңыс паныд—гудрагiсны öтiлаö, быдөн бытгö скöрöе, чу-жöмјасыныс збылöе, руалö зерсаңыс да пöеалöмысла. Мукöдыс мöда-мöдныскöд видчöны: öтiладорыс шуöны „ми верми“; мöдарыс—

„мі вермім“. Серт, велодчан бојад некущом вермом абу. Сені сөмын вермасны лоны нелучкіјас да бурторјас.

Недыр-мыечи ставыс чукортцісны жуод-помө. Сыліг-тырји мөдісны бөр. Өті керка-дінын вөчісны неыжыд мітінг. Баталлонын командір (штабын нащальнік) Серегін јорт віставліс, кущом нелучкіјас да бурторјас вөлісны тајө бојас. Медса јона сіјө індіс кынтор-вылө: өті-кө — наступайтејасыс нөжјө паскөдцісны бојсө нуөдөм-вылө; мөд-кө — непріјателыс ез ускөдчі контратакаө, адзөма местатө-да, оз лыт сетыс петнысө. Серт, індаліс-і бурторјас-вылө.

Мітінг-бөрын бөр Лөзымө. Бојетсјас ескө музөмаөс ставныс-да, сөмын налы нінөм — сылөны да шүчөтөны. Сылөны чорыда, гораа, сөдөмсаңыс. Јіжөма-нын јажөзыс зерыс, пемдө-нын, сөмын вугравны оз пощ — колө воэө мунны, Лөзымө. Сені өбөд, шөјтчөг, шоныд патөра. Чөскыда сөөм-бөрын музөм бојетсјас нөжјөнік лаңталісны.

* * *

Аскінас бара шөјтчөг, гажа серам, сылөм, јөктөм. Лыдөоны мөд номер походнеј гащетлыс, весалөны віңтовкајас, лөсөдчөны бөр летчыны Карлаң. Өбөд-бөрын петім тујө. Бојетсјас өні мунөны збојжыка, озжык норасны кок зыртөм-вылө, музөмыс ещажык — велалісны-нын. Мукөдыс шүөны, өні-пө көщ кытчөз мунам. Өні өд-јөжык сөдө мунөмыс, кокныжык. Воэвылө бара ыстөма непріјателөс. Частјас мунөны бојевеј походөн: воэын да бөкјасын заставајас, воэынжык налөн разведкајас. Головнеј отрадкөд јітчөм-куща, тујөдыс кык верст-куща-кымын кысө тельпон провод. Тельпоністјас, неуна муныштөм-бөрын, дорвыв вклучајтөны тельпонсө.

Вылгорт мелныча-дінө војігөн јүөртцісны непріјател-јылыс. Сывөсна вөр-сајын (мед оз кащав непріјателыс) вөчісны шөјтчөг. Секкөсті головнеј отрад кутіс буржыка төдмавны непріјател-јывыс. Бара јүөртцісны, мыј непріјател бөрынтчөма. Мөдөдчөм воэө. Вылгортө пырігөн зкөз-нын пемдіс. Пырны лоі зев гусөн. Вічкодорас војігөн-на кывны кутіс лыјеөм міјан воэывса отрадјаслөн да непріјателлөн. Ставыс паскөдцісны бој нуөдөм-вылө. Сөмын регыд лоі бөр чукортны јөсө, непріјателыс походнеј заставасө пленө бөстөма-да.

Вылгортын војса шөјтчөг. Аскінас шүісны лунтыр овны сені. Редакціја бара гащет леэө. Вөчөны партсобрание да комсомол собрание, нуөдөны політчас. Вылгортса школа өградаын да садјын лунтыр зев гажаа бојетсјас сылөны, мөдлаын гащет лыдөоны, којмөдлаын јөктөны. Со, өтілаө чукөртчөмаөс кыщө. Гудөкасыс орлытөг јірө „Русскую“. Ісаков јорт јөктө, быдсама „крукјастө“ вөчалө, серамсө петкөдлө бојетсјаслыс. Сы-шөрө-воэө бурещ шөндіа, гажа, сөдөмыд щөңц нөмкодасө.

Рытнас гажа рыт. Тыріс јөзөн школа өграда. Локтісны шөщ Вьлгортса том јөз, мужікјас, весіг пөрыс нывбабајас. Њеыжыд докладјас-бөрын, ылөм, висталөм, шуткајас вөчөм, јөктөм. Программасө ескө өтї здукөн-ї пөжалісны-да, номерјасыс зев гажаөс да лөсыдөс лоісны. Быд висталөм-бөрын, лїбө ылөм-бөрын јүргөны аплодіментјас да паскыд серам. Конферансееаліс Казаков јорт. Сїјө аслас шмонїтөмөн став публікасө, кыз шуасны, бөстїс ас кіас.

— Јона-жө гажа вөлі,— шуөны вьлгортса војтыр.— Мед ескө шөкыджыка тащөмыд лөб. Сенї-ї гажа рытыд, сетчө-жө-ї кїно перөдвїжкаыд воөма, сөсса музыкаыд ворсө.

Гажа рыт-бөрын луг-вылын јөктөм. Друг команда: „стройся!“ Ставыс сувталісны стројө. Јүрөптїс музыка. Тајө областувса елот-вывсаң шоңерјас локтөмаөс чолөмавны комсомол баталлонөс. Висталісны: Серегін јорт, елотсаң— Полїтов, баталлонсаң вочакыв— Сеңуков. Сы-бөрын казармајасө уыны.

* * *

Аскїнас карө. Мөд рота да артвзвод колтчісны-на. Налы лоас бөстны Сыктывкар. Возын муньејаслы лоас карын оборона нуөдны. Сыктывкарө воөм-бөрын, час-мысгї ставыс-нїн вөлі лөсөдөма оборона-кежлө. Пулеметјас местајас-вылө индалөма, отдөленьнејасөс зөбөма, лөсөдөма наблүдајтан пунктјас. Быд улч вөлі бөстөма пулемет бї-улө, быд пөлөсын, быд өграда-бокын жујвїзө бојеч. Ортсысаңыс нїнөм он аңы, бытө өтї вїңтовкаа морт абу.

Регыд јүөртїсны непрїјател локтөм-јылыс. Сїјө век матыетчө, локтө кар-вылө. Галанчасаң јүөртөны штабө кытысаңжык јонжыка сїјө локтө, кытчө унжык вынсө чукөртө. Штабсаң быд взводө котралөны евазнейјас, висталөны прїказјас командїрјаслы. Непрїјател пыріс-нїн улчјасө: Пролетарскејөд, Трудөвөјед, Коммунистїческејөд, Робочөјөд— быдлатї кысөны вїңтовкаа јөз. Непрїјателлөн пушкаыс лыјлө обороналымы укрепленнејасөс да наблүдајтан пунктјасө. Пулеметјас кутїсны саргыны, вїңтовкајас-гымгыны. Ставыс бара өтлаасїс өтї горө. Непрїјател Сөветскеј улчанын-нїн. Мунө чорыда воча лыјөм. Кар вїчысјас нөжжөнык кутїсны бөрынчыны. Наступајтысјас јөрјасөд, өградајасөд пырөны мышкас. Быд пөлөсаң кошыштө лыјөм. Артилерїја карса сад-боксаң-нїн кырсө Народнеј площадьсө. Вїзөдысјас ставыс петїсны туж-вылө, некытї мунны, сөрт, најө јона торкісны кужөмөн бој нуөдөмлы— бојетсјаслы вөлі некытї муннысө.

Недыр-мысгї став частјасыс өтлаасїсны Народнеј площадь-вылө, сетысаң музыкаөн мунөны Краснеј площадьсө мїчїнг-парад-вылө. Бој ештїс, поход помагїс. Бојетсјаслы нїмкод. Најө нөшта гораа ылөны, нөшта зумыда тувтчалөны. Чужөмјасныс быдөнлөн өзјөны, быдөнлы гажа. Тајө мунөны том јөз, кодјаслөн морөсыс долалө олөмөн, кодјаслөн вїрыс ворсө тувсов шондїөн, кодјас, ковмас-кө, мед-возын петасны дорјыны СССР-өс.

* * *

— Баталлон, смірно!—Кылö Трібуна-вывсаң Герегін јортлөн команда.

— Мед еекö практика-вылын петкөдлыны комсомоллые военнеј уждö, велөдчөмсö, мед еекö јөздöны крестана-возын СССР-өс дорјан мојассö—вөлі вөчöма комсомол баталлонлые военнеј поход,—висталö баталлонса командјр Герегін јорт.—Комсомол кужис ассыс мојассö пöртны олөмö тајö походас. дорөм комсомолечјас походö мунигас унжыкыс зыртисны кокјассö—најö ез норасны сы-вылö, ез бергөдчыны гортаныс. Петкөдлан бојјас-дырјі најö кужöны вөлі аснысö кутны. Комсомол баталлон тајö походас чорыда вынеалис. Öнi-кö менö щөктасны мунны врагјаскөд косасны тајö баталлонныскөд—ме һинөм шутөг муна. Чајта, мыј том бојетсјас кужасны аснысö дорјыны, кужасны војутны. Ферт, вөлісны-і һелучкіторјас, код-куза ми накөд сорһитим-һин, дај вожд-на кутам сорһитны, сөмын төдчө, мыј том бојетсјас өдјö вермөны бостны военнеј деласö јурас, өдјö гөгөрвоөны мыј колö вөчны бој-дырјі. Медасö сіјөн најö бурөс, мыј өлөммыс ставсö вөчöны, оз кужны һинөмыс бөрыһтчыны. Налөн лозунгыс: „даешь!“ Ми-чајтам, комі комсомолечјас вожд-на кутасны содтыны военнеј төдөмсö, паскөдны сіјөн том јөз-пөвсö, вескөдлыны военнеј кружокјасөн. Тајö уждыс зев ыжыд, сөмын колö повтөг бостчыны—секи ми венам өк-кыдсö.

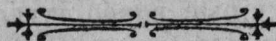
— Мед паскалас военнеј дела велөдөм!

— Мед олас војенизірованнеј комсомол!

Сылы воча виңтовкајасыс чорыд залп да ура горзөм. Сесса пионерјаслөн миңинг. Миңинг-бөрын трибуна-вожд орлытөм гезјөн мунöны пионер колоннајас, на-бөрын зумыд стрөјөн том бојечјас. Музыка горсö марш; трибуна-вывсаң організатсјајасыс представителјас којöны өлөм өздана лозунгјас; сылы воча дорыв јургö ура да всегда гөтов. Тиралö муыс том јөз кок улын, кыці тиралöны Ставмувывса капиталистјас том выныс. Ковмас-кө, ужалыс том јөз ыжыд гыөн лептысасны капитализм јур-вестö, чорыда ызгөмөн путкылтасны сіјөс да тыртасны, гуаласны помөз. Таці гижö олөмыс быд ужалыс өлөмö.

Миңинг-парад пөмасис. Бојетсјас казармаынөс. Аскинас сдајтöны дружјө, сесса гортаныс. Педтехникум өградаын тырыс жубны јөз—весалöны виңтовкајас лөөдалöны мукөд көлуј. Нөшта-на лоас учыны казармаын. Взводјасын һөдалöны сорһјас поход-јылыс.—Мыј сетис походыс.

Сесса разөдчöны. Комсомоллөн военнеј поход помасис... Сөмын ез-на қикөз. Ми төдам: „көсјан-кө овны мирөн—лөөдчы војна-кежлö“—тајөс ог вунөдөј.

КРИТИКА

Сан-Антус.

Комі історія да Комі література.

Тажо проблемаыс, ферт, зев ыжыд. Ме ог вермы пыдöсöзыс „гумовтны“. Поэо уна, да-і дыр ты-жылыс сорнйтны. Ме көсја сөмын матыстчыны проблема-бердас да сійөс сувтöдны КАПП-са шленјас-возын.

Унаыг кывлан гижыгјаслыс, оз-пö сур сурöсыс гижнысö. Историја уна вермас сетны. Мед коргны да богтны сурöссö аслад гижöдлы историјаыс, тыдалö, колö велöдны исторјасö. Тани-жö милу-кагам мöд проблемакöд: гижыгјаслы велöдчыны, ас-вылас ужавны колöмкöд. Вöд оз ков вунöдны, кымын јона велöдчöма гижыг, кымын вылынжык сулалö сылөн интеллектыс, сымын паскыджыка (да-і жужыджыка) сы-возын сувтö олöмыс, сымын јонөг лоöны сылөн мөвпалан „пружинајасыс“, сымын озыр да паскыд, поэö-кө сјз шуны, лоö мөвпалан тсарствоыс... Велöдчöм морт-возын помга воггöны вылыс-выль „пелöсјас“ олöмын, адзö вылыс-выль увлекај-тыг проблемајас, öти кывјөн-кө—сјјö пыр адзö да чукöртö озыр материал аслыс гижны.

Мöдарö, оз-кө гижыс велöдчы (кыз ме шуј: ас-вылас ужав), сјјö назөн „быдмö“, регыд бырö „порокыс“, регыд заводитö тапикасны öти інын, оз вермы літературалы сетны выль да буртор. Поэо ескö вöлі сетны зев уна прімер-да, сөмын тајö ставыслы гö-гөрвоана.

Мöд-кө, колö кужны-öд-і гижны историја темајас-вылас. На-вылын јонжыка колö пукавны. Тани мöд-гикаса ужыс гижыглөн. А мјјан гижыгјас, ме думыс, кор матыстчöны историја-бердö, унаыс оз кужны исторјасö да літературасö „јітны“, оз кужны бура тајö тема-вылас гижны.

Кожмöд-кө, медвоз, колö öти кывјö вони вот мыј-жылыс: гашкө оз-і ков важ олөм-јывгыс гижны-да? Важ олөмтö петкөдлөмыд-öд исторјјалөн уж? Гашкө літературалы нінөм-і нырсö сујны сетчö, кытчö оз ков? А колö-кө, мыј колö відчыгны художества літератураһаң?

Ме таһаң (бөрһаңыс)-і заводита. Медвоз-кө бокö кольлыны теорјјаа сорнисö да вјзöдлыны ыжыд культураа јöz література быд-мөм-вылö, мј адһам со-мыј: быд літератураын ем зев уна да зев

бур гижөдјас історіја темајас-вылө. Унжык гырыгжык гіжыгјасыс мірөвөј літератураын вөлісны щөщ зев бура історіја төдыгјас да зев унатор гіжлісны важ олөм-јылыг. Сещөмөг: Шекспір (пөштї став гижөдыс важ (кольөм) олөм-јылыг); Шильер (вөлі щөщ історіјаыс профессор өтї-кадө. Медвоңын сулалөны: „Разбойники“, „смерть Валенштейна“, „Орленская дева“ да мукөд); Гјоте („Егмонт“, „Римские эллегии“ да мукөд); Толстој (шуам, „Война и мир“); Пушкин („Борис Годунов“, „Капитанская дочка“ да мукөд).

Быд літератураын гырыгжык історіјаса лоөмјас пыр гіжыгјасөс ас-бердас кыскісны, вдохновлајтисны гіжны. Історіјаса лоөмјас-јылыг гіжигөн, өніөң, јонжыка „вөтлыгисны“ історіјаса „геројјас-лыг“ образсө петкөдлөм-бөрсө. Міјан сөвета олөмын, ферт, ещажык кутасны гіжны „геројјас“-јылыг. Пролетаріат ідеологіја-ног гіжыглы, медвоң колө петкөдлыны художествоа формаөн сек-кадга јөзлыг олөмсө.

Поңө-ө шуны, һөтї-пө оз ков „геројјасөс“ петкөдлыны? Ме думыг—оз! „Геројјассө-өд петкөдө ас-воңас ачыс олөмыс. Налыг олөмсө петкөдлөмас отсалө гөгөрвоны-і секга олөмсө. „Герој“ олөм вежлагөмыг художествоа літератураын адңан щөщ-і став олөм вежлагөмсө. Історіјаса герој—важга, історіјаса „тїп“.

Быд історіја эпохаө вөлі ас-нога олөм, ас-нога јөзјасөн, ас-нога колөмјасөн да мөвпјасөн.

Танї ковмас һеуна бөрыңтчывлыны... Літератураын век петкөдлөны „тїп“. Көт ескө быд морт мыјөнкө да торјалө мөд мортыг, сөмын быд історіјаса кадө, век адңам кущөмкө ыжыдалыг („господствующей“) ідеологіја.

Унаыг шуөны, шуам, XVIII немга јөз сїң-пө вөлі вїңөдөны. Сөмын быд ыжыдалыг ідеологіја-пыщкын пыр (век вөлі „наперво“ өніөң) ем мукөд-сікаса ідеологіја, торја классјаслөн ідеологіја. Ве-гітө торја класса ідеологіјаөс унаыг оз поң шуны қик өтїөн, „торјавтөм“ өткөдөн. Богтөј ті капіталїст классөс. На-пїын ем фабрикантјас, вузагыгјас, банкірјас. Ставыслөн өтї капіталїст ідеологіја. Сөмын өтщөщ емөс-і торјалан ідеологіјас: фабрикантјаслөн ідеологіјаыс һеуна торјалө банкірјас ідеологіјаыс. Сегга емөс-на нөшта „шөрө вошөм-јөз“, классјас-костса јөз: інтеллегентсіја, крөгтана да мукөд. Класс абу өтї морта. Быд классө пырө уна сурс мїлљон јөз. Сөмын пыр на-пїын емөс торјја мортјас, кодјас „јогжыка“, сїнмад шыбытчана петкөдлөны аслас олөмнас став классыслыг олөмсө кодкө-бокгаң. Најөс-і поңө шуны „тїпөн“. Гіжыг пыр најөс бөрјө петкөдлыны аслас гижөдын. (Ферт, гижөдса „тїп-өс“ һекор оз поң адңыны қик сещөмөн өлөмыг. Гіжыг ас-ногыс „мөлөдө“ да петкөдлө һеуна вежемөнжык...)—тащөм вужјыс „тїплөн“.

Бергөдчам воңга горңїас. Ставыс-кө менам вїгталөм-сертї, ферт, гөгөрвоана щөщ-і зев ыжыд колана луныс історіјаса „тїп-јас“ (геројјас) петкөдлөмлөн. Секї міјан сїн-воңын сувтө важ олө-

мыс художествоа формаын. Секи ми исторіяса „тїпјас“-вылас вермам велөдны важ олөмсө, јөзлыг олан-ногсө, колөмјас вежласөмсө.

Сөмын література некор оз вермы лоны исторіјаөн. Оз поң өтї-мөднас өтї-мөдсө тупкыны. Налөн ас-сама могјасыс. Кыкнаны ас-ногыс петкөдлөны важ олөмсө. Исторія тема-вылө художествоа гїжөд мед векжык вөлі научнеј, пыкгө наука выводјас-вылө. Ферт, літератураын поңо сетны-ї сещөм серпасјас, сїң петкөдлыны олөм, кодөс оз поң исторіјаын. Исторія век пыкгө факјас да наука законјас-вылө. Шуам фактыс абу кушөмкө лоөм-јылыг „чајтны“ исторіјаын, кушөмкө „выводјас“ вөчны, секи исторіјалы лоөвомсө тупкөмөн овны... А літератураын поңо петкөдлыны мукөдырјыс весігтө бура төдтөмторјас.

Сїң-кө, көң ескө художествоа гїжөд пыр пыкгө исторія „выводјас“-вылө, сөмын сїјө вермас лоны-ї не научнејөн. (Унжыкыгсө сїң-ї овлө: література абу „стөч“ научнеј.

„Вермас“ ме шуа со-мыла: літературалөн ем нөшта содтас, мукөд могјас олом петкөдлөм кынзі—петкөдлыны художествоа формаөн, образјасөн (а „образыд“ абу зев научнеј-тор: өтї образ уна јурын „сувтө“ уна „чужөмөн.“). Полиг-тырјї поңо шуны: художествоа формаөн петкөдлөмыс медга ыжыд уж гїжыглөн. Сөгга-өд-ї ачыс техникаыс гїжїгөн унаыг „мырдөналө“ бөрынтычыны „стөч“—лунгыс: секи лоө олөм петкөдлөмсө улөжык леңны художество колөмјассыг.

Сувтөдны-ко аг-воңад қоңнас проблемасө, јуавны, мыјөн торјалө исторіческеј художествоа література, исторіческеј літератураыг (мөд-ног: мыјөн торјалө література исторіјаыг), колө шуны: исторіјалы абу некушөм делө, кыңжык олө торја морт, кушөм сылөн колөмјас, мөвпјас—исторіјаөс интересујтө став јөзыс зоңнас, исторія велөдө сылыг законјассө. Художествоа література сөмын пыкгө исторія законјас-вылө, мед буржыка гөгөрвоны секга олөмсө, мед буржыка петкөдлыны торја мортјаслыг олөмсө; художествоа література оз вермы петкөдлыны қоңнас став олөмсө, көң ескө-ї јона отсалө секга олөмсө төдмавны-да.

Ме војдөр каңтыштлі, мїса, исторія тема-вылө колө кужны гїжны художествоа гїжөдјас; мїса, танї мөд-сама ужыс гїжыглөн. Мыјла? Танї мөд-гїкас материалыс, лоөмјасыс, кодјасөс гїжыг ас-ногыс „сывдө“ да кїгтө художествоа формаө. Кор гїжан өніјага олөм-јылыг, ставыс тенад гїн-воңад, верман ачыд „малавны“ аггыд бөр-јөм тїпјастө. Қїк мөд, кор те гїжан исторія тема-вылө. Секи лоөм-јасыс—адзывтөмөс, төдсаөг сөмын нїрајас вїсталөм-гертї.

Художествоа літератураын еща мїча гїжны, сетны бур мөвп-јас, колө-на нөшта лоны бур конструкторөн, колө кужөмөн олөмгыс богтны кушөмкө лоөм, олөмтор да вөчны форманас қоң олөмө, ставсө бура „көртавны“. Мукөдыс, тыдалө, чајтө, кор-пө гїжан исторія тема-вылө, ещажык колө конструктор мастерлуныс. Ме думыг қїк бөрөн. Художествоа література абу исторія. Ме думыг,

аггыд гижөдтө „сінны“ исторія-улө, петкөдлыны гижөдөд олөм му- нөмсө ык исторіяын-герті коркө гашкө колө, сөмын коркө-і оз: вермас ыелоны „историческаја последовательностыс“.

Со-мыјла, кор гижан исторія тема-вылө, лоө бура төдмагны исторія літератураөн, јона мөвпавны секга олөм-јывгыс, јурад ыонас сувтөдны секга олөмсө, јурад бура „нуны“ секга лоөм- јассө.

Өні гөгөрвоанажык лоас, кызі колө матыгтчыны исторія тема- вылө гижөдјас-дінө. Сещөм гижөдјасыс мјан літератураын зев-на еща. Мед ыжыд на-пыг Савінлөн „Бунт“. ме көсја тани щөщ крїтікаавны „Бунтсө“. Өті-кө „Ордым“ редакціја вөлі чуксалө лыдфыгјасөс гижны сы-јылыг. Пөслукман мөртыдлы быт гиж. Мөд- кө, „Бунтсө“ велөдөм, гашкө отсалас гөгөрвоны щөщ менгым, сувтөдөм проблемасө.

* * *

„Бунт“-вылө вөлі-нын Івановичлөн крїтіка. Ме авторыскөд көн- гурө ог өті кывјө во-да, лоө, тыдалө, щөщ казтыштны. Ме думыс Савін, сіз-кө-нын сорытны, буржыка гөгөрвоөма аггыс ужсө Іва- нович-дорыс. Көт ескө Іванович уналаын вескыда гижө (шуам, ку- щөмжык... помкајас вөлісны бунтыслөн, сөмын сіјө оз бура гөгөр- во мыјөн торјалө література исторіяыс. Көт саетеј бура вөлі төдө Савін став-помкасө бунтлыс, весіг-і секи ез вермы сіјө ставсө ін- дыны, ез вермы сетны жужыд анализ, көсјө-кө вөлі колны худо- жныкөн. Исторія, художествоа пјеса формаөн оз поз гижны. Гашкө ескө-і зев бур вөлі художествоа література лептыны наука жуж- даөз, сөмын өні мј огө-на (весігтө гырыс культураа јөз літерату- раын) вермө сещөм гижөдјас корны. Зев ылө воҙө-кө вјөдлыны, гашкө, дырөн-і наукаыс да художествоыс өтлагасны, јитчасны, сө- мын өні талун, наука да література мунөны аслас тујјаснас-на.

Со-мыјла Івановичлөн кывјасыс Савінөс крїтікаалөмыс оз вес- кав пасас. Мөд делө, мј-кө кутам сорытны бунтсө Савін гөгөр- воөм-јылыс. Гижөд-герті мј век вермам адзыны, кызіжык авторыс гөгөрвоө.

Бунтыслөн помкаыс, дерт, уна вөлі, сөмын налөн ставныслөн подулыс вөлі нарфитөм. А нарфитөмыс вөлі мунө вотјас-пыр. Вөр керавны ыескөдны, шуам, кутісны (а тајө гашкө-і мед ыжыд пом- каыс вөлі), сөмын кызі ыескөдісны? Вотјас-пыр, штрапујтөмөн. Со- мыјла, ме думајта, Савін-кө лыддө медга ыжыд помкасө бунтлыс ыжыд вот—сіјө прав. Код-гурө думајтөны, бунт-пө вөлі медвоҙа вокков, медвоҙа заводитлөм комі јөзлөн автономія перјыны. Ме думыс тајө зев ылө ылөга мөвп.

Автономія ідеја чужө буржуазія чужігкөд, а секи ыекущөм бур- жуазія комілөн ез-на вөв (өтка-өтка вузагыс абу-на класс).

Ме думыс „Бунт“ пыщкөсгаыс да ежгаыс бур гижөд. Тани тыдалө, медвоҙа комі літератураын, драма-формаөн петкөдчө уна

јѳза герпасјас. Савин бура петкѳдлѳ динамикѳсѳ бунтлыг: кыѳи мас-салѳн лѳгыс пыр кыптѳ, гыалѳ, кыѳи массаыс заводѳтѳ гѳгѳрвоны мыѳ колѳ керны, кыѳ вермагны, тышкагны нарѳтѳтѳмкѳд. Уна јѳза герпасјас—мед бур герпасјас. Сѳмын емѳс щѳц-ѳ ѳелучкѳјас. Ме на-вылѳ воѳѳ кута индавны.

Медвоѳ, Савин омѳла, ме думыг, секга олѳмсѳ велѳдѳма, да-ѳбу тырмана мѳвпалѳма „Бунтсѳ“ гѳжѳгѳн. Важ олѳм-јылыг-кѳ гѳжан, кѳѳ ѳеуна-а, колѳ петкѳдлыны бытсѳ, нравјассѳ јѳзыслыг. Ѳнѳјага олѳм-јылыг гѳжѳгѳн, гашкѳ, мукѳд-дырјѳс поѳѳ ѳепеткѳдлыны: секѳ-ѳд воѳыв тѳдѳны ѳнѳјага олѳмтѳ. Мѳджык, кор гѳжан важ олѳм-јылыг. ѳѳк ѳнѳмла гѳгѳрбок петкѳдлыны. Колѳ сѳмын ѳткымын сукжык вѳѳн сетны важ олѳмыслы герпас. А „Бунтын“ вегѳг ежгаѳыс ем ѳелучкѳјас. Секѳ комѳ јѳз сѳмлыдсѳ вѳлѳ лыѳѳѳ „урѳн“. Кѳпејканас војна воѳын-на вѳлѳ Кулѳмдѳн-гѳгѳрад пѳрыг јѳз да нывбабаулов оз гѳгѳрвоны, пыр вѳлѳ вужѳдѳны „ур“-вылѳ. Ѳнѳм-ѳ шуны секга кад-јылыг. А „Бунтын“ ставныс швачкѳны, лыѳѳѳны ѳнѳја-ног. Тани важ олѳм герпасыс абу „выѳержѳтѳма“. Шуам, рѳсујтѳ-кѳ художѳк герпас XVIII нем-олѳмыг да сетѳѳ щѳц сујѳ автомобилѳн мунѳм, мыѳ артмас кѳѳ ѳѳк помѳѳыс оз поѳ аналогѳја нуны „урѳн“ „щѳт“ лыѳѳѳмкѳд, сѳмын тајѳ аналогѳјаыс петкѳдлѳ, кыѳжык колѳ петкѳдлыны важ олѳмсѳ.

Кыптѳс-кѳ сорѳи ѳсторѳјаса герпас „выѳержѳттѳм“-јылыг, вѳјѳ воѳѳ та-јылыг сорѳѳтны. Савин-герѳѳ бунт лоѳс ыжыд вот-вѳсна. Сѳѳ. А вотсѳ мыјла ыжыдѳс вѳлѳ пуктѳны? думѳјтанныд Ѳнѳг-Грѳша сѳмсѳ лѳтајтѳма аслыс да сѳјѳн? Ме думыг, унжык сѳмыс, кѳѳ самѳј аслыс щѳц вѳјѳс, пырѳ вѳлѳ уездса нащѳльство ѳептѳ. Нащѳльство ызјѳдѳс Грѳшаѳ лышнеј перјыны налы гѳгѳѳѳеч да пѳдаркѳјас-вылѳ. Подулас-кѳ ставыслѳн вѳлѳ нарѳтѳтѳм уездса нащѳльстволѳн, рѳч госуларстволѳн старѳста-пыр, тајѳ фон-вылын ескѳ-ѳ колѳ петкѳдлыны. А тајѳ кыѳкѳ он бура адѳы, он адѳы вужсѳ. Адѳан сѳмын бытѳтѳ ставгыс мыжа Ѳнѳг-Грѳша, кѳѳ ескѳ сѳјѳ сѳмын быдмѳс тајѳ вужгыс. Колѳ вѳлѳ гѳгѳрвоны: полѳг-тырјѳ нарѳтѳтѳмлы паныд кыпѳдѳѳм ѳ вѳлѳ—бунтыс.

Кѳѳ ескѳ Савин-ѳ гѳжѳ, Ѳнѳг-Грѳшаѳ да Јелѳг-Габѳѳс-пѳ „петкѳдлѳ јѳнжыка гѳнмѳ шыбытѳѳмѳм, медым јѳнжыка тыдалѳс верма-сѳмыс“; кѳѳ ескѳ ѳеунасѳ гашкѳ-ѳ колѳс тѳдѳѳдны најѳс, сѳмын ме думыг авторыс вывты-ѳнѳ воѳѳ јѳткѳма најѳс драма план-вылас. „Бунтын“ Габѳ кѳтыртѳ лѳгсѳ јѳзыслыг Ѳнѳг-Грѳша-вылѳ, ызјѳдѳ паныд сувтны. Ме думыг мѳд-ногжык вѳлѳ. Јѳзыс пѳкѳ воѳсны да агныс сувтѳсны паныд. Сѳмын Габѳѳс бѳрјѳсны „правда“ корсны. Савин-герѳѳ ѳнѳтѳѳѳѳѳѳѳѳ вѳлѳ Габѳ-ордын, ме думыг—јѳз ордас. Шенѳана етѳјѳ сорѳыс:

Јѳз-костын гѳлѳсјас: „Корѳс-кѳ-нѳ, мыјла оз вот?“ „Мы-гама скѳд талун?

Габѳ: „Лаѳтлѳј, другјас! Кывзылѳј: талун скѳдсѳ мѳ чукар-тѳм, ез голова кор!“

Марка: „Тi-кө корынныд, тi-и вiгталөј, вaјö!“

Артмө, быттө јөзыс вегиг нинөм оз-и төдны. Габө быттө јөзсө шыздө. Ме думыг тани Савин абу гөгөрвоома бунтсө. Јөзыс агныс гтија-моз сувтисны паныд. Сөмын сек петисны Габөјас, нырнуөдыгјас, а ез бөрөн.

Зев гөгөрвоана, кор Габө щөктө кывтыдсаөс щөщ кыскыны. Нaјө бокынжык, тыдалө, вөлөм сулалөны. Мөд-ног ез-и вермы лоны. Ас гиктсаыд да рөдвужыдкөд, ферт, көнкө Оңиг-Гриша небыджык вөлі. Көф кущөм ез вөв морт, кущөм полѳика ез ну, век колөны сы-дор олыг јөзыд.

драмаыс сегга описательнеј (та-вөсна вегиг зев гөкыд шуны драмаөн). Историјаса документын-моз, заводитөмгаыс—помагтөзыс ставсө петкөдлө. Буржык вөлі авторыс-кө богтис торја „лечыджык“ герпасјас да најөн петкөдліс бунтсө.

Нөшта өбитор статғанымөс тубырттөз. Медвоzza торјас нинөмла вөлі зик петкөдлыны став „щөтоводствосө“ старөсталыг. Мыјд-та вот, уна-ө недоимка, унаө-нө угө „душа-вылө“ да с. в.. Мыјла? Он-өд историја гиж? Колө вөлі сөмын ылөсас индыны.

Тaјөн позас помавны. Ме, ферт, зев ылын некущөм венчајт-төмыг аслам гижөд-герти. Гашкө-и вензана-торјас емөг. Ме сөмын косји аслам гөгөрвоөм да төдөм-герти отсавны Коми историјаса драма вөчны.

„Трипан-Ваг“.

(Тима-Веһлөн).

„Ми ошкывлам өтка овмөсјасөн олөм, ошкывлам собственногта мөвпам. Олөмыс-кө, ми-гөгөрын ем, ми һекыңи ог вермө леңны іскусствоын, щөщ-і літератураын, ідеалыңирујтны“ собственногта мөвпам...“—ғижө „Ордым“, витөд нумер журналын, аслас медвоңа штаҕаын. Аттө, миға, „ідеальней“—жө, тыдалө, тајө нумерыс,—мөвпышти аслым да понди зев зіла лыҕҕыны. Лыҕҕи, лыҕҕи да-і крукағи... „Трипан-Вагө“. Ег крукағ мистөма гижөм-вөсна, ег, а крукағи „ідеолоғијаас“ „Ордым“ сувтөдө ас-воңас мог: „...мед творчествоын сотсіализм-нога олөмлы коланторсө сувтөдөма вегкыда, петкөдлөма пағкыда... Ми виңөдам гижығыс... матыҕтчас оз...“—пролетаріат ідеолоғијаө,—содта ме. Ме ог төд, кущөм „ідеал“ „Ордым“ адңөма „Трипан-Ваг“ гижөдыс да аслас могјас пуктан лунјасө леңө „прімер“—пыҕҕи. „Трипан Ваг“ гижөдын став „ідеалыс“, став художествоыс (мічлуныс) бергалө да гартчөма ашшөра (собственногта) овмөс лөсөдөмын, ас-вөсна мыргөмын, ас-вөсна кулөмын. Мем шуасны: пыщкөс, везјасыс-пө бур да бура ңилөдчөны да сіјөн бур. Мед ңилөдчөны. Сөмын тащөм „ңилөдчөмјасыд“ абу зев колана өнија кадө, коді „ідеалыңирујтө“ ашшөр ембур овмөс. Богтам сурөссө відлавын. „Трипан-Ваг“—гүсөн, аслыс мырғыс-морт. Гөтырсө-і јөзсө ылөдлө. Гөтырыс јуалө пјасас летчыгөн:

— „Сы-ыжда тужіссө-нө мыј керны бөстін?

— „Черітө нө пуктыштны. Тіјанлы гөһеч ваја,—правдајтчиг-моз шуіс.“

Ез правдајтчиг-моз тајө шу, а пөрјалыштіс гөтырсө. „Правдајтчыны“ морт вермас секі сөмын, кор сіјөс мыјыккө мыждөмаөг да төдөны-нын сылыс мыжсө. Öни-өд гөтырыс мыжсө оз төд вөчіс езна тужіссө бөгтөмнас верөсыс, а сөмын јуалө:

„Сы-ыжда тужіссө-нө мыјла бөстін?“ Медвоңа вөкковған-кө пөрјалан, колө-нын медбөрја вөколөңыс пөрјасны“,—шуласны пөслөвічаөн. Сің-і ем. Катыштас Трипан-Ваг да берегғаныс кодкө јуалө:

— „Кытчө-нө мөдөма Вагөыс?

Вагөлөн кывјыд гөтов пөрјыштныд:

— „Сиз... сумөд кулштіг-моз-таж...—Нужөдыштіс. „Ідеологіяа“ пөрјасан гижөдыд идеологіјатөм гижөмыг-на омөль. Том јөзлы лыд-дөм-бөрас јурас колө: поңө-пө-таж „ас-колан-инад пөрјыштны“, локыс-таж һинөм абу. Со-өд кущөм мөвпгамө вәјөдө тащөм „идеалыд.“ Мi песовтам том јөзлыг вежөрсө омөллаңө, ас колөм-герті мөвпалөмө, пөрјасөмө. Таң оз поң петкөдлыны художествоа гижөд. Мыј-вөсна „Ваг“ катіс сы-ыллаас јөзыг-мортыг гугөнсө? Код-вөсна на мыргіс да сөкыдсө лептіс? Код-вөсна вишкіс: өтувја овмөс-вөсна, уна шыгјалыгјас-вөсна, алі өтувтчөм-вөсна? Ез!. Ез!. Сы-јылыг мi сылыг сөлөм везјасгыс-һи, ежвыв везјасгыс ог аңзөј. Сещөм „идеалыс“ сылөн абу-һи, ез-на вермы лоны: сiја „egoist“—асдор вишкыг-песгыс морт. Мыј-жө сiјө мөвпалө сотчөмтө кыщовтөм-бөрын?

...„Ок, ескө көјдысыд-кө унжык ем татчө—һаңсөдас-жө крег-һаһинтө!..—Ышловчiс Ваг.“

Сылы ез углы дум-вылас мукод гөль-јөзыс. Сылы вөлі колө воңжык ассө „шебрөдны-а“, а јөзыд көт-і „кымөны“—һинөм. Мыј-ла-пө сiјө ыжыд местаыс-вөсна ез мөвпышт: „Ок, ескө артельөнкө тајө ужавны...“ либө: „Ок, ескө артельөнкө локтім мi...“—Сы-јылыг Трипан-Ваг оз-на пуфмы мөвпыштны. Сылы аслыс ставсө колө курыштны:

— „Ок ескө көјдысыд-кө унжык...“

Трипан-Ваглы көт мыј-а, колө вөлі көңны, мед сiја шыгыс мыні, а мукодыс кың мынасны—сылы вегкоф. Алі ставыс өтi-мөдыг гугөн ужалөны? Алі став јөзыс Трипан-Ваг-кофөг? Некекың оз јитчы олөмыскөд: либө шу—зев јона јитчө, сөмын асшөр овмөс те-чөмкөд, өтувја овмөслы паныдалөмөн. Трипан-Ваглөн абу полөм вiгөмыс-һи, һинөм: гуга уж ештөма, поңө кывтны. Вiгөм оз лең-і Ваг кулі... помөль-улө. Код-вөсна кулі? Мыј-вөсна кулі? Мыј сетіс өтувја олан-ноглы коланлунсө—һинөм оз тыдав. „Идеалчiрујтны“ да „донјавны“ тајө гижөдтө, ферт, вөлі јона оз-і ков: тајө „individual“ овмөс ошкөм. Гiжны саммысјаслыг-кө тащөм „идеал“ гижөдтө леңалам том јөзлы идеал-пыддi, а том, саммытөм гижыслыг тащөм гижөдјассө „вешталам“—литература подувсө жугөдам, гiжны бостчысө өлөдам, а саммысө капитализм туй-вылө вегкөдам. Саммыгыс гаммө гiжны да песовтө, а гаммытөмыслөн кужтөмыс-вөсна ас-төдтөгыс песовтчө собственөгта мөвпгамсө ошкыны. „Ордымын“ сувтөдөм могјаскөд тајө һекекың оз јитчы: „...Кутас-кө (гi-жiгыс) сувтны воча пролетаріат идеологіјалы, вогтам ког...“

Кодкөд бара „Ордым“ когсө көсјө вогтыны-а? Кодi омөля гижө? Накөд һинөм когагны наја-і когтөг сетчасны песовтны. А саммыг гижiсјастө сөкыд, тыдалө, песовтныд. Накөд ескө колө когтө вогтыны да.. оз лыгт. Колө-і налы пуктыны „гiжта“, мед ез вогковтны воңө. Налы колө мед том велөдчыг гижiсјассө ез бөрө кыкыны, а воңө. Трипан-Ваг-коф гижөдјаснад мiјан литератураыд

кысгө аслыс полөс, ашшөра овмөслаң кыскана пöлынтчөм (уклон). Тајө пöлынтчөмкөд колө воқсагны кың мыј вермам, кың мыј поңдө. Колө петкөдлыны Ілваныс—„Калым“ серпасөн олөм-чужөмбансө өіктыдлыг, карыдлыг, јөзыдлыг. Художествоа гижөдтө-кө гижам огөј өтї художествоыс раді, огөј олөмсө бөрлаң кыскөм раді, огөј гөлөм везјас орјөдлөм раді гижөј, а гижам художествонас олөм виң мунөмсө, нуөмсө выль олөмлаң колан серпасјассө—збыльсө мічамө-дыштөмөн, локсө вуштыштөмөн,—став өніја вермагөмсө. Збылығы „Ордымлы“ колө воқсагны художество-гижөд мөдарө бергөдысјас-көд, художество гижөд чегјалысјаскөд ңе кывјөн, а ужөн. Вуж-нас колө ңещыштны важ мөвпгамсө гама гижігыслыг да гамтөм гижігыслыг өткода.

Редактсіјагаң. Тајө ставғасө леғам горњи кыпөдөм-могыс. Редактсіја уна торјөн оз во өтї кывјө Пармазонкөд: Тіма-Вең оз ідеалыңрујт Тріпан-Вагөс, сөмын петкөдлө сіјөс, кушөм сіјө ем. Кымын бура мі төдмалам Тріпан-Ваг-коф-дөм крестанатө, сымын кужны кутам најөс аслаң кыскыны.

Редактсіја чуксалө комі література лыффысјасөс гижны та-јылыг асгыныс мөвпјаснысө.

Пармазон.

„Со, колөкө-і, ужав“—җима Квајта-пі віет-вылө.

Ме ог төд, кодкө мөд бостчыліс ез-на кокнід серамбана гижөдөн петкөдлыны поп-факлыг олөм-вылөмсө. Роч літератураын „Безбожык“ журналын да газетын петкөдлөны поп-факлыг пөшти став-сікас ылөдчөмсө. Гижөд серыс „Со, колөкө-і, ужавлөн“ јона матыгөмө „Лапоць“, „Крокофил“ журналјасө гижөмлаң, а медга „Лапоцьлаң“. Квајта-пі медвоғ-на песовтіс тајө помсө да бура-коф еурө-салөмөн. Попыд најан—сіјөс быдөн төдам. Најаныг-өтар најө кужөны олөм-герті лөсөдчыны, јөз-дінө матыгчыны да налыг зөптнысө лічөдыштны. Оз-һын најө релігіја уж сөмын нуөдны, најө щөщ політыкасө релігіја көртөднас гартөны да сізі јөзтө пөмдөдөны:

„...Тырмас мїјан вічкојасын ңывбабајасөс местајасөн увтыртны. Тырмас ңывбабајаслы шүјга-бокын сулавны. Өныгаң ме шуа, коді көні көсјө сулавны, сені сылы-і поңдө,“—проповед помалө өтеч Соломон. Релігіја аңаң, мыј „ыжјас“ омөла пондісны сетчыны шырысө да бостө „агітатсіја“—пыр шырыны. Јөзтө чуксалө: „...Православнејјас!.. Локтө көңа кад, думыштлиј воғвыв урожај-понда... Став көјдысынымөс вежөдны... Тајө вежонсө шуам урожај кыпөдан вежонөн... Сывны...мөлібенјас...“

Куш өтї кывјыд чајтөны еща-да, гижөны лозунјас:

„Јенлы ескысјас, јурбітамөј өтвылыг урожај кыпөдөм-вөсна“.

„Таво-кежлө заданҗе сетөма, вежөдны көјдыс 100% вылө“

„Ңекод ен көңөј вежөдтөм көјдысөн.“

„Мөлітватөг оз кыпты овмөс.“

Мїјан өіктса органїзатсіјајас медгырыг ужјассө нуөны чуң-пырыс. Сы-кості дағ-һаң гојысјас оз уғны—мөлібенјас ғылөны, „урожај содтөны“, „јенлы се-

тöны.“ Поп-факлөн ужыс мiжан өиктjасын оз вермы кусны сетчöз, кытчöз оз гымöд өиктjас-куча трактор, кытчöз сijö оз чуксав крестанабс аслас выль горөн учанiныс. Öни көт jöзыд полöны тракторыд (абу-на-да) „антикристи“ - моз, а мыjөн локтас сijö, сы-бöрга петасны став jöзыс. Мöд-ног-кө шуны, трактор асбердас кыскас, öтувтас өиктса олöм, мырфдас поп-факлыг мед бöрjа грöш вайыжасö—пöрыг нывбабajасöс. Секi „öтеч“ Соломонjас матö воасны, шыблаласны кадилöсö да рiзiсö, мед ескö шыглы ез кувны. Кваjта-пi кужöмөн герпасалöма да петкöдлöма „Со, колöкö-i, ужав“ гижöдын поп-факлыг релiгijа нудöмсö, политика-сорөн гидралöмсö. Öтеч Соломон сывтöг öти сöвет празник оз кол. Кынö колан—зептыд-öд кушмас, кынöмыд нищкасны пондас. Попjас ассыныс „активлунсö“ jонжыка пондiсны петкöдлыны, медга таjö кадö, кор Сöвет правительство да партиjа бостчiсны гырыг ужjасö—өиктса овмöс кыпöдны, коллективjас лöгöдны, гырыг пабрик-заводjас вöчны да с. в.. Попjас тöсöны, мыj таjö гырыг ужjасö вöчöм-бöрас, өиктлөн чужöмыс вежгас. Öиктлөн-кө чужöмыс вежгас, секi чiнö докодыс поп-факлөн. Наjö көсjöны политикаас кöртагöмөн падмöдны правительстволыг да партиjалыг сувтöдöм ужjасö. Iчöтик гижöдөн Кваjта-пi кужöма петкöдлыны релiгijалыг öнijа чужöмбансö. Релiгijа аслас попjас „активөн“ зiлö зугны-падмöдны jöзбс. Релiгijа „активлы“ колö воча дорышөн сувтöдны өиктса активöс—со-кушöм вывöд таjö гижöдыг петö. Чаjтам, Кваjта-пi нöшта-на буржык герпасjас петкöдлас таjö фронт-вылас.

Комі гіжыгјас-пөвсын.

Н. А. П.

Мыј-Јылыг да кызі комі гіжыгјаслы колө гіжны.

Кодыр пондан відлавны комі художествоа література, адқан, мыј уна гіжыгјас-на оз төдны мыј колө гіжнысө, оз кужны бостны гіжанторсө өніја кадгыс. Мыј-Јылыг-нө унжыксө комі гіжыгјасыс гіжөны? Гіжөны уна: кызі муса комі зон радејтө міча комі нылөс; гіжөны војпукөм-Јылыг да сөкыд олөм-Јылыг, сөлөмшог-Јылыг да с. в. Бостам „Ордым“ журналыг (1928 вога 5-d №). Сені гіжөма:

“...Сөлөм мијан гажмылас,
Вірјас өні ворсө-на.
Огө ышмөј важ-вылас...
Вөчлам быдеа торсө-на”

“...Гудөк шыыс кылыштас,
Сөлөм менгым жутыштлас,
Гора гөлөс ғылыштас.
Муса зонмөј кутыштлас...

.....
„Рытын зонкөд сормылан,
Веж луг-вылын окаглан...“
“...Кутчыгөлөны бердыг-бердө,
Окагөны ныв да зон“.

(Біја-өгырлөн „Тувсов рыт“)

Тащөм гіжөдыс уна сурө комі художествоа літератураыг. Менөгөн-кө тащөм гіжөмгыс колө дугдыны, еновтчыны. Колө мөдтор-Јылыг гіжны. Мыј мөдтор-Јывыс гіжнысө—емөг-нын „Ордымын“ статтајас (“Колө сетны пролетариат-нога література,“ „ВКП(б) Обкомлөн Агітпроп—„Ордым“-Јылыг, 5-d №-ын да с.в.). Коміөн гіжыгјаслы да гіжны бостчыгјаслы колө заводитны выль-ногөн гіжны, выль овмөс-Јылыг. Өні куш радејтөмнад да сөлөмшогјаснад ылөзтө ог воөј. Колө гіжны, кызі ужыс мунө сиктјасын, карјасын, кызі сені лептөны овмөссө, кызі мунө озыр да гөл јөз-костын вермагөмыс, кызі мунө колхозјас лөсөдөм, кызі вежгө комілөн олөм-вылөмыс—бытыс.

Меным вермасны шуны, комі художествоа літератураас абу-жө ставыс радејтөм-Јылыг гіжөма. сөрт абу. Бөрја №-јасас „Ордымын“ ем зев бур вистјас да кывбурјас өніја уж-Јылыг. Сөмын быт-Јывыс зев-на еща гіжөны. Быт-Јылыг почө гіжны зев унатор: кызі комі ужалыг јөзыс петөны јен вера-улыг, кызі ськөд верма-

гöны, кыҗи лөгöдöны-лептöны асгыныс овмöснысö, кыҗи нывбаба-
 јас асгыныс ужсö нуöдöны, кыҗи вичко местаö лөгöдалöны школа-
 јас, лыдфыган керкајас. Тащöм гижödjасыд донажыкөг лоасны
 мусукаган гижödjас-доргыд.

Художествоа лытератураыдлы оз сöмын ков протоколырујтны
 куш пастöм олöмсö. Колö виқöдлыны воқö олöм-вылас, гижны колö
 мичаа, мед-ескö лöгыд вöли лыдфынысö. Сегга лытератураыс велö-
 дö, кыҗи колö овны, кыҗи колö лөгöдны олöмсö, сы-вöсна оз поҗ
 мыј-сурö-тö гижны. Быд гижыглы колö тöдны, лыдфыгыд-öд мыј
 гижöны ставсö оз лыдфы. Сижö лыдфö, мыј сылы гөлöм-вылас воö,
 кыҗи буржыка лөгöдны олöмсö. Сиз-кö гижнысö колö сиз, мед ескö
 лыдфыгыс сетыс адқис олöмыслы отсалантор, мед гижöдыс сылы
 отсалö вöли мунны воқö, культуралаң, виль-ноға олöмлаң.

Сегга комі гижыгјас (медгасö гижны бостчыгјас) зильöны гиж-
 ны кывбурјасөн. Тајö абу қик вегкыд. Колö јонжыка бостчыны
 гижны прозаөн. Вигтыд һөти абу локжык кывбургыд, вегиг буржык
 овлö. Том гижыгјаслы колö велöдчыны щöц гижны прозаөн: вигт-
 јас, очеркјас да с. в.. Бостгам-кö роч художествоа лытературатö.
 Сені öни унжыкыс гижöны прозаөн: ыжыд романјас, вигтјас да с.в.

„Ордым“ журналлы колö бостчыны нуöдны том гижыгјассö
 тајö туйöдыс. Важжык гижыгјаслөн та-куҗа налы колö петкөдлыны
 прімер.

Мед ескö гижöмыс лöгыджыка да буржыка артмас, колö бура
 велöдчыны гижнысö, колö лыдфыны комі да роч художествоа лы-
 тература. Мижан гижыгјаслы колö велöдчыны сетыс гижан текныка-
 сö бурмöдны, колö велöдчыны гижнысö Макгim Горкиј да мукöд-
 моз-жö. Сегга емög һигајас „Кыҗи колö гижны вигтјас да кывбур-
 јас“. Сещöм һигајассö колö вужöдны комі кыв-велö да на-куҗа
 пондыны велöдчыны.

Пырыгтöм-пыр Горкиј-һи, һекод ез воны ыжыд гижыгад. Најö
 зев дыр велöдчисны. Уна уж да вын налөн пунктöма асланыс гиж-
 ödjас-вылö. Шуöны, Толстој-пö „Война i Мирсö“ öкмысыс лөгöд-
 лöма да перепишитлöма. Öкмыс-пöv колö мövпыштлыны асланыд
 гижöд-вылын, лөгöдавны сижöс да вöлыгти сетны печатö. Öнија роч
 гижыгјасыд велöдчöны важ гижыгјас-вылыс, текныкасö да гижан-
 ногсö на-вылыс бостöны. Мижан комі гижыгјаслы на-вылыс-жö ко-
 лö велöдчыны.

Коминад гижнытö һöшта-на сöкыд, мижан абу-на гижан теоріја-
 ыс-да. Рочыдлөн быдгама indödjас, лытература-куҗа научней ужјас
 емög. Мижанлы колö бостчыны лөгöдны асгыным indödjас, код-куҗа
 ескö поҗис велöдчыны гижнысö.

Нобдинса Виттор.

Ставроггѣјаса крестѣана гѣжыгѣаслѣн медвогга сѣзд.

Коджас лыдѣыггѣоны крестѣана гѣжыгѣасѣн.

Таво јуѣ 3-8 лунјасѣ Мѣскуаын мунѣ Ставроггѣјаса крестѣана гѣжыгѣаслѣн медвогга сѣзд. Комѣ гѣжыгѣас-котырыг тајѣ сѣзд-вылас ветлѣ ме (мѣјан облагтын крестѣана гѣжыгѣаслѣн оргѣнѣзатсѣја-ыс абу-да, дѣлегатсѣ сѣзд-вылас корѣмаѣг вѣлѣ Обоно-пыр. КАПП правлѣнѣекѣд сѣгласујтѣм-бѣрын ыстѣсны мѣнѣ).

Мѣ, комѣ гѣжыгѣас, котыртчѣм КАПП-ѣ (Коми Ассоциѣя Пролетарских Писателѣй), лыдѣам агнымѣс пролетарскѣј гѣжыгѣасѣн. Унаыг венчывлам вѣлѣ—кодѣс кущѣм гѣжыг-тујѣ пуктыны? Помѣнта, колѣн арын-на јона сорѣнтѣм Чѣсталов Тѣма-Вѣн-јылыг; код-гурѣ вѣлѣ шуѣны: сѣјѣ-пѣ пролетарскѣј гѣжыг, мукѣдыс лыдѣѣоны вѣлѣ сѣјѣс крестѣанскѣј гѣжыгѣн. Мѣјан унжыкыс тајѣ вѣлѣ мѣвпалѣ крестѣанскѣј гѣжыгѣас-јылыг: најѣ-пѣ гѣжѣоны мелко-буржуазнѣј ѣдеологѣја-гамѣн. Вѣсѣг лѣгагѣ вѣлѣ гѣжыгѣыс, шуан-кѣ сѣјѣс крестѣанскѣј гѣжыгѣн. Егкѣ, збылыгсо, ставным мѣ комѣ гѣжыгѣас (ме щѣщ-ѣ), кѣтѣ ѣ котыртчѣмаѣг КАПП-ѣ,—крестѣанскѣј гѣжыгѣас, пролетарѣат ѣдеологѣјаа крестѣанскѣј гѣжыгѣас. Мыјла сѣјѣ? Ѧтѣ-кѣ, мѣјан-костын абу вѣсѣг ѣтѣк робѣчѣј гѣжыг (мѣјан абу пролетарѣат), ставным петѣм крестѣана-пѣвсыг; мѣд-кѣ, став гѣжѣдным мѣјан петкѣдлѣ крестѣана-костса (сѣктса) олѣм: сурѣсјас, образјас (темы, образы) бѣстам крестѣана олѣм-пыщкыг.

Кор ме вѣлѣ Мѣскуаын-на, комѣ јортјаскѣд ѣтѣлаын олѣгѣн (Комѣ представѣтельствѣоын) унаыг код-гурѣ вѣлѣ мѣнѣельтѣны (гаш-кѣ, шмонѣтѣсны, гашкѣ ѣ збылыг ѣронѣјаѣн шуалѣсны) „крестѣанскѣј писѣтельѣн“. Сорѣнѣ-костын вѣлѣ јуаласны мѣнѣым: „кыч те-ногѣн, крестѣанскѣј писѣтель?“ „Сѣјѣ алы абу, крестѣанскѣј писѣтель?“ „Мыј шуан те, крестѣанскѣј писѣтель?“ Тајѣ-нѣн петкѣдлѣ, кущѣма вѣжѣдѣоны мукѣдыс крестѣанскѣј гѣжыгѣас-вылѣ. Сыктывкарѣ воѣм-бѣрын, ме ѣтѣ КАПП-са шлѣнкѣд (важ шлѣнкѣд, образованнѣј морткѣд) сорѣнтѣгѣн шуѣ: мѣ мѣга, крестѣанскѣј гѣжыгѣас,—да сѣјѣ мортыд зѣв сѣрјознѣја шуѣс мѣным: те-пѣ вузасѣмыд Мѣскуаад ВОКП-лы (Все-российское Общество Крестѣянских Писателѣй). дѣерт, тащѣм кыв-јасыс петѣсны вѣмгыс нѣнѣм мѣвпышттѣг, крестѣанскѣј гѣжыгѣаслыг ужтујсѣ (платформасѣ) гѣгѣрвотѣг. Мѣ, мѣга, војдѣр ставным та-ногѣн-жѣ вѣлѣ мѣвпалам крестѣанскѣј гѣжыгѣас-јылыг. дај тсѣнтрын (Мѣскуаын, Ленинградын) тајѣ-жѣ вѣвлѣма. дѣерт, бытѣѣ абу лѣг-

ыд мијанлы, кујим во КАПП-ын олөм-бөрын, крестанскеј гижыгјас-өн шугыны, сөмын збылыгсө мыј ем (действительность)—сijö i ем. Макгim Горкиј (волis сјезд-вылас щöщ) шуic: „действительность есть то, что нам кажется неудобным“. Сiз-жө кажитчө „неудобнө“ i мијанлы, КАПП-ын котыртчөм (пролетарскеј) гижыгјаслы, шугыны крестанскеј гижыгјасөн, көт ескө збылыгсө ми најö i емөг. Та-жылыг мөвпалигөн, ферт, колө пыдөжык виçодлыны да лучки төдмавны крестанскеј гижыгјаслыг ужтујсө. Бостны-кө идеология-бокгаң, ферт, ми пролетарскеј гижыгјасыг огө торјалө: ми—пролетариат идеологияа крестанскеј гижыгјас. Сiз-кө, КАПП-лыг нимсө КОВОКП-вылө вежны гашкө оз i ковмы (дај ме ог i гиж тајө статтасө „вывеска“ вежөм-куза).

Куш крестана олөм-жылыг гижөм-вөсна оз на поç быдөнөс лыдфыны крестанскеј гижыгөн. Крестана торјалөны олөмгамна-ныс: емөг батракјас (сель-көч. пролетариат), гөлјас, шөркөфдемјас да кулакјас. Сiз-кө, оз поç горнитны крестана-жылыг öтув (вообще), крестана литература-жылыг öтув, крестанскеј гижыг-жылыг öтув. Колө щук төдмавны, кущөм крестана-жылыг мунө горни, кущөм крестаналыг интeрeссө дорјө гижыгыс аслас произведение-нас, кодарө кыскө сijö крестанасө. Вескыд (подлинно) крестанскеј гижыгөн колө лыдфыны сещөм гижыгөс, кодлөн классовеј идеологияыс пролетариат-нога, кодi аслас художествоа гижөдјасөн кыскө да воçö жөткaлө крестанскеј массасө: батракјасөс, гөлјасөс да шөркөфдемјасөс, бергөдө налыг мывкыдсө коллектива олөмлаң, социализм-нога овмөс течөмлаң, озырјаскөд да торјөн-торјөн олыгјаскөд (мелко-буржуазный индивидуалистический слой) вермагөмлаң. Крестанскеј гижыг—сиктса олөм-жылыг пролетариат идеологияа гижыг (пролетарский писатель деревни), сылы колө шыбытны крестанскеј идеологиясө,—мөд-ногөн-кө шуны: крестанскеј идеологияа гижыг—абу крестанскеј гижыг.

Крестанскеј художествоа литература торјалө пролетарскеј литературыг оз идеологиянас, а матерјалнас сөмын (теманас, гужетнас, гижан образјаснас). Вермө-оз крестанскеј гижыг аслас произведение-јаслы гурөсјас бостны робочејјас олөмыг, пабрик-завод уж-жылыг? ферт, вермас. Сөмын колө төдны налыг олөмсө, он-кө төд—артмас сөрөм. Сiз-жө i пролетарскеј (робочеј) гижыгјас вермасны гижны крестана (сиктса) олөм-жылыг. Сјезд-вылын вигтавлisны, кыçи мукөд пролетарскеј гижыгјас сөрлөмаөг сиктса олөм-жылыг гижигөн—оз төдны лучкисө, а гижоны. Сijөн медјонасө i торјалөны крестанскеј гижыгјас пролетарскеј гижыгјасыг: кодлы кущөм олөм төдса—сы-жылыг i гижны бура верман, кужан.

Крестанскеј гижыгјас некущөм-ногөн оз öтлаагны сещөм гижыгјаскөд (көт агнысө најö щöщ лыдфöны „крестанскејөн“), кодјас асланыс произведение-јасын нүдөны сиктса буржуазиялыг (ку-

лакјаслыг, озырјаслыг) идеологјасө, кодi паныдалö да лыкалö сoтciализм-нога олöмсö.

Креґтанскеј гiжыгјас ciз-жö бокö вешjöны „попутчiкјасыг“. Öнiја-кадын, кор овмöс мијан Сöвет Сојузын сувтiс-нын кок-жылö да мунö индустриализатciја да гiктса овмöсын коллективизатciја,—лытeратураын оз-нын вермыны лоны „попутчiкјас“. Вермасны лоны лiбö отсагыгјас (сојузникјас), лiбö мешајтыгјас (прöтивникјас),—лiбö „за“, лiбö „прöтив“, којмöд туж абу, сoтciализм течiгөн пукалöмөн да öтарö-мöдарö шатлалöмөн вiдчыгны нiнöм-нын. Сјезд шуiс: „шужаладор“ сулалыг „попутчiкјасöс“ (кодјас матынöгжык креґтанскеј гiжыгјаслы) кыскыны да гiбöдны асланö, отсавны налы петны веккыд туж-вылö. Оз поз тыр креґтанскеј гiжыгөн лыффыны вегiг сещöмјасöс кодјас гiжöны куш креґтанскеј важ олöм-вылöм-жылыг лiбö öти местаын сулалöны, возö оз мунны да оз кыскыны асланыс проiзведеңнејаснас выллаңö. Выл креґтанскеј гiжыгјас петöны гiктјасыг—гелькорјас-пöвсыг, комсомольчјас да велöдчыгјас-пöвсыг. Культураныс налөн улын-на, олöм-вылас вiзöдöмныс (мировоззрение) абу-на помöз бура артмöма. Нaјö психикаын (вешjöрын, мывкыдын) јона-на пукалö креґтанскеј (собственническая) идеологiја. Креґтанскеј гiжыгјасөн веккöдлыг органјас-возын сулалö мог: вужöдны најöс пролетариат идеологiјаа туж-вылö, сöмын гiжан ужгыс налыг оз ков бырöдны креґтанскеј художествоа образјасö, мыјјас-пыр медјона позö влiјажтны креґтана-вылö. Торја бура колö тöждыгныгельско-козајственней робочейјас (батракјас)-пöвсыг петыг гiжыгјас-понда да најöс јонжыка кыскыны креґтанскеј гiжыгјас обществоö, мед вöли јон јадра сылөн.

Медым збыль-вылö шугыны креґтанскеј гiжыгөн, колö тöдны со кушöм кујим тор:

1) пыддi пуктыны öнiја сöветскеј обществолыг класса оласногсö да классовой вермагöмсö;

2) пыддi пуктыны пролетариатлыг креґтанаөн веккöдлöмсö öнiја кадын (буржуазней обществоыг коммунизмö вужiгөн) да отсавны гiктса овмöс бергöдны сoтciализм-нога туж-вылö;

3) художествоа лытeратураын петкöдлыны классовой вермагöмсö да сoтciализм-нога олöм течöмсö; оз вермы лоны нејтральней да класс-вывса iскусство, щöц i лытeратура.

Тащöмөг медгырыг ужтужјасыс креґтанскеј гiжыгјаслөн, щöц i мијан—комi гiжыгјаслөн.

РАПП-ö алы ВОКП-ö?

Кытчö ескö буржык вöли мијанлы, комi гiжыгјаслы, кoтыртчыны—РАПП-ö (кытчö öнi КАПП пырö) алы ВОКП-ö (Ставрогiјаса креґтанскеј гiжыгјас обществоö)? Öти-ногөн-кö, руководство бокгаң, индöдјас-тујдöдјас мијанлы јонжыка сетас ВОКП—тајö органыс мијанлы (пролетариат идеологiјаа креґтанскеј гiжыгјаслы)

медга матын, медга топыда позö ськөд жітчыны-і (менö весіг бөр-
 жісны сьезд-вылын Тсентральней сөветас щöщ шленö,—став шлен-
 ыс 31; кор кутісны бөржныс, ме егкө шулі-жө: міга, ме КАПП-
 ын, да ынём-пö сы-понда,—Тсентральней сөветас генеральней сек-
 ретарыс—Батрак-Іван—РАПП-са шлен-жө). Мөд-ногөн-кө, абу-нын,
 ферт, лөгыд вежны КАПП-сө ВОКП-вылө, дај нуждаыс сы-вылө
 абу: öд ідеологіяыс кыкнаныслөн öті—пролетаріат-нога. Мі сөмын
 1926 воын, возыв воковтім, төдөмөн КАПП-ө котыртчім; төдам
 вөлі: мі—пролетаріат-нога крестанскеј комі гіжыгјас. Тані ыку-
 щөм öшыбка міјан абу. Ферт, асланым гіжан ужнаным мі пондам
 мунны ВОКП-тујөд, сіктса олөм-жылыс гіжны, кыскыны сіјөс сот-
 сіалызм-нога туј-вылө,—шуны-кө, художествоа літератураөн вөчны
 чорыд пос сіктсаы карö -сельск. көзаяствоганы промышленностö.
 Сегга-өд туј-помыс РАПП-лөн көф ВОКП-лөн öті-жө—соціалызм.
 Коркө, кузаны, гіжыгјас оз кутны торжавны пролетарскеј-вылө да
 крестанскеј-вылө, а лөоны ставныс соціалістическеј гіжыгјасөн.

Мөскуаын олігөн ме вөчі ічөтік доклад РАПП-ын. Сені пер-
 вој шуісны: агныд-пö кытчө окобітанныд (РАПП-ө алі ВОКП-ө)—
 сетчө і пырөј. Сегга, кор ме шуі: міга, абу-нын кызкө лөгыд öні
 КАПП-гыс міжанлы вужныс ВОКП-ас, да шуісны: колтчөј-пö сіз-
 кө КАПП-аныд.

Мі, КАПП правленьеса шленјас, сіз-жө шуам: колтчыны ко-
 тыртчан-боксаны важ-моз. Колө егкө вөлі төдны, кызі мөвпалөны
 мукөд комі гіжыгјас? Гіжыштасны, гашкө.

Нобдинса Виттор.

Максім Горкіјос адзылөм.

Ставрогелјаса крестанскеј гижыгас сјезд-вылө ветлігөн меным удайтчис адзывны ыжыд гижыгөс— Олөкгеј Максімович Пешковөс (Максім Горкіјос). Мунтөз-на ме лыдди газетыс, Горкіј-пө воас Мөскуаө јуң 2-д лунө (мијан сјезд воөгө јуң 3-өд лунө), да мөвпышти: мига, ферт, сјјө волас сјезд-вылад, удайтчас адзывны ловја Максім Горкіјос. Мунігөн (Вјаткаын) газетыс төдмасі—Горкіјид воөма Мөскуаө вөзжык, мај 31-өд лунө.

Сјезд воөгөн лунө вјеталісны: Горкіјид-пө оз зев радејт торжественност-јастө-да, сјезд-вылас волас аскі. Аскінас (јуң 4-өд лунө) бара ез волы—ветлөма мөд сјезд-вылө (охрана материнства и младенчества). Мијан сјезд-вылө Горкіј воліс јуң 5-өд лунө, асывозса заседаһне-дырјі.

Локтіс кыккө төдлытөг, вјдчыстөг. Бурещ вөлі мунө өтї доклад-куға (мас-совеј уж-јылыс) вензөм. Горнітө вөлі Ленинградса делегат—Васілјев јорт. друп мыкө шызис сјездыс. Сөгга презідіумө пыріс Горкіјид. Став сјездыс вөчис сылы бура дыр оватсіја (кіјаснаныс делегатјас клопөдісны јона). Мыјөн еша лөһыштисны, предедательствујушшеј—дорогојченко јорт вјеталіс чолөмбыттө Максім Горкіјлы, кызі медвозға ыжыд пролетарскеј гижыгы да СССР-са ЦК шленны. Бара бура дыр кіјасөн клопөдісны делегатјас. Сы-бөрын Васілјев јешщө-на регыдк вјеталіс—помаліс асгыс өрнісө. Горкіј сы-кості мыкө пасјышталіс карандашөн ас-возас кабала-вылө. А фотографјас снімајтөны Горкіјос өгарсаң і мөдарсаң. Лөөгдасны аппаратјаснысө да маһыј (порошок, өзјігас зев јона југзөддө) клопнытасны. Горкіј вјөддлас на-вылө, һеуна шпыңмуныштас да шуас: „Коркө вөт тазі менө і лыјасны зкөз, сізі-і чајтан пыр.“ Сегеј көгтума, вөснідік куз тушаа, чуқырөг чужөма, јөждов куз-коф јурсіа да увлаң кусыһа усјаса. Чужөм-вылас быттө абу-на сешдөм пөрыс—пөзө сетны сізсө ар 45 (өскө 62-өд-вылын-һін). Толькө өмөлік, косһөдінік,—быттө һеважөн-на мортыд вөөма мыјөнкө.

Мыј вјеталіс Горкіј.

Васілјев-бөрын пырыс-пыр-жө кыв сетісны Олөкгеј Максімовичлы. Горнітө сјјө һебыдк кыз гөлөсөн, оз термас,—төдчө, абу оратор. Горнітігас пыр вескыд кінас шеһсө һеуна. Мијанлы Горкіј со мыј вјеталіс:

дона јортјас! Ті ставныд служітанныд література ужлы. Кызі важ мастеровеј сјјө уж-вылас, ме понда өрнітны сы-јылыс-жө—мијан гіжан мастеровеј-јылыс. Тані Васілјев јорт вескыда індіс, колө-пө мијанлы буржыка ужавны асла-ным література кыв-вылын. Колө. Мі өмөла-на ужалам кыв-выланым, мијан гижыгаслөн абу-на быдөнлөн аслыс сама (характерный) кыв, мыј-герті өскө позіс мед торјөдны өтї гижыгөс мөд гижыгыс. А тајө зев колантор. Рочјаслөн ем ыжыд запас јөз-костса өрні-кыв, кытыс һекор бырлытөг пөзө бөстны да лөөгөдны быд гижыгы аслыс-сама література-кыв. Сөмын унаыс мі вывтї јона ылөдчам меставывса өрнікывнас да вөчам гөгөрвөтөм гіжөд. Унаыс лөө кывсө сөгга тор-јөн вјетавны (төдмөдны торја выноскаөн һыга лістбок-уліас). Көді-нө, шуам, тө-дас, кушдөм кыв лөө—сјјө пасталіс „куртамыш“. Мыј-пө і ем сјјө „куртамыш-ыс“,—чөртыс төдө!.. (Кодкө меставывсаһыс шуіс: „Куртамыш“-һым өікт ем). Ме төда, ем өікт „Куртамыш“, да-өд өікттө ас-вылад он пастав... (делегатјас сөрал-һны). Гіжігөн пыр колө бөстны матерјалтө јөз-коста ыланкывјасыс, мојдјасыс,

Челадлы лыдданјас.

Максім Кодањов.

Ҷола јоз, ми том јоз.

(Гыланкыв).

Ҷола јоз, ми том јоз,
Оломö бур коргам.
Лычыд олом, коми јоз, } кыкыг.
Аслыным ми дорам.

Кулаклы, озырлы,
Места сиктын абу.
Важ олом ми тупјам. } кыкыг.
Гажа олом вöчам.

Ужаломön, велöдчөмön
Југыд вöла дорам.

Перыда, öтиктөг } кыкыг.
Клубö ставön пырам.

Вичко вера јур гудралö.
Поплыг огö кывзöј.
Лушщö ми скод-вылö } кыкыг.
Агрономöс корам.

Тöргөвејлы öти грöш,—
Коператив вогтам.

Гöль олыглы кокјыв сувтны } кыкыг.
Касса, отсöг вöчам.

Кокнid, лычыда ми олам,
Агным сöвет бөрјам.
Буржујјас-кö кыпöдчасны, } кыкыг.
Öтитөг ми сувтам.

Топыд киön, винтовкаön,
СССР-öс виңны мунам.

Топыд киön, винтовкаön } кыкыг.
СССР-öс виңны мунам.

Реџина Јурјас.

(Роч-вылыг лөөдiс Спіра-Прокө).

Гожөм. Шондiлетчан-дор... Мі кујим друг—Тіма-Јогор, Јөрш-Мікол да ме мөдөдчiм черi кыјанiнганъ гортө. Јогор пельпом-вылас нуө вугыр шатјас. Мікол блонјөдлө кiас ватыра зөла ведра. Ведраын польскөдчөны чуң-куза јокыш пiјан, а ведра пыдөсын рувјалө пунт-ыжда гыч.

Муртса-на уфiтiм воны војеннеј луг-вылө, друг бырскөбтiс мiјан-дiнө ружјөа салдат.

— Еј, чельа! Сувтөј,—горөдiс салдатыд,—тiјанлы луг-вомөн ветлыны талун оз поз, кыщовтөј јагөдыс.

— Мі быдлун-на татi ветлiм-да. Мыјла-нө талунсө оз поз?—полiг-тырјi јуалi салдатлыг.

— Талун мiјан заңаңе лун. Сiјөн i оз поз...

— Кујим кiлометр ковмас-өд кыщовтны керөсөд...

— Шуөма тiјанлы кыщовтны, кыщовтөј,—скөра-коф шуiс воча салдатыд, ачыс мiјан-вылө оз i вiзөд.

Мөдөдчiм кыщовтны керөстi. Мунiм кiлометр-мында. Вiзөдам, көнi-мыј салдатјасыс велөдчөны. Неылын зев уна јөз чукөртчөмаөг да увлаң өтарө зоргөны. Мі котөрөн јөз-дiнад ырејөдiм да пыдөжык пыщјас-моз сујсам.

Јогор вегкыдвыв өдөбтiс да гащ шәапкыөiс-уөi, кущөмкө да-дө шатјас-јылөдыс тракнiтiс-да.

— Кытчө-нө сујган? Сiн-пөлөс неуна шәпомнад ен гурышт. Мун татыг бокөжык!..

— Öд ачыс нырсө пыдөжык сујө, а мiјанөс вiдө,—мөвпыштiс Јогор да воча горөдчiс:

— Теныд-өмөј сөмын вiзөдныс позө?... Мi-өд абу-жө пайтөм-макарјас.

Јогор да-дө-дiныг вешјыштiс да бара пыдөжык сујө. Мi Мi-колкөд сы-бөрга-жө кысгам.

Керөс-улын салдатјас гыөны-котралөны. Ставныс ружјөаөг. Быдөн пельпом вомөныс шөртөн банка вужөдөма сывјас да болты-кагө өтарө-мөдарө. Öтi салдат котөртас вогков кыч-кымын да шлап водас муас, бытө кодлыкө лыжны вiщкө. Сы-бөрга өтi-дај, мөд-дај котөртасны да вегтас водасны.

Мекөд өртчөн сулалө ыжыд өчкiа да-дө, сiјө Мiкол-ордын олө-ма да төдса-коф меным.

— Кытчө-нө, дафө, котөртөны салдатјасыс?—јуалі ме өчкіа дафөлыс.

— Велөдчөны војујтны. Врагјас-вылө өні угкөдчыны со көсјөны,—шуіс өчкіа дафөйд.

— Врагјасыс оз тыдавы-да?

— Најө естөні,—чуңнас індіс өчкіа,—понөльјас-сајө зөбгөмаөг. Мі врагјассө огө адзылөј. Газјас пондасны лежавны да кывлам сөмын гөлөс шынысө.

— Кушөм газјас-нө? Гырыс-ө?..—јуалі ме чужмөм-пырыс.

— Зельлаа газјас емөг. Коди сы-шөрө вегкалө, сіјө-і пөдө. Газјастө војна-дырјі јона лежалөны.

— Војна-дырјі, шуан, газјаснад јөзөс пөдтөны,—шенза ме жуагіг-моз.—Тані-өд оз поз јөзсө віјавны војнатөгды...

Тані некодөс оз пөдтыны. Гөрдармејечјаслөн прөтивогаз ем. Некушөм газөн прөтивогазнад оз пөдны...

дачаын олыс нывбаба віқөдліс понөльјаслаң бінокльөн да повзөм-пырыс чірөстіс:

— Ој, ој... Зельлаа газјас лежавны көсјөны!..

Бух, бух!—понөльјас-сајыс кыліс. Сынөдас-віж-код кымөр кајны кутіс мугаңыс.

Мед-војдөр сынөдас качөдчіс, сегга нөжјөнік муас летчіс да разалі мі-вестө.

Керөс-улын друг горөдөм-шы кыліс. Гөрдармејечјас сувтісны, пөртчісны картузнысө да котөртіг-моз жураныс мыкө тeryба гујөны, сөмын ме омөла-нын најөс адза, ылыгмісны-да.

дачаын олыс аңлыс корі бінокльсө віқөдлыны.

Муртса-на сін-дорө пукті а, гөрдармејечјасыд ныр-улынос лоіны. Абу, міа, тајө салдатјас,—мөвпышти. Ставныс өткоф гачаөг, шыңеляөг, сапөгаөг, кіјаныс пішщаль чабыртөмаөг. Жураныс јежыд гар-код гујөмаөг.—Јургі-ні, чужөм оз төдчы, сөмын резінаыс зірдалө. Сінјас-пыфди, гөгрөс клзңича југјалө, а морөсаныс жөчбанка болтыкагө.

Віқөдлісны бінокль-пыр Јогор, дај Мікол—кыкнаныс чужмісны.

— Кушөмөг-өд,—шуө Мікол.—Маскајас-нын-кө ваяөмаөг-а?

— Некушөм маскајас абуөг,—богтіс віставлыны мјанлы өчкіјаыд. Гөрдармејечјас прөтивогаз жураныс гујөмаөг: Сецөм чужөм-јас емөг—маскаөн шуөны. Зельлаа сынөдыс куш банка-пыр вермас сөмын пырны, а банкаас налөн шом сөвтөма. Шомыс зельлаа сынөдсө весалө да сіјөн-і салдатјасыд оз пөдны.

— Абу ескана тајө дафө,—шуө Мікол,—мјан шомнад сөмын самөварын ва пузөдөны. Зельлаа сынөдтө шомнад оз поз сөстөм-мөдны.

— Ме-өмөј ылөдла тіјанөс? Төлын-кө пуктан кык өшің-костө шомсө өшіңыд оз вазы, став васө ас-пыщкас шомыд кыскө. Прөтивогаз-пыщкад шомыд сіз-жө став зельласө ас-пыщкас кыскө, сіјон-і мортыд оз кув.

— Потас-кө-нө маскаыс салдатжасыдлөн?—повѣс дачаын олыг нывбабаыд.

— Маскајас потны оз вермыны,—шуө воча өчкијаыд.—Гөрд-армејечјаслы геттөң команѣрјас медвојдөр маскатө відлалоны.

Віж кымөр гыөн-моз му-бердті мөвкјаліг-тырјі матыгмө сал-датјас-дінө. Јона-нын егкө кізорміс сынөдас-да, позө-на гінмөн ві-қөдны. Салдатјас дорвыв газ-пыщті котөртөны воқө, банкајасныс мөс-жыңнан кыв-моз өтарө-мөдарө өвтчөны. Котөртісны да став-ныс саяліны понөлјас-пөвсө.

— Adqad, челаѣ, өті морт ез пөд газ-пыщкад,—вігтавлө өч-кіјаыд.—Со-өд кущөм бур јөзыдлы прөтивогазыд! Ез-кө вөв гөрд-армејечјасыдлөн прөтивогазыд, ставныс егкө места-вылас пөдісны.

Мі кујім друг мөдөдчім гортлаң.

— Сөрө сөмын өчкијаыд,—шуө Мікол.

— Сөрө, шуан?..

да! Кыр-нө прөстеј шом мортөс пөдөмыг вермас віңны. Се-щөм сівөыд ез-на вөвлы дај оз-і ло.

— Кыг-нө те сіјөс, Мікол, кывлің?

— Кыгкө ме кывлі-нын,—төда.

— Бөлбан те, һемтор он төд! Öчкијаыд мијан-дорыг велөд-чөмажык-нын. Сіјө теја-меја-дорыг лучкіжык быдтор төдө,—зев збылыг вігтавлө Јогор.

— Сөрө, сөрө-і ем,—кывсө петкөдлөмөн дөзмөдчө Мікол.

— Јонжыка-кө больгыны кутан да дөзмөдчыны, со теныд! пет-көдлө Јогор кулаксө.—Нөшта-кө кывтө һужөдан, чорыда-і јурад сівдышта, мед кыв ортөңыд лөө.

Мікол оз өвгы, асгыс өтарө долө. Кывсө муртса-на һужөдны көсјө-а, Јогор морөсас-нын кутчыгис сылы.

— Мыј, Мікол, сөрө, алы бызгө өчкијаыд.

— Сөрө, сөрө-і ем!..

Јогор ырыштчіс Міколөс кучкыны пельбокас, а Міколлөн кісіс повчөмысла ведраыс угі да кымыһагис турун-пөвсө. Черіјас кісгис-ны муө да четчавны кутісны. Ставөн угкөдчім черіјассө кутавны.

— Кут, Мікол, менчым јокышөс!—горзө Јогор.

— Јокышнад-і ставнад! Гычсө менгым кут, гычсө!—чірзө Мікол.

Гычыд ез вуграв, четчыштіс гоз-мөдыг да гөптө туп угі, сө-мын бөжнас өвтыштөмсө адчылім.

II.

Гөрдармејечјаслыг прөтивогазөн велөдчөмсө адчылім да быд-лун кујімөн сы-жылыг-і болгам. Јогоркөд ме газјасөн ворсны вегіг бөгті. Мунам вөлі віјјас-вылө, чукөртам гөрдлысјас, чагјас да көгтөр өзтам. Кор быс жаржыка ломјас, чегјалам һывлыс да бі-вылө тырыс шыблалам. Уль лыскыд регыдөн оз өззы, чускіг-тырјі трачөдчө да улјөв-коѣ жежыд щын сөмын пурітө вывлаң.

Агным водам лог-код-инö да видчыгам, дырö мiжанлаң шыныс оз во. Кiйын чорыда кутам пуыг вöчöм пишчал, а морöсаным протiвогаз домалöма. Протiвогазжастö мi агным-жö вöчим. Маскасö вурiм сiтечыг, сiнжас-пыдди рожас вундалiм, а морöсö протiвогаз-пыдди конгерв банкајас öшöдiм.—Со кушöм-и ем протiвогазыд.

Шын-дукыд мыжөн кывны ныраным кутас, Јогор горöдас: Öтi! Мöд!.. Протiвогазјас жураныд сужöј! Пишчалјас кiјаныд бөгтöј!.. Котöртöј вошö!.. Урр-а-а-а!!!

Öдöбтам Јогоркöд да тiвкјалиг-тырјi көгтөр-вылö котöртам, öгырјассö öтарö-мöдарö чужјалам да талјалам, бытö врагјаслыг вынсö чiрсам.

Мiкол мiжанкöд оз ворс. Iчöt кагајасыд-пö ворсöны,—сералö менö да Јогорöс. Протiвогазтö ескö адзылис да оз-жö ескы бур-лунсö сылыг. Мiколлөн сещöм-и гамыс. Сiннас көт адзылас да оз-кö ачыс вöч, оз-и ескы мукöдлыг вiставлöмтö.

Тöвнас мунiм мi Лөнинградö. Мiколлөн багыс ужалö вöли трамвајнеј паркын. Мiкол нуис менö да Јогорöс выль патераö. Пырiм. На-ордын гөстјас пукалöны—кык војеннеј командiр щај жуöны да варовiтöны ас-костаныс. Кomanдiрјасыс Мiкол багылылоöны племењникјас. Мiжанöс пукöдiсны щајтö жуны.

Друг шкапас шарöдчöм кылис, гыжгагы кодкö кутiс чiпсiг-тырјi.

— Кушöма кысајасыд шарöдчöны—серöктiс Мiколлөн багыс Угкöдчим шкапö. Вишöдам—сутугаыг кыöм лечкын рыжеј кыса четчалö.

— Јона-нын пакöгтiтчин да сурiн-жö,—шуö Мiколлөн багыс: чельад, каң вајлöј мöдарыг.

— Енлы-жö, Иван Иванöвич!—шыöдчiс томжык командiрыс,—каңлы сетöм-дорыг, вај, меным кысатö. Сiјöс мi ужавны iндам.

— Выжывмiн-кö те-а, Вагiлеј Петрöвич? Пушка, али пулемет кыскавны кысатö дошдалан?

Кысатö Мiколлөн багыс сетiс. Кomanдiрыд лечнас тöбiс чыш-јанö да мöдöдчiс öзöслаң петны. Мiкол матыгтчiс командiр-дiнö да бытö пöг корöг-кор сiбдiс. Јуасö, мыјла кысаыс налы ков-мöма.

— Мi зельлаа газөн красатö пöдтам, вiсталö мöд командiрыс—Гажов јорт.—Кор кысаыс пöдас газнад, гөрдармејечјас гө-гөрвоасны, кушöм зельлаа газыдлөн выныс.

Мi Јогоркöд мöда-мöд-вылö вишöдлим. Кыкнаннымлы окота лöи вишöдлыны, кызи кутасны газнас кысатö пöдтыны.

Дыр павкöдiс Гажов мiжанöс, оз көсјi кыса пöдтöмтö вишöдны бөгтны мiжанöс. Кушаөн венiм-жö,—шуисны бөгтны мiжанöс щöщ. Пасјiс кабала-вылö асгыс адрессö томжык командiрыс да сетiс Јогорлы.

Аскi-асывнас муртса-на сiннымöс вольпаг-вылын вогтiм, гөлöм-ным сiзи-и јöктö, зев окота кыса пöдтöмтö вишöдлыны.

— Ветлыны абу-нө?—јуалис мијанлыг Микол.

— Ме ас-пайыг ветла-а,—шпынжалө Јогор,—меным зев окота крысалыг пөдөмсө виқөдлыны.

— Ме щөщ Јогоркөд муна, ог колтчы, — зев збылыг ме шыагі.

— А ме бара ог мун. Мунан-да, пөдтасны щөщ мијанөс крысатө-моз-дај. Меным абу-на окота даскык арөсгаңыд кувны,—шуө Микол.

— Јөј-кө те Микол-а? Нөшкөн-көт јурад теныд гымөд, һемторжө он гөгөрво, өтарө аслыд сөран. Ветлам да виқөдлам.

Куғаон вермим-жө Миколөс нуөдны. Пукгөим кујим друг өкмыс нумера трамвајө да қижовтім-муним.

Воим казарма-динө. Öзөс-дорас часөвеј виңтовкаон сулалө. Јуалим газон щынөдчанінсө да индиc сижө мијанлы муна туйсө.

Воим ми кык судта каменней керка-динө. Пос-помас чукөртчө-маөг гөрдармејечјас да протівогазјас видлалөны. Со-і Гажов сулалө, да зев зила виғтавлө мыјкө өтө гөрдармејечлы. Кағалис мијанөс да ас-динаc чукөстис.

Гетисны мијанлы өткоғ выл протівогазјас, протівогазыд виқөдныс прөстөј-і ем.

Богтчим ми велөдчыны маскатө јурө сујны. Протівогазыг пыдөс роғсө вогтім да пөлыштим буссө. Здук-мығти кышалим јурө, јурным тупкыгис реңинаон да лопавны гөкыджык сынөдыс лоі.

Менам маска өчкијасөј руалис да һемтор ез кут тыдавны, көт гинтө тојышт.

Микол маскасө абу-і сујөма јурас, гинсө сувтөдөма да мијан-вылө виқөдө. Јогор геравны кутис Миколөс:

— Пөдөмыг повғин, алі мыј?..

Микол сөмын пигасө Јогорлы петкөдліс да маскасө полиг-тырји јурас кышалис.

Муртса-на удитис јурас маскатө сујны-а, друг локыг һещыш-тис бөр да ош-моз мурөстис.

— Јөјмін алі мыјнө те, Микол? Косалан маскасө!—горөдим Јогоркөд.

— Лопавны һинөмөн... Муртса ег пөд...

Гөрдармејечјас богтисны маскасө Миколлыг.

— Сөрт, тағтө лопавныд он вермы. Банка пыдөссыс роғсө абу вогтөма-да, сынөдыс оз пыр.

Гералыштим Јогоркөд Миколөс да бара масканымөс јураным кышалим. Микол кымөм морт-моз чөв сулалө, протівогазасөма-да. Ачыс мыжа лоі-да, оз-һин мијан-вылө зыңгы.

— Лөгөдчөј!.. командујтис команђир да ставнымөс пыртис ыж-ыд вежөсө. Сені өшиңјасыс абуөг, електричество ломтыгө. Оғөссө пырөм-мығти топыда пөдлалисны, медем газыс ортсө ез вермы петны.

— Тајө вежөсыс шуғө газон щынөдчан вежөсөн,—виғтавлө команђир,—өни газыс тани абу-на, бөрынжык щөктам-да леғасны.

Со-тај ем естөні стѣнасрофыс,—чуѣнас индө,—сеті-і газсө леѣасны татчө. Öнi маскатө ставныд буржыка кышалөј, лөгөдөј лучки протівогазтө да лөгыда сулалөј. Масканытө енө ѣещыштөј медем онө пөдө.

Ставным лөгөдчiм, Команѣр вiдлалiс мiжанлыг протівогазнымөс, сегда горөдiс:

— Леѣөј газтө! Ачыс сегда жоѣ-шөрас вајiс крысаөс. Стѣныг рофыс вогөсiс. Гыөн-моз газыд пырны кутiс мiжан вежөсө. Медвојдөр пөтөлөкас став газыс кајiс да вiж лоi. Сынөднас сорлагiс да вежөс-пагта разалi.

Гөлөмөј менам кычи-пiлөн-моз четчыны кутiс повѣомысла. „Озкө протівогазыд вiз пөдөмгыд“—мөвпышти. Гөрдармејечјас шынтөв сулалөны.

Крысаыд позјас четчалiс—четчалiс да бок-вылас шыап угi. Нөлыг-кымын тiркнiтiс лапаяснас, дај турдi-кули.

Вогтiсны бөр өѣөстө. Петiм ывлаас да пөртчiм масканымөс.

— Аттө команѣр јорт, щөщ eibödin мiжанөс крыса пөдтөмтө вiзөдны-да—өтвылыг кутiм аттөавны команѣрсө.

— Мыј-нын-Мiкол? Сөрө оз өчкијаыд протівогаз-јывгыд?—серавны кутiс Јогор.

— Збыл-тај вөлөма. Оз зонмө ылөдчы өчкијаыд, оз...

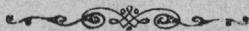
Прөщцајтчiм команѣркөд да гортлаѣ долыда-пырыг мөдөдчiм.

Јогор вiзөдлiс пальто-вылас да друк горөдiс:

— Кијасөј-тајнө го-морыд ставыс сiмгөд лоөмаөс?.. Вiзөдлөј, вiзөдлөј!..

Њедыр шенѣөм-бөрын, ме перөчiннеј пурт гач-ѣептыг кутi перјыны—гөдсө вуштыны көсја киѣгiс, а пуртыс сiмгөд-жө лоөма.

— Аттө, зонмө, кущөм вына газыд.

СІҢ ПОЗ.

(Мојдкыв чельаджаслы).

Чомја ју-бокын, гажа мылк-јылын, важон-нын олӧны ӧти гозја. Чельадыс на-
лӧн ез вӧвлы, да-і воџд, гашкӧ, оз-і ло, прамеј рӧд абу. Сіґ мыјкӧ-і олӧны ӧти
чуґ гозја—Петра да Пекла. Петра вӧлі јарінік старік, а Пекла егкӧ томжык-
вӧлі-да, томӧн верӧссајӧ мунӧмысла чужӧмыс чукрасӧма-жӧ.

Петра ужыс ез повлы, быдторсӧ гамміс керны. Ӑтчыд муніс вӧрӧ ӧрӧд
чагла (ӧр пуны вӧлі рафејтӧ мортыд). Петра ӧрӧдтӧ перјалис зев уна. Коркӧ
чагсӧ согіс да вӧчіс бӧчка-тыр ӧр. Тајӧ ӧрӧн јона-і быдлаті мавталіс: кӧмкот-
јас, пыж да мукӧд кӧлуј. Сірыд еща-і жыґјагіс бӧчкагыд. Петра мӧвпалӧ: „кыт-
чӧ тајӧ кӧлӧм ӧрсӧ воштыны“. Оз-жӧ тӧд.

— Тајӧ ӧрсӧ нуа да вузала базарын. Сіґ-жӧ гортад коґмас-а, ӧмтор ше-
дӧ, да-і ӧрыс местаын лӧб.

Петра зев дыр ез мӧвпав, доџдаліс Каркосӧ чельегаб, пунктіс ӧр бӧчка да
мӧдӧдчіс туж-вылӧ. Шӧкыда горӧдлывлӧ вӧв-вылас: Но! Мыј морӧс!—Ачыс мыјкӧ
јона мӧвпалӧ, а бӧрсаґыс вӧтчӧ Кашчыс—зев рам кокулас-і ніклагӧ.

Петра жыґн-тујсӧ муніс-нын кыґ верста вӧлӧкыс. Гӧгӧр туж-бокјасын сулалӧ
сук пемыд вӧр. Мічаа ғылӧны кајјас да нораа шувгӧны пујас.

Ӑти жужыд нӧрыс-јылӧ Петра вӧвсӧ сувтӧдіс шӧјтчыны да вердыштны, мед
воџсӧ кокніджык лӧб муннысӧ. Ачыс пунктіс колода-вылӧ да ґојны кутіс. Петра
друг мыјкӧ адјіс шор-бокыс гӧрдӧс, кӧлачӧ, пон-моз, гартовтчӧма.

— Тајӧ абу-ӧ руч? Го морӧ, збылыс-тај руч! Мыјнӧ керны. Кашчыс, мыјнӧ
віџдан. Ёфу пон-жӧ те кыгкӧ лӧбмыд!.. Аттӧ, вӧрса, пішщальыд ез ло,—Петра-
лӧн ґінјасыс ӧзјісны.

Сесеа сіјӧ ручлаґыс шыбытіс ґаґтор, понјыд нӧв-моз гӧнітіс ґаґ-бӧрса.
Петралӧн ӧлӧмыс ӧпкӧ. „Ӑні ґік-нын кутас“...—мӧвпыштіс.

Понјыд ґаґтӧ бӧгтіс да бӧр ӧдјӧжык локтіс Петра-дінӧ, ручӧс ез-і адґыв.
Петра јона скӧрміс понјыс-вылӧ.

— Мыј морла-нӧ ен адґы,—піґалӧ понсӧ.

Ручыд век-на ас-местаас кујлӧ. Петра бара ґаґтӧ шыбытіс ручлаґ. Пон-
јыд котӧртліс, ґаґтӧ кваґітіс, а ручӧс бара ез адґыв. Коґӧр Петра став ґаґсӧ
шыблаліс понјыслы, мед кутас ручӧс, а понјыд ручтӧ ез-і адґыв.

Скӧрміс Петраыд да ачыс ускӧдчіс руч-вылад черӧн. Ручыд мыјӧн каґалис,
кујланіґыд петіс керка вомлӧс-мында, гӧнітіс да бара пунктіс.

— Лобдој-кӧ бӧгтӧма, тајӧс-а,—скӧрміс руч-вылӧ Петра.

Петралӧн јурас век-на ӧти мӧвп: „ӧні-кӧ егкӧ вӧлі ґаґыд, понјыд, ме-чај-
та, кутіс-да, ґаґыд бырі!..“ Петраӧс бӧгтіс шог, сӧмын Петра вӧлі оз мајітчы,
мыј мӧвпыштас, сіјӧс-і вӧчас.

Туж-бокас вӧлі сулалӧ кос піпу, піпу-пыщкас кылӧ кодјаскӧ чіпсӧны. Пет-
ралы сіјӧ друг ґін-улас уґі.

— Тані тај ґіґ поз, час піјансӧ шедӧда да сіјӧн ышӧда понјӧс руч-вылас.
Термасӧмӧн кајіс пуӧ. Сіґ піјанӧс позыс бӧгталіс, ачыс пондіс летчыны.

Сіґыд каґалӧма да кыгкӧ друг ускӧдчіс позјад. Петра ґіґ лебӧм шыґыд
сещӧма повчіс—тӧкӧтӧ садтӧгыс ез уґ. Ез-і тӧдлы, кыґ пу-куґаґыс ісковтіс, муас
воігӧн топыда-коџ зіщнітчіс. Сіґлы піјаныс вывті жалӧ лоі. Пондіс лебавны, гор-
зыны, корены быдлаґыс асӧыс дона піјансӧ...

Петралён көт Һеуна бёкыс дожмыштіс, да асёыс ужсё ез еновт, пондіс шыб-лавны еіғ піжантё ручлаң, мед понјыс кутас ручсё. Понјыд асёыс ужсё тёдё, еіғ піжансё ылдёліс, а ручёс ез-і адзыв бара.

Петра нёшта јона скёрміс понјыс-вылб—тёкётё черён ез керышт. Ачыс бара уекёдчіс руч-вылб черён, а ручыд четчыштіс-да, сёмын бёжсё петкёдліс, сөгга-і воші. Керны Һінём... Зев ёбіднё лоі Петрёванлы, зев шог-пырығ да скёрығ мёдіс вёв-дорас. Віқёддё-да, а вёлыс мыјкё јона пессё, јурнас ёвтчё... Вёлём-кё вёв кымёсад пукёма еіғ да кёкалё плешсё, гашкё-і еіңјассё быдён-Һын перјаліс...

— Аттё, јерёмакаң!—Петра уекёдчіс вёв-дінб, сёмын еіғыз оз зевсё і пов, ётарё зіщкё вёв плешб.

Міјан Петра ез-тај дыр віқёд—көгөптис еіғызды чертышнад. Еіғыз жбыр-муні-лебіс да ез-і інмы сылы, а кошкыёіс вёлыды кымёс-шёрас. Ез ескё јона-і кучкы-да, надурнб-вылад со-тај мыј лоі: вёлыд эдріс, эдріс да бок-вылад-і уеі, дофвожјассё быдён чегјаліс.

— Со, со-дівё олём, мыјнб тајб лоі вётён алы вемёсён,—гораа мёвпалё Петра. Вёлыслён еіңјасыс кылалі, лолалёмгыс дугдіс.

Вёліё Петраыд кағаліс асёыс эугёёмсё. Сёлёмыс тыріс шогён, јурын ставыс эугёіс. Сёмын Петра дыр шогёыны ез кужлы, четчіс да пыркыітіс јурсё.

— Мед, мыј лоі, лоі!

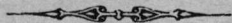
Леғаліс вёлёс да куліс сылығ кучіксё. Шондіыс пыріс кымёр-сајё. Збојміс војтёв, пујас-јылын кыптіс вёр-пастала шум...

Петра Һеылын телега-дорас пукалб, јона мыјкё мёвпалё. Ферт, кёнкб шогёб. Друг мыјкё еір-бёчкаын пондіс троҫакывны: вёлём еіғыз піскёдб бёчкатб. Петра зев-Һын скёрмёма еіғ-вылад, шедас-кё ескё пыр-і вјјас, бара уекёдчіс черён.

— Тајб вёрсаыд еір бёчкатб піскёдас,—еіғызды керыштас да тёкётё озжык інмы, еір бёчкаад векалё да мед улыс асык-дортыс черыс тышкёздыс бёчкаас пырас. Еірыд шлавмуні-кёгёіс.

— Со морё олём!—Петралён вёр-пастаыс горёдёіс.—Тајб еіғыз эікёз помалас. Мыјла-нб ме позсё жугёді сылығ. Еіғыз со-і, мынтё меным вёзёстб.

Петра вёвку нопјаліс да мёдёдчіс гортас. Гајтём, шог, ладтём. Вёрыс шув-гб, бытёб ёбрдб, бытёб шогёб щёщ Петракбд.

САД.

Ог вермы ғинмөн суғны помсө;
Ог вермы сетны гажлыг донсө...
Сад-шөрын шөйтча... Вывті гажа—
Зев міча, пујас—роч-ној гача...
    Сен кудрі жура піпу, пелыг,
    Зев шөкыд ыја, најө чөлөб;
    Сен пожөм кықкөд шушкөдчөны...
    Ныв-зонјас гусөн вашкөдчөны.
Зев міча, зарны зоріг дона,
Сен сынөд-пөвсын ворсө јона.
Тан шөйтчө менам муга гөлөм,
Таз коллө рытја, гажа олөм,
    Сад-пыщкыг куғ рыт ог-көт петав,
    Оз гөлөм сені менам лемав.
    Мем дона чөскыд сынөд садјын,
    Ме кужа шөйтчөг корены кадын.
Ме мыјөн верстак-дорыг пета,
Пыр кытчө колө вынөс сета:
Ме рытја шөйтчөг корены муна...
Сад-јөрын јөзыс вывті уна.
    Гөрд рытја шонді ворсө гажа,
    Сад-шөрө југөр савјө сөза.
    Зев чөскыд сынөд-пөвсын шөйтча
    Пыр гажа-гажкөд сені ортча!

Максім Кодањов.

МОЉИТВА.

Олөмын гөкыд кадјасө
Јірліс гөлөмөс мог.
Надејтчөмөн ме јурбіті
Јен-вылө уна-ног.
    Небыд кывјасөн, мољитваөн...
    Пуғө гөлөмын вір.
    Сек кажітчө—важ олөмлөн
    Љуртө сімөмла ғір.
Кага-моз пыр ме відчыгі
Вылыгањ гажа шуд.
Ужавтөг јен кырымгањ
Ег сојлы чөскыд блуд.

Ылавтөг ыөті вігтала:
Орјасө бөрја чеп,
    сај пыщкөсөј мыј ужалө,
    Некодыр ме ог зөб.
Нөжјө вежгіс вежөрөј,
Кевмөмлы ез вөв пом,
Но лаңтіс бөрті гаравны
Абутөм-јылыг вом.
    Мољитва да сіг кусіны,—
    Код ловлы сетө шог.
    Овны куті секі ме
    Југыд шондіөн, выль-ног.

Ответственный редактор: *Н. А. Шахов.*

Редколлегия: { *Савих, В. А.*
Оботуров, И. И.

Имб. № 5

ЈУРИДАЛЫГ:

Љистбокјас.

Выл шыјас. Пед-Генъ.	3
Кокныдык пула. Ендѣл.	5
Шуда парма. Келыд кѳрт.	12
Җоріҗ. Пармазон.	13
Сіла. Олѳк-Одрѳј.	15
Ғед ордымѳд. ҒаҒа-Фонъ.	20
Мі төдам сійѳ лунсѳ. Выл-Паш.	34
Воґѳ. Келыд кѳрт.	36
Зук-Јогор. Іваныс.	37
Віҗ вылын. Лева-Олѳк-пі.	43
Јортлы. Сук-Парма.	45
Тырмытѳм наң. Часса-Паш.	46
Љежнѳг куст. ҒаҒа-Фонъ.	47
Кывзы, бур вок! Келыд кѳрт.	49
Розјалѳм. Борис Јарасов.	50
Пыжын кывтігѳн. Жданов.	51
Четверт віна. Ічѳт-Іван.	52
Тулыс. Мітрук-Іак.	55
Малаң. Сандрік Јогор.	56
* * Сук-Парма.	60
Комсомоллѳн војеннеј поход. Выл-Паш.	61

К р и т и к а.

Комі історіја да Комі література. Сан-Антус.	67
„Тріпан-Ваг“ (Тіма-Веңлѳн). Пармазон.	73
„Со, колѳкѳ-і, ужав“ наіма Квајта-пі вігт-вылѳ. Пармазон.	75

Комі гіжыґјас-пѳвсын.

Мыј-јылыґ да кызі комі гіжыґјаслы колѳ гіжны. Н. А. П.	77
Ставроґґіјаса крестана гіжыґјаслѳн медвоґґа сјезд. Њобдінса Віттор.	79
Макгім Горкіґѳс адґылѳм. Њобдінса Віттор.	—

Челъаґлы лыґґанјас.

Җола јѳз, мі том јѳз. Макгім Кодаңев.	85
Реґина јурјас. Њ. Заболотскіј.	86
Сіґ-поз. В. Тарабукін.	92
Сад. Ѓіт Паш-Ваң.	94
Молітва. М. Кодаңев.	94

ПРОДОЛЖАЕТСЯ ПОДПИСКА

— на 1929 год —

— на двухнедельный —

ПОЛИТИКО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ

ЖУРНАЛ

КОМИ ОК ВКП(б) и ОИК

КОМИ МУ

— КОМИ КРАЙ —

ЖУРНАЛ

СТАВИТ СВОЕЙ ЗАДАЧЕЙ

возможно всестороннее освещение и разработку
вопросов политической, хозяйственно-экономи-
ческой и культурной жизни Коми края.

Подписная плата.

	На 1 месяц.	На 3 месяца.	На 6 месяцев.	На 12 месяцев.
Для учреждений и организаций	75 к.	2—25	4—25	8—25
Для частных лиц .	75 к.	1—75	3—00	5—00

Отдельный номер—40 коп.

— Адрес редакции журнала: —

— г. Сыктывкар, Коми область, Набережная 41. —

Подписывайтесь на журнал

**„Большевистская
мысль“**

Орган Севкрайбюро ЦК ВКП (б).

„Б. М.“ — единственный в Северном крае партийно-политический и общественно-экономический журнал.

„Б. М.“ — руководящий орган для парторганизации всего Северного края по вопросам обще-партийной и краевой политики и практической работы.

„Б. М.“ — освещает задачи и опыт партийной, советской, профсоюзной работы, вопросы хозяйственного и культурного строительства края.

„Б. М.“ — помещает ЛИТЕРАТУРНЫЕ ОЧЕРКИ И РАССКАЗЫ.

„Б. М.“ — НУЖНА всем ПАРТИЙЦАМ и БЕСПАРТИЙНОМУ активу, необходима каждой ячейке, школе, клубу, избе-читальне, красному уголку, библиотеке.

„Б. М.“ — выходит два раза в месяц на хорошей бумаге, объемом 4 печ. листа (65—70 стр.).

ПОДПИСНАЯ ПЛАТА:

На 1 месяц . . . 40 коп.   На 6 месяц. . . . 1 р. 80 к.
„ 3 „ . . . . 1 рубль   „ год . . . . 3 рубл.

Подписка принимается во всех почтовых отделениях, городских и сельскими письмоносцами, экспедицией издательства „Правда Севера“ (Архангельск, пр. Павлина Виноградова, д. № 30).

31535

НК Коми
1-1

Торја номерди ыбыејаслы доныс—80 ур.